

**Przewodnik po litygacji strategicznej
dla prawników i organizacji społecznych:**
strategie na rzecz zakończenia detencji
imigracyjnej dzieci z wykorzystaniem
mechanizmów międzynarodowych

Luty 2026 r.

Składająca się z maksymalnie 60 wybitnych sędziów i prawników ze wszystkich regionów świata Międzynarodowa Komisja Prawników (ICJ) promuje i chroni prawa człowieka poprzez rzady prawa, wykorzystując swoją unikalną wiedzę prawniczą do rozwijania i wzmocnienia krajowych oraz międzynarodowych systemów wymiaru sprawiedliwości. Założona w 1952 r. i działająca na pięciu kontynentach, ICJ dąży do zapewnienia postępowego rozwoju oraz skutecznego wdrażania międzynarodowego prawa praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego; realizacji praw obywatelskich, kulturowych, gospodarczych, politycznych i społecznych; ochrony zasady podziału władzy; oraz zagwarantowania niezależności sądownictwa i zawodów prawniczych.

**Przewodnik po litygacji strategicznej dla prawników i organizacji społecznych:
strategie na rzecz zakończenia detencji imigracyjnej dzieci z wykorzystaniem mechanizmów międzynarodowych**

© Copyright International Commission of Jurists

Opublikowano w lutym 2026 r.

Międzynarodowa Komisja Prawników (International Commission of Jurists – ICJ) zezwala na swobodne reprodukowanie fragmentów swoich publikacji pod warunkiem wskazania źródła oraz przesłania egzemplarza publikacji zawierającej wykorzystany fragment do jej siedziby:

Międzynarodowa Komisja Prawników
Rue des Buis 3
P.O. Box 1740
1211 Genewa 1
Szwajcaria
tel.: +41 22 979 38 00
www.icj.org



**Funded by
the European Union**

Wyrażone poglądy i opinie są wyłącznie poglądami autorów i niekoniecznie odzwierciedlają stanowisko Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Ani Unia Europejska, ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Przewodnik po litygacji strategicznej dla prawników i organizacji społecznych:

strategie na rzecz zakończenia detencji
imigracyjnej dzieci z wykorzystaniem
mechanizmów międzynarodowych

Luty 2026 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie do litygacji strategicznej w sprawach detencji imigracyjnej dzieci.....	7
1.1. Czym jest litygacja strategiczna?.....	8
1.2. Dlaczego warto rozważyć strategiczną litygację praw człowieka?.....	9
1.2.1. Dobór spraw.....	11
1.3. Jak prowadzić sprawy dotyczące dzieci pozbawionych wolności z przyczyn związanych z migracją?	13
1.3.1. Zagadnienia związane z prawami dziecka.....	13
1.3.2. Działania i komunikacja zorientowane na dziecko	14
1.3.3. Wskazówki dotyczące pracy z dziećmi zagrożonymi lub pozbawionymi wolności w związku z migracją	15
1.4. Rodzaje mechanizmów międzynarodowych	17
1.4.1. Mechanizmy sądowe	17
1.4.2. Quasi-sądowe eksperckie organy ochrony praw człowieka	18
1.4.3. Inne pozasądowe mechanizmy ochrony praw człowieka	19
2. Procedury i właściwe fora dla strategicznej litygacji	22
2.1. Instrumenty prawa międzynarodowego	22
2.1.1. Warunki dopuszczalności i wymogi formalne.....	22
2.1.2. Procedury międzynarodowych mechanizmów ochrony praw człowieka	40
2.2. Mechanizmy w ramach prawa Unii Europejskiej	59
2.2.1. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.....	61
2.2.2. Komisja Europejska	72
2.2.3. Parlament Europejski	73
2.2.4. Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich.....	76
2.2.5. Mechanizm indywidualnych skarg w ramach Frontexu	77
3. Działania następne i rzecznictwo	80
3.1. Komunikacja i działania rzecznicze	81
3.2. Działania następne oraz wykonanie wyroków i decyzji	81

Wykaz skrótów

Instrumenty prawne

AP ESC	Protokół dodatkowy do Europejskiej Karty Społecznej ustanawiający system skarg zbiorowych
CAT	Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania
CED	Międzynarodowa konwencja o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem
CEDAW	Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet
CRC	Konwencja o prawach dziecka
CRPD	Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami
EKPC	Europejska Konwencja Praw Człowieka
ESC	Europejska Karta Społeczna oraz Zrewidowana Europejska Karta Społeczna
ICCPR	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych
ICERD	Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej
ICESCR	Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych
ICRMW	Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących oraz członków ich rodzin
KPP UE	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej
OP1 CRC	Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie sprzedaży dzieci, prostytucji dziecięcej i pornografii dziecięcej
OP2 CRC	Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie udziału dzieci w konfliktach zbrojnych
OP3 CRC	Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień
OPCAT	Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur
OP CEDAW	Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet
OP CRPD	Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami
OP1 ICCPR	Pierwszy Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych
OP2 ICCPR	Drugi Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, mający na celu zniesienie kary śmierci
OP ICESCR	Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych
PDPC	Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
TUE	Traktat o Unii Europejskiej
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

Organy międzynarodowe

CAT	Komitet przeciwko Torturom
CED	Komitet ds. Wymuszonych Zaginięć
CEDAW	Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet
CERD	Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej
CESCR	Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych
CMW	Komitet ds. Ochrony Praw Wszystkich Pracowników Migrujących oraz Członków Ich Rodzin
CRC	Komitet Praw Dziecka

CRPD	Komitet Praw Osób z Niepełnosprawnościami
ECSR	Europejski Komitet Praw Społecznych
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
HRC	Komitet Praw Człowieka
OHCHR	Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka
RE	Rada Europy
SPT	Podkomitet ds. Prewencji Tortur oraz Innego Okrutnego, Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania albo Karania
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UNHCR	Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców Agencja ONZ ds. Uchodźców

1. Wprowadzenie do litygacji strategicznej w sprawach detencji imigracyjnej dzieci

Niniejszy Przewodnik po litygacji strategicznej został opracowany z myślą o prawnikach, organizacjach społecznych oraz innych podmiotach, które angażują się – lub rozważają zaangażowanie – w strategiczną litygację praw człowieka, koncentrującą się na problematyce detencji imigracyjnej dzieci¹ oraz na alternatywach wobec stosowania tej detencji². Przewodnik zawiera zarówno przegląd zagadnień, jak i praktyczne wskazówki dotyczące korzystania z mechanizmów ochrony praw człowieka Unii Europejskiej oraz mechanizmów międzynarodowych, prowadzenia litygacji strategicznej w sprawach migracyjnych, a także świadczenia pomocy prawnej dzieciom i ich rodzinom. Analizuje również strategie – w tym w obszarze rzecznictwa i komunikacji – które mogą zwiększyć szanse powodzenia oraz wzmocnić oddziaływanie litygacji strategicznej.

Przewodnik opiera się na dotychczasowym doświadczeniu i wiedzy Międzynarodowej Komisji Prawników (ICJ), w szczególności w zakresie standardów międzynarodowych i unijnych oraz prowadzenia litygacji strategicznej³. Uwzględnia on także rezultaty projektu RELEASE⁴, w tym wnioski płynące z krajowych szkoleń oraz warsztatów międzynarodowych organizowanych dla prawników i innych praktyków posiadających doświadczenie w sprawach dotyczących detencji imigracyjnej dzieci oraz alternatyw wobec tej detencji.

Struktura Przewodnika obejmuje trzy główne Rozdziały. Rozdział 1 wprowadza pojęcie litygacji strategicznej z udziałem dzieci dotkniętych sytuacjami migracyjnymi⁵. Obejmuje on m.in. rozważania dotyczące tego, dlaczego i kiedy warto wnieść sprawę, w jaki sposób zapewniać dzieciom pomoc prawną w sposób bezpieczny i zgodny z prawami człowieka oraz jakie fora międzynarodowe i regionalne – w tym w ramach Unii Europejskiej – mogą być dostępne w celu kwestionowania detencji imigracyjnej oraz naruszeń praw – w ramach alternatyw wobec detencji. Rozdział 2 opisuje właściwe procedury i mechanizmy funkcjonujące na poziomie międzynarodowym oraz Unii Europejskiej, w tym ścieżki sądowe, quasi-sądowe oraz inne istotne mechanizmy ochrony prawnej. Przedstawia on

¹ Na potrzeby niniejszego przewodnika „detencja imigracyjna dzieci” jest rozumiana szeroko i obejmuje wszystkie sytuacje, w których dziecko zostaje pozbawione wolności w celach związanych z migracją, a nie jako sankcja karna. „Detencja imigracyjna dzieci” oznacza każde pozbawienie wolności zarządzane lub utrzymywane przez państwo: (i) w ramach wykonywania uprawnień związanych z kontrolą imigracyjną, w tym w kontekście wjazdu, pobytu, postępowania azylowego, powrotu lub wydalenia dotyczącego dziecka, lub (ii) jako konsekwencję detencji rodzica lub głównego opiekuna dziecka w celach kontroli imigracyjnej. Zob. International Detention Coalition, *Captured Childhood: Introducing a new model to ensure the rights and liberty of refugee, asylum seeker and irregular migrant children affected by immigration detention*, 2012, s. 32–36.

² „Alternatywy wobec detencji imigracyjnej” – określane również jako „środki mniej przymusowe”, „środki szczególnie” lub „środki mniej ingerujące” – oznaczają szereg formalnych i nieformalnych środków o charakterze nie izolacyjnym, stosowanych zamiast detencji, a nie jako jej alternatywna forma. Zob. Rada Europy, Komitet Sterujący ds. Praw Człowieka (CDDH), *Practical Guide – Alternatives to Immigration Detention: Fostering Effective Results*, przyjęty na 91 posiedzeniu CDDH (18–21 czerwca 2019 r.).

³ Zob. projekt CADRE, [Materiały szkoleniowe „Środki alternatywne wobec detencji: praktyczny przykład opieki nad dziećmi będącymi migrantami”](#), kwiecień 2022 r.; projekt FAIR, [Training materials on access to justice for migrant children](#), kwiecień 2018 r.; Międzynarodowa Komisja Prawników (ICJ), [Migration and International Human Rights Law: A Practitioners' Guide](#), nr 6, wyd. 3, 2014 r.

⁴ Projekt RELEASE (Ochrona dzieci migrantów przed detencją w oparciu o Kartę praw podstawowych UE) ma na celu rozwijanie wsparcia i budowanie potencjału prawników prowadzących sprawy migracyjne, aby wzmocnić ich zdolność – a także zdolność społeczeństwa obywatelskiego – do prowadzenia litygacji strategicznej na rzecz zakończenia detencji imigracyjnej dzieci. Projekt rozpoczął się w marcu 2024 r. i planowany jest do lutego 2026 r.; realizowany jest przez ICJ we współpracy z: aditus Foundation (aditus), Malta; Défense des Enfants International - Belgique (DEI Belgique), Belgia; Forum for Human Rights (FORUM), Czechy; Helsińska Fundacja Praw Człowieka (HFPCz), Polska; Greek Council for Refugees (GCR), Grecja; Foundation for Access to Rights (FAR), Bułgaria.

⁵ Na potrzeby niniejszego przewodnika pojęcie „sytuacje związane z migracją” używane jest w szerokim znaczeniu i nie oznacza, że wszystkie dzieci objęte przewodnikiem same migrowały. Obejmuje ono szereg sytuacji dotyczących dzieci, w tym między innymi: dzieci, które przekroczyły granice państwowe; dzieci urodzone w państwie pobytu przez rodziców niebędących jego obywatelami lub będących migrantami; dzieci-uchodźców i dzieci ubiegające się o azyl; dzieci bezpaństwowe; dzieci nieposiadające uregulowanego statusu pobytowego; dzieci rodziców nieposiadających uregulowanego statusu; oraz dzieci bez opieki lub oddzielone od rodziny.

kryteria dopuszczalności oraz kroki proceduralne niezbędne do skutecznego prowadzenia litygacji strategicznej. Rozdział 3 koncentruje się na znaczeniu działań następczych, rzecznictwa oraz komunikacji jako elementów wzmacniających lityzację strategiczną oraz wspierających wykonanie zapadłych orzeczeń. Omawia on budowanie sojuszy, zaangażowanie opinii publicznej oraz współpracę z mechanizmami monitorującymi odpowiedzialnymi za nadzór nad wykonywaniem decyzji opisanych w Rozdziale 2.

Litygacja strategiczna nie zależy wyłącznie od zasadności roszczenia prawnego, lecz również od spełnienia wymogów proceduralnych oraz trafnego wyboru forum. Kryteria dopuszczalności, zakres jurysdykcji oraz specyfika każdego potencjalnego forum wymagają szczegółowej i starannej analizy. Decyzje podejmowane na wczesnym etapie – dotyczące miejsca i sposobu prowadzenia postępowania – mogą mieć kluczowe znaczenie dla ostatecznego wyniku sprawy. Równie istotne są środki tymczasowe oraz interwencje osób trzecich, które mogą zwiększyć skuteczność działań. Z tych względów litygacja strategiczna wymaga podejścia proaktywnego i przemyślanej strategii.

1.1. Czym jest litygacja strategiczna?

Choć nie istnieje powszechnie przyjęta definicja litygacji strategicznej⁶, pojęcie to jest zazwyczaj rozumiane jako praktyka wnoszenia spraw w celu wywołania zmian wykraczających poza indywidualny przypadek. Litygacja strategiczna nie ogranicza się wyłącznie do osiągnięcia korzystnego rozstrzygnięcia dla stron konkretnej sprawy, lecz polega na świadomym doborze i prowadzeniu postępowań, które mogą przynieść szersze i długofalowe skutki dla prawa, polityk publicznych oraz praktyki ich stosowania. Coraz częściej ofiary i osoby, które doświadczyły naruszeń lub nadużyć praw człowieka, a także obrońcy praw człowieka, prawnicy, organizacje społeczne oraz krajowe instytucje praw człowieka na całym świecie angażują się w lityzację strategiczną w celu wzmocnienia poszanowania, ochrony i realizacji praw człowieka⁷. Litygacja strategiczna nie zawsze jednak prowadzi do rozszerzania zakresu tej ochrony; w niektórych przypadkach jest ona wykorzystywana w celu przeciwdziałania regresowi w ochronie praw człowieka lub ograniczania skutków niekorzystnych orzeczeń sądowych, tak aby utrzymać istniejące standardy ochrony praw człowieka oraz zminimalizować szkody wykraczające poza konkretną sprawę. W ciągu ostatnich trzech dekad nastąpił dynamiczny rozwój litygacji strategicznej w obszarze praw człowieka – zarówno pod względem liczby i rodzaju spraw, jak i liczby oraz zasięgu dostępnych forów. Jednocześnie strategiczna litygacja praw człowieka napotyka istotne wyzwania, które utrudniają nie tylko jej prowadzenie, lecz także osiągnięcie trwałego i pozytywnego wpływu na ochronę praw człowieka⁸.

Litygacja strategiczna dotycząca praw dziecka również zyskała na znaczeniu na całym świecie, w szczególności po przyjęciu Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka (CRC). W ostatnich latach dzieci coraz częściej występują jako podmioty zmiany, między innymi w sprawach dotyczących praw seksualnych i reprodukcyjnych oraz ochrony środowiska⁹. W lityzację strategiczną w obszarze praw dziecka zaangażowany jest szeroki krąg podmiotów, w tym prawnicy, wyspecjalizowane kancelarie pro bono zajmujące się prawami człowieka, organizacje działające na rzecz praw dziecka, uniwersyteckie kliniki prawne i ośrodki badawcze, krajowe instytucje praw człowieka, rzecznicy praw dziecka lub ombudsmeni, a także organy pomocy prawnej oraz samorządy zawodowe prawników¹⁰.

⁶ Czasami określane również jako „litygacja w interesie publicznym” lub „litygacja o charakterze systemowym”.

⁷ Helen Duffy, *Strategic Human Rights Litigation: Understanding and Maximising Impact*, Hart Publishing, 2018, s. 24–25.

⁸ Helen Duffy, *Strategic Human Rights Litigation: Understanding and Maximising Impact*, Hart Publishing, 2018, s. 32–33.

⁹ Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, w: *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–20, s. 6–7.

¹⁰ Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, w: *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–20, s. 7–8.

Litygacja strategiczna może przyjmować różne formy. Skuteczne okazały się zarówno sprawy bezpośrednio kwestionujące konkretne przepisy prawa, polityki lub praktyki, jak i strategiczne włączanie się do toczących się indywidualnych postępowań, na przykład poprzez składanie opinii *amicus curiae* lub interwencje osób trzecich. Powództwa cywilne o odszkodowanie¹¹ są stosunkowo rzadziej wykorzystywane, jednak również one były z powodzeniem wnoszone w interesie publicznym na rzecz dzieci. Sprawy z zakresu litygacji strategicznej są prowadzone w sposób ukierunkowany na podważenie naruszeń praw dziecka i mogą obejmować dodatkowe interwencje lub wsparcie ze strony podmiotów trzecich. Jak omówiono szerzej poniżej, skargi zbiorowe, mechanizmy pozasądowe oraz inne narzędzia rzecznicze również mogą okazać się skuteczne w ujawnianiu naruszeń praw człowieka dzieci, wywieraniu presji na organy władzy publicznej oraz wzmacnianiu ochrony praw dziecka.

1.2. Dlaczego warto rozważyć strategiczną lityzację praw człowieka?

Motywy podejmowania litygacji strategicznej mogą być zróżnicowane i zależą od kontekstu, charakteru konkretnej sprawy oraz organu, do którego wnosi się skargę. Dla obrońców praw człowieka i aktywistów, organizacji społecznych, krajowych instytucji praw człowieka oraz innych podmiotów aktywnie działających na rzecz ochrony praw człowieka, litygacja strategiczna stanowi jedno z wielu dostępnych narzędzi służących osiągnięciu rezultatów o charakterze systemowym. Rezultaty te mogą obejmować rozwój lub doprecyzowanie międzynarodowego prawa oraz standardów ochrony praw człowieka, reformy legislacyjne i polityczne, zaprzestanie określonych praktyk naruszających prawa człowieka, a także ustanowienie nowych polityk i praktyk zgodnych z tymi prawami¹². Dla wielu podmiotów zaangażowanych w rzecznictwo na rzecz praw człowieka litygacja strategiczna stanowi również sposób na ujawnianie problemów systemowych, wywieranie presji na decydentów oraz skuteczne przekładanie międzynarodowego prawa i standardów praw człowieka na realia praktyki krajowej¹³.

Niezależnie od tych szerszych celów litygacja może mieć istotne, wzmacniające znaczenie dla osób dotkniętych naruszeniami praw człowieka, poprzez uznanie systemowego charakteru tych naruszeń oraz dążenie do pociągnięcia sprawców do odpowiedzialności i wprowadzenia zmian wykraczających poza indywidualną sprawę. Może ona również przyczyniać się do zwiększenia przestrzegania obowiązujących przepisów prawa, sprzyjając poszanowaniu praworządności oraz umacnianiu odpowiedzialności za naruszenia praw człowieka. Do innych, mniej bezpośrednich celów litygacji strategicznej należeć mogą także ustalanie faktów, uzyskiwanie dostępu do kluczowych informacji oraz oddziaływanie na zmianę utrwalonych postaw społecznych¹⁴.

Podejmując decyzję o zaangażowaniu się w lityzację strategiczną, konieczne jest uwzględnienie szeregu istotnych czynników. Po pierwsze, prawnicy reprezentujący klientów są związani obowiązkami etycznymi wobec osób, których sprawy prowadzą. Choć cele strategiczne i długofalowe, wykraczające poza indywidualne sprawy, stanowią immanentną cechę litygacji strategicznej, nie mogą one być realizowane kosztem

¹¹ Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, w: *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–20, s. 8.

¹² Zob. np. Chiara Altafin, „Child Rights Strategic Litigation: Exploring Recent Cases to Advance the Rights of Children Deprived of Their Liberty for Migration-Related Reasons”, *European Yearbook on Human Rights 2024*, 18 marca 2025 r., s. 378–379.

¹³ Zob. np. European Network of Equality Bodies (Equinet), *An Equinet Handbook: Strategic Litigation*, Bruksela, 2017; Helen Duffy, *Strategic Human Rights Litigation: Understanding and Maximising Impact*, Hart Publishing, 2018, s. 521–522.

¹⁴ Zob. np. European Network of Equality Bodies (Equinet), *An Equinet Handbook: Strategic Litigation*, Bruksela, 2017; Helen Duffy, *Strategic Human Rights Litigation: Understanding and Maximising Impact*, Hart Publishing, 2018, s. 521–522.

interesów osoby, której sprawa jest przedmiotem postępowania. Wymaga to stałego i starannego wyważania pomiędzy szerszymi celami prawnymi a konkretnymi interesami klienta na wszystkich etapach postępowania¹⁵. Zapewnienie przejrzystości oraz ciągłej komunikacji z klientem, a także zagwarantowanie, że posiada on realistyczne rozumienie swojej sprawy i jej potencjalnych rezultatów, powinno mieć zawsze znaczenie nadrzędne. W przypadku pracy z dziećmi kwestie te nabierają szczególnego znaczenia. Należy wówczas przyjąć podejście oparte na prawach dziecka, tak aby zagwarantować, że litygacja nie spowoduje wyrządzenia szkody oraz że prawa dziecka i jego najlepszy interes są respektowane na każdym etapie postępowania. Szczegółowe zagadnienia dotyczące praw dziecka w litygacji strategicznej zostały omówione w Rozdziale 1.3 niniejszego Przewodnika.

Po drugie, konieczne jest wnikliwe rozważenie ryzyka związanego z litygacją strategiczną – zarówno z perspektywy indywidualnego klienta, jak i w szerszym ujęciu, w odniesieniu do innych osób, na które może ona oddziaływać. W zależności od okoliczności litygacja strategiczna w sprawach dotyczących praw człowieka może wiązać się z ryzykiem negatywnych reakcji ze strony władz publicznych lub określonych grup interesu, a także ze wzmożonym zainteresowaniem mediów i wynikającymi z tego zagrożeniami dla prawa klienta do prywatności oraz innych praw człowieka. Należy również uwzględnić konsekwencje przegranej sprawy lub sytuacji, w której sprawa zakończy się sukcesem, lecz wydane orzeczenie nie zostanie wykonane. Udział w litygacji strategicznej może być dla klienta źródłem znacznego stresu i obciążenia emocjonalnego, w szczególności w przypadku dzieci, które ze względu na wiek znajdują się w sytuacji szczególnej podatności na krzywdę¹⁶. Ryzyka te powinny być identyfikowane, omawiane z klientem oraz na bieżąco wazone w zestawieniu z potencjalnymi korzyściami litygacji na każdym etapie postępowania, z uwzględnieniem nowych informacji pojawiających się w toku sprawy.

Stosowana w sposób przemyślany litygacja strategiczna ma potencjał prowadzenia do istotnych, a niekiedy przełomowych rezultatów, nawet wówczas, gdy konkretna sprawa nie kończy się sukcesem lub nie prowadzi do w pełni zamierzonego efektu. Jednocześnie tego rodzaju litygacja bywa złożona zarówno pod względem strategicznym, jak i technicznym, zwłaszcza przy korzystaniu z mechanizmów międzynarodowych i unijnych. Z tego względu prawnicy oraz inne podmioty zaangażowane w jej prowadzenie powinni poszukiwać odpowiednich informacji, porad oraz specjalistycznej wiedzy niezbędnej do skutecznego działania, najlepiej już na wczesnym etapie postępowania. Niniejszy Przewodnik ma na celu wsparcie prawników w tej pracy poprzez przedstawienie przeglądu litygacji strategicznej na poziomie międzynarodowym i unijnym, ze szczególnym uwzględnieniem detencji imigracyjnej dzieci oraz alternatyw wobec tej detencji.

Przewodnik przedstawia przegląd międzynarodowych i regionalnych organów oraz mechanizmów ochrony praw człowieka, do których dzieci dotknięte sytuacjami migracyjnymi oraz ich przedstawiciele mogą się zwrócić w celu dochodzenia ochrony w przypadku naruszeń praw człowieka, jeżeli nie uzyskali skutecznych środków ochrony na poziomie krajowym, w tym w sprawach dotyczących detencji imigracyjnej dzieci. Zawiera on również praktyczne informacje dotyczące litygacji strategicznej jako narzędzia służącego ochronie praw człowieka, w tym informacje o mandatach, wymogach i

¹⁵ Nuala Mole (AIRE Centre), „Strategic litigation and particularities when children rights impacted”, prezentacja, RELEASE National Training w Brukseli, 7 listopada 2024 r.: Zawsze istnieje ryzyko przegranej sprawy, dlatego należy zawsze wysłuchać interesu dziecka. Kluczowe jest, aby nigdy nie tracić z pola widzenia indywidualnego przypadku.

¹⁶ UNHCR, Policy on Refugee Children, 6 sierpnia 1993 r., ust. 10–14: „Trzy wzajemnie powiązane czynniki przyczyniają się do szczególnych potrzeb dzieci uchodźczych: ich zależność, ich podatność na zagrożenia oraz ich potrzeby rozwojowe [...] Dzieci, zwłaszcza we wczesnych latach życia, są zależne od rodziców lub innych dorosłych w zakresie zapewnienia podstawowych warunków przetrwania [oraz] odpowiednich wskazówek i kierunku działania. Podatność dzieci na zagrożenia wynika częściowo z tej zależności. Są one fizycznie i psychologicznie mniej zdolne niż dorośli do zaspokajania własnych potrzeb lub ochrony przed krzywdą [...] Podatne w normalnych okolicznościach, w licznych sytuacjach, z którymi obecnie mierzy się UNHCR, życie, zdrowie i bezpieczeństwo dzieci są narażone na skrajne ryzyko.”

procedurach międzynarodowych oraz regionalnych organów i mechanizmów ochrony praw człowieka. Ponadto obejmuje informacje o mechanizmach pozasądowych dostępnych na poziomie międzynarodowym, które – w zależności od okoliczności – mogą stanowić uzupełniające lub alternatywne drogi ochrony praw człowieka dzieci w kontekście migracji.

1.2.1. Dobór spraw

Większość prawników, organizacji społecznych oraz innych podmiotów regularnie angażujących się w litygację strategiczną opracowuje strategiczne plany, kryteria doboru spraw oraz wewnętrzne procedury, które ułatwiają podejmowanie decyzji dotyczących konkretnych postępowań i działań litygacyjnych¹⁷. Przygotowanie takich planów, kryteriów i procedur sprzyja ясному określeniu celów, ocenie potencjalnego oddziaływania oraz doborowi odpowiednich strategii litygacyjnych, a także pomaga zapewnić wystarczające zasoby, przejrzystość działań oraz trwałość ich efektów¹⁸. W przypadku podmiotów publicznych, takich jak krajowe instytucje praw człowieka czy organy ds. równości, publicznie dostępna polityka doboru spraw odgrywa szczególnie istotną rolę – informuje opinię publiczną o priorytetach litygacyjnych tych instytucji oraz pozwala ograniczyć obawy dotyczące subiektywności decyzji i braku przejrzystości. Tego rodzaju polityki powinny jasno wskazywać kryteria doboru spraw oraz aktualne cele strategiczne, dając zainteresowanym stronom, ofiarom i ogółowi społeczeństwa jasny sygnał, że sprawy będą podejmowane wyłącznie wówczas, gdy można racjonalnie oczekiwać, iż przyczynią się one do realizacji tych celów oraz gdy istnieje wyraźny interes publiczny¹⁹.

Choć polityki te mają duże znaczenie, zapewniają one jedynie ogólne ramy doboru spraw. W praktyce litygacja strategiczna często rozwija się w sposób nieplanowany – sprawy pojawiają się w wyniku splotu okoliczności, niekiedy w odpowiedzi na nagłe wydarzenia wymagające szybkiej reakcji lub otwierające „okno możliwości” dla określonego rodzaju argumentacji bądź podejścia. Konieczna bywa zatem znaczna elastyczność, pozwalająca dostosować się do nowych i zmieniających się okoliczności²⁰. Wielu prawników, organizacji społecznych oraz innych podmiotów działających w obszarze litygacji strategicznej dotyczącej praw dziecka identyfikuje sprawy zarówno poprzez reagowanie na bieżące problemy zgłaszane przez dzieci i ich przedstawicieli, jak i dzięki stałemu zaangażowaniu w szerszy sektor ochrony praw dziecka²¹.

Podejmując decyzje dotyczące doboru spraw, należy ocenić szereg czynników, takich jak siła argumentacji prawnej, potencjał do wywołania szerszych i długofalowych zmian oraz różnorodne kwestie techniczne, w tym dostępność właściwych forów litygacyjnych. Równocześnie konieczne jest uwzględnienie zagadnień związanych z prawami dziecka oraz względów praktycznych, takich jak posiadanie wystarczających możliwości i zasobów do prowadzenia sprawy w dłuższym okresie, ryzyko utraty kontaktu z klientami, dostępność materiału dowodowego, a także ocena, czy dana sprawa nie powinna zostać powierzona innemu podmiotowi, lepiej przygotowanemu do jej prowadzenia. Należy również każdorazowo rozważyć ryzyko związane z litygacją.

Na dobór spraw wpływają także strategiczne cele litygacji. Przykładowo, jeżeli celem jest doprecyzowanie określonej kwestii prawa krajowego, wybór sprawy, w której stan faktyczny nie budzi wątpliwości, może sprzyjać temu, aby sąd skupił się na właściwej

¹⁷ David Loveday (International Refugee Assistance Project), „Leading the Strategic Litigation”, prezentacja, [Szkolenie krajowe RELEASE](#) w Warszawie, 9 października 2024 r.

¹⁸ Helen Duffy, *Strategic Human Rights Litigation: Understanding and Maximising Impact*, Hart Publishing, 2018, s. 522; European Network of Equality Bodies (Equinet), [An Equinet Handbook: Strategic Litigation](#), Bruksela, 2017, s. 17.

¹⁹ European Network of Equality Bodies (Equinet), [An Equinet Handbook: Strategic Litigation](#), Bruksela, 2017, s. 17.

²⁰ Helen Duffy, *Strategic Human Rights Litigation: Understanding and Maximising Impact*, Hart Publishing, 2018, s. 522.

²¹ Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, *Human Rights Law Review*, 2022, 22, 1–20, s. 8.

wykładni danej normy, zamiast na rozstrzyganiu sporów dotyczących faktów. Jeżeli celem jest zwiększenie świadomości na temat konkretnego problemu z zakresu praw człowieka, sprawa powinna w sposób jednoznaczny i czytelny ilustrować istotę tego problemu²². Z kolei gdy celem jest podważenie obowiązującego status quo o charakterze prawnym, politycznym lub społecznym, sprawa powinna mieć również „wyraźny i przekonujący wymiar moralny”²³.

Przy doborze spraw warto posłużyć się następującą listą pytań pomocniczych:

- Czy stan faktyczny sprawy jest jasny, jednoznacznie ustalony i niebudzący wątpliwości?
- Czy dostępne są wystarczające dowody pozwalające na wykazanie naruszenia?
- Czy istnieją solidne i przekonujące argumenty prawne przemawiające za oczekiwanym rozstrzygnięciem?
- Jaki może być wpływ powodzenia litygacji?
- Jaki będzie wpływ ewentualnego niepowodzenia litygacji na indywidualnego klienta oraz na szerszą grupę osób dotkniętą sprawą?
- Czy w przypadku przegranej sprawy lub nieskutecznej interwencji może dojść do cofnięcia się lub osłabienia dotychczasowych postępów w realizacji zakładanego celu strategicznego? Jakie będą konsekwencje, jeżeli wydany wyrok lub decyzja nie zostaną wykonane?
- Jakie konsekwencje litygacja może mieć dla praw dziecka?
- Czy kontekst społeczny, polityczny lub gospodarczy sprzyja prowadzeniu sprawy, czy też występują okoliczności wymagające szczególnej ostrożności oraz wiążące się z określonymi ryzykami?
- Czy dostępne są wystarczające zasoby, aby prowadzić litygację w sposób długofalowy²⁴, oraz czy potencjalne koszty są proporcjonalne do możliwych korzyści?
- W jaki sposób sprawa mogłaby zostać nagłośniona, aby wpłynąć na opinię publiczną i wesprzeć realizację zakładanego celu strategicznego?
- Jaki wpływ może mieć nagłośnienie sprawy na jednostkę oraz jakie mogą być jego szersze konsekwencje? Na jakim etapie i w jakiej formie należy prowadzić działania informacyjne, z uwzględnieniem możliwego odbioru sprawy przez opinię publiczną oraz przez sąd, organ lub inną właściwą instytucję?
- Czy istnieją skuteczniejsze lub bardziej adekwatne sposoby rozwiązania danego problemu niż litygacja?
- Czy inny podmiot jest lepiej przygotowany do prowadzenia sprawy lub mógłby zapewnić wsparcie albo współpracę?

²² Na przykład w sprawie [A.D. przeciwko Malcie](#), ETPCz, skarga nr 12427/22, wyrok z 17 października 2023 r., pełnomocnicy skarżącego dążyli do szerszego wzmocnienia ochrony praw dziecka poprzez zwrócenie uwagi sądów i polityków na praktyki Malty w zakresie detencji dzieci z powodów związanych z migracją; zob. Chiara Altafin, „Child Rights Strategic Litigation: Exploring Recent Cases to Advance the Rights of Children Deprived of Their Liberty for Migration-Related Reasons”, *European Yearbook on Human Rights 2024*, 18 marca 2025 r., s. 368–372. Po wyroku w sprawie A.D. przeciwko Malcie Główny Urzędnik Imigracyjny (PIO) wprowadził nową politykę obowiązkowej detencji na okres co najmniej około dwóch miesięcy wobec wszystkich osób, z wyjątkiem tych uznanych za osoby szczególnie wrażliwe przez Agencję ds. Dobrostanu Osób Ubiegających się o Azyl (AWAS) w momencie zejścia na ląd. Dwumiesięczna detencja ma zastosowanie do wszystkich osób. Po upływie tego okresu Główny Urzędnik Imigracyjny dokonuje ponownej oceny w celu ustalenia, czy zwolnić daną osobę, czy kontynuować detencję na podstawie tego samego nakazu.

²³ European Network of Equality Bodies (Equinet), *An Equinet Handbook: Strategic Litigation*, Bruksela, 2017, s. 18.

²⁴ Określenie „w sposób długofalowy” oznacza prowadzenie postępowania w taki sposób, aby zapewnić możliwość jego skutecznego kontynuowania w czasie, z uwzględnieniem zasobów finansowych, kadrowych i organizacyjnych. Obejmuje to na przykład posiadanie wystarczającego finansowania, dostępnego personelu do prowadzenia sprawy, realistyczne harmonogramy, które nie zagrażą innym prowadzonym sprawom, czy zdolność do zarządzania potencjalnym ryzykiem reputacyjnym związanym z postępowaniem.

1.3. Jak prowadzić sprawy dotyczące dzieci pozbawionych wolności z przyczyn związanych z migracją?

1.3.1. Zagadnienia związane z prawami dziecka

Pomimo niedawnego wzrostu znaczenia litygacji strategicznej w obszarze praw człowieka, w tym praw dziecka, prawa człowieka zasadniczo nie były dotąd wykorzystywane jako kryterium oceny – a w razie potrzeby także krytycznej analizy – samej praktyki litygacji strategicznej. Oznacza to, że rzadko podejmowano refleksję nad tym, w jakim stopniu praktyki te są same w sobie zgodne z prawami dziecka.

W tym kontekście sam sposób prowadzenia litygacji strategicznej może rodzić szereg potencjalnych problemów z perspektywy praw dziecka, w tym prawa do ochrony, uczestnictwa, prywatności, wolności wypowiedzi, dostępu do informacji, wolności od wyzysku oraz zasady najlepszego interesu dziecka. Zgodnie z tą zasadą „we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, organy administracyjne lub ustawodawcze, najlepszy interes dziecka musi być sprawą nadrzędną”²⁵. Działania z zakresu litygacji strategicznej, które zmierzają do wspierania praw dziecka poprzez zmiany prawne lub społeczne, lecz są realizowane w sposób niezgodny z tymi prawami, rodzą wątpliwości co do swojej zasadności, spójności wewnętrznej oraz rzeczywistego wkładu w poprawę ochrony praw dziecka²⁶. W skrajnych przypadkach mogą one nawet prowadzić do naruszenia praw dziecka. Dlatego też, jeżeli celem litygacji strategicznej jest ochrona praw dziecka, musi być ona prowadzona w sposób w pełni z nimi zgodny²⁷.

W celu wsparcia podmiotów zaangażowanych w lityzację strategiczną dotyczącą praw dziecka w prowadzeniu tej działalności w sposób skoncentrowany na prawach dziecka, w ramach projektu „Advancing Child Rights Strategic Litigation”²⁸ opracowano szereg narzędzi i publikacji poświęconych tej tematyce²⁹. Obejmują one między innymi „Kluczowe zasady prowadzenia litygacji strategicznej w obszarze praw dziecka w sposób zgodny z prawami dziecka”³⁰. Zasady te odnoszą się do poszczególnych etapów procesu litygacji strategicznej – od określania zakresu, planowania i projektowania spraw dotyczących praw dziecka, po towarzyszące im działania rzecznicze uzupełniające działania prawne. Poruszają one m.in. zagadnienia udziału i podmiotowości dziecka, dostępu do informacji w formie zrozumiałej dla dziecka, prawa do prywatności oraz zasady najlepszego interesu dziecka.

Potencjalne ryzyka, jakie litygacja strategiczna może stwarzać dla praw dziecka, w szczególności w odniesieniu do dzieci bezpośrednio zaangażowanych w postępowanie, powinny być identyfikowane i uwzględniane na każdym etapie procesu litygacyjnego, w tym w ramach wszelkich towarzyszących działań informacyjnych i rzeczniczych. Niezbędne jest zachowanie starannej równowagi pomiędzy najlepszym interesem dziecka a jego prawem do bycia wysłuchanym, zwłaszcza przy organizowaniu udziału dzieci w postępowaniu oraz w kontaktach z mediami.

²⁵ Aoife Nolan, „Submission to the United Nations Committee with regard to Its Forthcoming General Comment No. 27 on Children’s Rights to Access to Justice and Effective Remedies (Submission by the University of Nottingham Human Rights Law Centre on behalf of the Advancing Child Rights Strategic Litigation Project)”, 26 sierpnia 2024 r. Dostępne na SSRN: <https://ssrn.com/abstract=>

²⁶ Aoife Nolan, „Submission to the United Nations Committee with regard to Its Forthcoming General Comment No. 27 on Children’s Rights to Access to Justice and Effective Remedies (Submission by the University of Nottingham Human Rights Law Centre on behalf of the Advancing Child Rights Strategic Litigation Project)”, 26 sierpnia 2024 r., s. 3.

²⁷ Zob. również np. Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–20.

²⁸ Projekt Advancing Child Rights Strategic Litigation, <https://www.acrisl.org/>.

²⁹ Obejmują one materiały wideo i zestawy narzędzi skierowane do dzieci. Zob. projekt Advancing Child Rights Strategic Litigation, [Resources](#), strona internetowa, dostęp 27 sierpnia 2024 r.

³⁰ Advancing Child Rights Strategic Litigation project, [Key Principles for Child-Rights Consistent Child Strategic Litigation Practice](#), 2022.

W kontekście detencji imigracyjnej dzieci oraz alternatyw wobec tej detencji, gdy dzieci są pozbawione wolności, zagrożone jej pozbawieniem lub przebywają w warunkach nieizolacyjnych, a tym samym znajdują się w szczególnie wrażliwej sytuacji, podmioty zaangażowane w litygację muszą zachować szczególną ostrożność. Celem jest zapewnienie, aby dziecku nie została wyrządzona żadna „krzywda”, w tym poprzez unikanie (re)traumatyzacji w toku postępowania oraz instrumentalnego lub wyzyskującego traktowania dziecka³¹. W sytuacjach, w których istnieje ryzyko działań odwetowych ze strony władz państwowych po wniesieniu sprawy, potencjalny wpływ litygacji na dziecko również musi zostać poddany wnikliwej ocenie³².

Litygacja strategiczna powinna być ponadto prowadzona z poszanowaniem prawa dziecka do bycia wysłuchanym, także w odniesieniu do samego procesu litygacyjnego. Wymaga to zapewnienia dziecku odpowiednich informacji, przekazywanych w sposób dostosowany do jego wieku i możliwości, tak aby mogło ono podejmować świadome decyzje dotyczące własnej sprawy. Jak wyjaśnił Komitet Praw Dziecka (CRC):

„realizacja prawa dziecka do wyrażania swoich poglądów wymaga, aby dziecko zostało poinformowane o rozpatrywanych kwestiach, dostępnych opcjach oraz możliwych decyzjach i ich konsekwencjach przez osoby odpowiedzialne za wysłuchanie dziecka, a także przez rodziców lub opiekuna dziecka... Prawo do informacji ma charakter fundamentalny, gdyż jest niezbędnym warunkiem podejmowania przez dziecko świadomych decyzji”³³.

Zapewnienie dziecku niezbędnych informacji obejmuje również odpowiednie zarządzanie jego oczekiwaniami co do przebiegu i możliwego wyniku sprawy. Działania te z jednej strony umożliwiają dziecku podejmowanie świadomych decyzji, a z drugiej pomagają ograniczyć potencjalne szkody, jakie mogłyby mu zostać wyrządzone w przypadku niekorzystnego rozstrzygnięcia³⁴.

Cele oraz perspektywa dziecka powinny znajdować się w centrum litygacji strategicznej dotyczącej jego praw, ponieważ takie podejście wzmacnia argumentację prawną i zwiększa potencjał sprawy do wywołania trwałych, pozytywnych zmian w zakresie ochrony praw dziecka.

Prawnicy, organizacje społeczne oraz inne podmioty zaangażowane w litygację strategiczną powinni również krytycznie analizować własne założenia dotyczące dojrzałości, zdolności i kompetencji dziecka, tak aby nie sprowadzać jego roli w postępowaniach dotyczących jego praw do roli biernej³⁵.

1.3.2. Działania i komunikacja zorientowane na dziecko

Praca z dziećmi w sytuacjach związanych z migracją wymaga podejścia skoncentrowanego na dziecku, które stawia jego prawa oraz rzeczywisty udział w postępowaniu w centrum

³¹ Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–20, s. 19.

³² Taki efekt odwrotny od zamierzonego odnotowano na przykład po wyroku ETPC w sprawie [A.D. przeciwko Malcie](#), skarga nr 12427/22, wyrok z 17 października 2023 r., gdzie po korzystnym wyroku skarżący został ponownie poddany detencji, mimo że Trybunał uznał jego wcześniejsze pozbawienie wolności za naruszające jego prawa. Jego wniosek o udzielenie azylu został oddalony, a on sam został umieszczony w ośrodku detencyjnym w celu wydalenia do kraju pochodzenia. Chiara Altafin, „Child Rights Strategic Litigation: Exploring Recent Cases to Advance the Rights of Children Deprived of Their Liberty for Migration-Related Reasons”, [European Yearbook on Human Rights 2024](#), 18 marca 2025 r., s. 372.

³³ Komitet Praw Dziecka, Komentarz ogólny nr 12 – The right of the child to be heard, CRC/C/GC/12, 20 lipca 2009 r.

³⁴ Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–20, s. 19.

³⁵ Aoife Nolan i Ann Skelton, „Turning the Rights Lens Inwards: The Case for Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”, *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–20, s. 15.

działań prawnych³⁶. Artykuły 12³⁷ i 17³⁸ Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka (UN CRC) podkreślają prawo dziecka do bycia wysłuchanym oraz do otrzymywania informacji dostosowanych do jego wieku i etapu rozwoju. Litygacja strategiczna ukierunkowana na ochronę i wzmacnianie praw dziecka powinna od samego początku opierać się na podejściu całościowym, tak aby poglądy dziecka były uwzględniane przy kształtowaniu strategii sprawy, z poszanowaniem zasady najlepszego interesu dziecka³⁹.

Rozmowa z dziećmi powinna być dostosowana do ich wieku, dojrzałości, kontekstu kulturowego oraz wcześniejszych doświadczeń, z wykorzystaniem odpowiedniego języka i narzędzi. Kluczowe znaczenie mają jasne i przystępne wyjaśnienia dotyczące przebiegu postępowania, ról poszczególnych uczestników oraz kolejnych etapów procesu. Należy unikać żargonu prawniczego, a w razie potrzeby sięgać po metody kreatywne, które mogą pomóc dzieciom lepiej zrozumieć ich sytuację⁴⁰. Prawnicy powinni współpracować z doświadczonymi psychologami dziecięcymi lub pracownikami socjalnymi, aby umożliwić dzieciom swobodne wypowiedzi bez narażania ich na dodatkowy stres. Ważne jest również unikanie pytań agresywnych lub sugerujących odpowiedzi oraz zapewnienie dzieciom czasu na wypowiedź we własnym tempie⁴¹.

Znaczenie ma także miejsce, w którym prowadzona jest rozmowa. W przypadku dzieci zagrożonych detencją dostęp do przestrzeni przyjaznych dzieciom, o ile są dostępne, sprzyja budowaniu poczucia bezpieczeństwa, zaufania i otwartości. Obecność zaufanej osoby dorosłej, takiej jak opiekun prawny lub członek rodziny, może dodatkowo wzmocnić poczucie bezpieczeństwa dziecka. Również zapoznanie dzieci z realiami postępowania sądowego – na przykład poprzez wizyty w sądzie lub materiały wizualne – może pomóc zmniejszyć lęk i wspierać ich aktywny udział w postępowaniu⁴².

Aktywne angażowanie dzieci ma kluczowe znaczenie. Ich poglądy powinny być nie tylko wysłuchane, lecz także realnie brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji, które ich dotyczą, zgodnie z zasadą najlepszego interesu dziecka. Takie partycypacyjne podejście sprzyja budowaniu zaufania, poprawia jakość reprezentacji prawnej oraz zwiększa szanse na rozstrzygnięcia rzeczywiście odpowiadające najlepszym interesom dziecka.

1.3.3. Wskazówki dotyczące pracy z dziećmi zagrożonymi lub pozbawionymi wolności w związku z migracją

Udzielanie pomocy osobom znajdującym się w sytuacjach związanych z migracją, w szczególności dzieciom i ich rodzinom, wymaga od prawników uwzględnienia specyficznych wyzwań, takich jak bariery językowe czy różnice kulturowe. Kluczowe znaczenie ma zapewnienie jasnych, zrozumiałych i zwięzłych informacji dotyczących przysługujących

³⁶ Projekt CADRE, [“How to communicate and work with children subject to alternatives to detention”](#), Materiały szkoleniowe dotyczące alternatyw wobec detencji dzieci migrantów, kwiecień 2022 r., s. 6.

³⁷ Artykuł 12 Konwencji o prawach dziecka (CRC): „1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należyłą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka. 2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.”

³⁸ Artykuł 17 Konwencji o prawach dziecka (CRC): „Państwa-Strony uznają ważną rolę spełnianą przez środki masowego przekazu i zapewniają, aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, szczególnie do tych, które mają na uwadze jego dobro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym oraz jego zdrowie fizyczne i psychiczne (...)”

³⁹ Projekt Advancing Child Rights Strategic Litigation, [“Advancing Child Rights-Consistent Strategic Litigation Practice”](#), s. 48.

⁴⁰ Projekt CADRE, [“How to communicate and work with children subject to alternatives to detention”](#), Materiały szkoleniowe dotyczące alternatyw wobec detencji dzieci migrantów, kwiecień 2022 r., s. 12–13.

⁴¹ Projekt CADRE, [“How to communicate and work with children subject to alternatives to detention”](#), Materiały szkoleniowe dotyczące alternatyw wobec detencji dzieci migrantów, kwiecień 2022 r., s. 13.

⁴² UNICEF, Save the Children, [Every child's right to be heard, A resource guide on the UN Committee on the Rights of the child General Comment No. 12](#), 2011, s. 62.

praw, procedur prawnych oraz obowiązujących terminów. Prawnicy rozmawiający z dziećmi w kontekście toczącej się lub potencjalnej sprawy powinni jasno określać swoją rolę, uważnie słuchać oraz unikać pośpiechu i wywierania presji w celu uzyskania określonych informacji. Istotne jest także podejmowanie działań proaktywnych, aby dzieci i ich rodziny rozumiały, jakie formy wsparcia są dla nich dostępne, na przykład poprzez pomoc w organizacji transportu czy ustalanie spotkań w dogodnych terminach.

Nieporozumienia wynikające z barier językowych mogą mieć poważne konsekwencje prawne i emocjonalne, zwłaszcza dla dzieci. Dlatego w miarę możliwości należy zapewnić dostęp do tłumacza biegłego posługującego się językiem ojczystym dziecka⁴³. Rzetelne i precyzyjne tłumaczenie ma szczególne znaczenie w sytuacjach stresujących, takich jak opisywanie doświadczeń traumatycznych czy poruszanie się w złożonych procedurach prawnych. Prawnicy powinni wykazywać się wrażliwością kulturową, empatią oraz podejściem przyjaznym dziecku, udzielając wsparcia rodzinom i dzieciom, które często doświadczają niestabilności pobytowej, trudnej sytuacji materialnej oraz trudności w komunikowaniu się. Podręcznik Rady Europy „Jak przekazywać dzieciom w procesie migracyjnym informacje w sposób przyjazny dziecku” zaleca, aby osoby pracujące na linii pierwszego kontaktu porozumiewały się w sposób wrażliwy kulturowo, zapoznawały się z kulturą pochodzenia dziecka, aby zbudować relacje oparte na zaufaniu i wzmocnić zaufanie dziecka do udzielanych informacji⁴⁴.

Prawnicy oraz inni specjaliści zaangażowani w pomoc dzieciom w sytuacjach związanych z migracją są zobowiązani do zachowania poufności i powinni jasno wyjaśnić dziecku oraz jego rodzinie zakres tego obowiązku⁴⁵. Obejmuje to informowanie o tym, w jakim zakresie przekazane informacje i doświadczenia będą wykorzystywane w postępowaniu, kto jest objęty tajemnicą zawodową (np. prawnik, opiekun, pracownik socjalny czy lekarz) oraz jaki jest cel posiedzeń niejawnych. Sądy mogą wyłączyć jawność postępowania w całości lub w części, w szczególności ze względu na prawo dziecka do prywatności oraz zasadę najlepszego interesu dziecka⁴⁶. Bezpieczeństwo dziecka pozostaje nadrzędnym celem wszelkiej komunikacji i w wyjątkowych sytuacjach może wymagać ujawnienia określonych informacji, o czym dziecko powinno zostać uprzednio poinformowane. Zapewnienie prywatności rozmów oraz ochrona wrażliwych danych sprzyjają otwartości i ograniczają obawy przed ewentualnymi działaniami odwetowymi. Równie istotna jest przejrzystość w komunikowaniu podejmowanych decyzji.

Materiały szkoleniowe opracowane w ramach projektu CADRE dostarczają dalszych praktycznych wskazówek, które pomagają prawnikom oraz innym specjalistom skutecznie radzić sobie z tymi złożonymi zagadnieniami, zapewniając reprezentację prawną dzieci prowadzoną z należytą starannością oraz poszanowaniem ich praw⁴⁷.

⁴³ Projekt Unlocking Children's Rights, '[Strengthening the capacity of professionals in the EU to fulfil the rights of vulnerable children' training materials available](#), materiały szkoleniowe dostępne na stronie Coram Children's Legal Centre.

⁴⁴ Rada Europy, [Jak przekazywać dzieciom w procesie migracyjnym informacje w sposób przyjazny dziecku. Podręcznik dla osób pracujących na pierwszej linii](#), 2018, s. 19.

⁴⁵ [Access to justice for children](#), Sprawozdanie Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, dokument ONZ A/HRC/25/35, 16 grudnia 2013 r.

⁴⁶ Komitet Praw Człowieka (HRC), Komentarz ogólny nr 32 (2007): Artykuł 14, Prawo do równości wobec sądów i trybunałów oraz do rzetelnego procesu, ust. 29; *B. i P. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skargi nr 36337/97 i 35974/97, wyrok z 24 kwietnia 2001 r., ust. 37–49; *Moser przeciwko Austrii*, ETPC, skarga nr 12643/02, wyrok z 21 września 2006 r., ust. 97–104.

⁴⁷ Projekt CADRE, '[How to communicate and work with children subject to alternatives to detention](#)', Materiały szkoleniowe dotyczące alternatyw wobec detencji dzieci migrantów, kwiecień 2022 r.

1.4. Rodzaje mechanizmów międzynarodowych

Istnieje wiele mechanizmów międzynarodowych, które mogą być wykorzystywane w litygacji strategicznej lub w strategicznych działaniach rzeczniczych o charakterze pozasądowym, zarówno w sprawach indywidualnych, jak i zbiorowych.

1.4.1. Mechanizmy sądowe

a. *Międzynarodowe mechanizmy sądowe*

Międzynarodowe sądy praw człowieka posiadają różne kompetencje w zakresie ochrony praw człowieka w państwach związanych jednym lub kilkoma traktatami, w ramach których dany sąd sprawuje jurysdykcję⁴⁸, pod warunkiem spełnienia określonych kryteriów dopuszczalności⁴⁹. Sądy te mogą rozpatrywać skargi lub wnioski dotyczące zarzucanych naruszeń praw człowieka jednostek przez państwa-strony. Jeżeli wymogi dopuszczalności zostaną spełnione, sądy ustalają, czy doszło do naruszenia zobowiązań traktatowych, oraz orzekają odpowiednie środki naprawcze⁵⁰. Ich rozstrzygnięcia mają charakter wiążący dla zainteresowanego państwa lub państw i podlegają wykonaniu⁵¹. Orzecznictwo tych sądów przyczynia się również do doprecyzowania wykładni postanowień traktatowych, wiążącej wszystkie państwa-strony⁵².

Rozpatrując sprawy, Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) bada, czy państwa członkowskie Rady Europy przestrzegają Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC) oraz jej protokołów. ETPC wydaje wiążące wyroki w sprawach dotyczących zarzucanych naruszeń praw i wolności gwarantowanych przez Konwencję. Szczegółowe informacje na temat ETPC przedstawiono w Rozdziale 2.1, poświęconym mechanizmom międzynarodowym.

b. *Mechanizmy sądowe Unii Europejskiej*

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE), na zasadach określonych w traktatach Unii Europejskiej, jest właściwy do dokonywania wykładni prawa UE oraz do zapewniania jego jednolitego stosowania⁵³, w tym w sprawach dotyczących praw człowieka gwarantowanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej (KPP UE)⁵⁴. Orzeczenia TSUE są wiążące dla państw członkowskich UE oraz instytucji unijnych⁵⁵.

W odróżnieniu od postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka oraz przed organami traktatowymi ONZ i w ramach procedur specjalnych, przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej nie ma możliwości wnoszenia indywidualnych skarg dotyczących naruszeń praw człowieka. TSUE rozpoznaje wyłącznie skargi bezpośrednie zmierzające do zakwestionowania prawnie wiążących aktów Unii Europejskiej (zob. Rozdział 2.2.1.c). Podstawową drogą dostępu jednostek do TSUE jest procedura pytania prejudycjalnego, kierowanego do Trybunału przez sąd krajowy. Dalsze informacje na temat TSUE przedstawiono w rozdziale 2.2.1, poświęconym mechanizmom unijnym.

⁴⁸ Zob. m.in. art. 34 EKPC.

⁴⁹ Zob. m.in. art. 35 EKPC.

⁵⁰ Zob. m.in. art. 41 EKPC.

⁵¹ Zob. m.in. art. 46 EKPC.

⁵² Zob. m.in. art. 1 EKPC; ETPC, [Tyrer przeciwko Zjednoczonemu Królestwu](#), skarga nr 5856/72, wyrok z 25 kwietnia 1978 r.

⁵³ Art. 19 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE); art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

⁵⁴ Art. 51 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (KPP UE).

⁵⁵ Art. 267 TFUE; art. 260 TFUE.

1.4.2. Quasi-sądowe eksperckie organy ochrony praw człowieka

W międzynarodowym systemie ochrony praw człowieka działa szereg organów o charakterze quasi-sądowym, których kompetencje są zbliżone do kompetencji sądów. Choć ich rozstrzygnięcia nie mają formy orzeczeń sądowych, organy te dokonują wiążącej wykładni traktatów, które państwa zobowiązały się wykonywać⁵⁶. Organami traktatowymi ONZ ds. praw człowieka to komitety niezależnych ekspertów powołane w ramach systemu Narodów Zjednoczonych w celu monitorowania wykonywania podstawowych międzynarodowych traktatów praw człowieka, w tym – w stosownych przypadkach – ich protokołów dodatkowych. Państwa, które uznały kompetencję danego organu traktatowego do rozpatrywania skarg indywidualnych, są zobowiązane do współpracy z tymi mechanizmami skargowymi w dobrej wierze.

Organami traktatowymi ONZ ds. praw człowieka zostały ustanowione na mocy konkretnych traktatów praw człowieka w celu monitorowania ich wykonywania przez państwa-strony. Wyjątkiem jest Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR), który został powołany nie na podstawie samego traktatu, lecz rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC)⁵⁷. Podstawowym narzędziem monitorowania jest analiza okresowych sprawozdań składanych przez państwa-strony na temat realizacji zobowiązań traktatowych. Część organów traktatowych jest ponadto uprawniona do rozpatrywania skarg międzypaństwowych⁵⁸ oraz skarg indywidualnych dotyczących domniemanych naruszeń praw człowieka przez państwa.

Poniższe organy traktatowe ONZ ds. praw człowieka monitorują wykonywanie odpowiednich traktatów – a w stosownych przypadkach także protokołów dodatkowych – w tym poprzez rozpatrywanie dopuszczalnych skarg dotyczących domniemanych naruszeń zobowiązań traktatowych przez państwa-strony, które uznały ich właściwość:

- Komitet Praw Dziecka – w odniesieniu do Konwencji o prawach dziecka (CRC), Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie sprzedaży dzieci, dziecięcej prostytucji i pornografii dziecięcej (OP1 CRC), Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie udziału dzieci w konfliktach zbrojnych (OP2 CRC) oraz Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania skarg (OP3 CRC);
- Komitet Praw Człowieka (HRC) – w odniesieniu do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR), Pierwszego Protokołu Fakultatywnego do tego Paktu (OP1 ICCPR) oraz Drugiego Protokołu Fakultatywnego do Paktu, zmierzającego do zniesienia kary śmierci (OP2 ICCPR);
- Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet – w odniesieniu do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW) oraz Protokołu fakultatywnego do tej Konwencji (OP CEDAW);
- Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej – w odniesieniu do Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (CERD);
- Komitet przeciwko Torturom – w odniesieniu do Konwencji przeciwko torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (CAT);

⁵⁶ Zob. np. art. 10 Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień (OP3-CRC); art. 5 ust. 4 Protokołu fakultatywnego do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (OP ICCPR); art. 7 ust. 4 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (OP CEDAW); art. 14 ust. 7 Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (ICERD); art. 22 ust. 7 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (CAT); art. 5 Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami (OP CRPD); art. 9 Protokołu fakultatywnego do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (OP ICESCR); artykuł 31 ust. 4 Międzynarodowej konwencji o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (CED).

⁵⁷ Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych CESCR został ustanowiony rezolucją Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ ECOSOC 1985/17 z dnia 28 maja 1985 r. w celu wykonywania funkcji monitorujących powierzonych ECOSOC w części IV Paktu. Zob. szerzej: [Introduction to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights](#), dostęp 17 grudnia 2025 r.

⁵⁸ Zob. szerzej: OHCHR, [Inter-state complaints](#), strona internetowa, dostęp 17 grudnia 2025 r.

- Komitet Praw Osób z Niepełnosprawnościami – w odniesieniu do Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami (CRPD) oraz Protokołu fakultatywnego do tej Konwencji (OP CRPD);
- Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR) – w odniesieniu do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (ICESCR);
- Komitet ds. Wymuszonych Zaginięć – w odniesieniu do Międzynarodowej konwencji o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (CED);
- Komitet ds. Ochrony Praw Wszystkich Pracowników Migrujących i Członków Ich Rodzin (CMW) – który uzyska kompetencję do rozpatrywania skarg indywidualnych dotyczących domniemanych naruszeń zobowiązań państw wynikających z Konwencji o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin wobec tych państw-stron, które uznały tę kompetencję na podstawie art. 77 Konwencji, po tym jak uczyni to dziesięć państw.

W zależności od okoliczności danej sprawy każdy z tych organów traktatowych może odgrywać istotną rolę w sprawach dotyczących detencji imigracyjnej dzieci oraz proponowanych alternatyw wobec takiej detencji.

Europejski Komitet Praw Społecznych (ECSR) jest organem Rady Europy monitorującym wykonywanie przez państwa zobowiązań wynikających z Europejskiej Karty Społecznej (ESC) oraz Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej. Posiada kompetencje quasi-sądowe⁵⁹ do rozpatrywania skarg zbiorowych wnoszonych przez partnerów społecznych⁶⁰ oraz organizacje pozarządowe⁶¹, dotyczących domniemanych naruszeń praw zagwarantowanych w Karcie. Komitet nie jest właściwy do rozpatrywania skarg indywidualnych⁶². Procedura skarg zbiorowych może być szczególnie użyteczna w sprawach dotyczących systemowych naruszeń gospodarczych, społecznych lub kulturalnych praw dzieci. Przykładowo Komitet orzekał w sprawie prawa dostępu do opieki zdrowotnej dzieci migrujących w sprawie *Defence for Children International przeciwko Belgii*.⁶³

1.4.3. Inne pozasądowe mechanizmy ochrony praw człowieka

Ustanowiono szereg pozasądowych mechanizmów eksperckich w dziedzinie praw człowieka, przede wszystkim przez organizacje międzyrządowe, w celu monitorowania sytuacji w zakresie praw człowieka oraz formułowania zaleceń w tym obszarze. Ich mandaty często koncentrują się na określonych państwach i/lub zagadnieniach tematycznych⁶⁴. Autorytet i oddziaływanie tych mechanizmów wynikają przede wszystkim z organizacji międzyrządowej, która je powołała, a także z ich wiedzy eksperckiej i niezależności⁶⁵. Oprócz przeprowadzania wizyt w państwach, wydawania zaleceń służących przeciwdziałaniu strukturalnym przyczynom naruszeń praw człowieka, prowadzenia badań

⁵⁹ Aoife Nolan, „[European Social Charter: more relevant than ever](#)”, Social Europe, 20 czerwca 2024 r.

⁶⁰ Partnerzy społeczni uprawnieni do wnoszenia skarg zbiorowych obejmują: reprezentatywne związki zawodowe, organizacje pracodawców, Europejską Konfederację Związków Zawodowych ([European Trade Union Confederation](#)), [Business Europe](#) oraz Międzynarodową Organizację Pracodawców ([International Organisation of Employers](#)). Zob. art. 1 lit. b Dodatkowego Protokołu do Europejskiej Karty Społecznej wprowadzającego system skarg zbiorowych (AP ESC).

⁶¹ Organizacje pozarządowe uprawnione do wnoszenia skarg zbiorowych obejmują: międzynarodowe organizacje pozarządowe posiadające status uczestniczący przy Radzie Europy i wpisane na ich wniosek na listę sporządzoną przez Komitet Rządowy Karty oraz krajowe organizacje pozarządowe, którym dane państwo przyznało prawo do wnoszenia przeciwko niemu skarg. Zob. art. 2 i 3 Dodatkowego Protokołu do Europejskiej Karty Społecznej wprowadzającego system skarg zbiorowych (9AP ESC).

⁶² Zob. szerzej: Rada Europy, [Collective complaints](#) oraz [The Collective Complaints Procedure](#), strony internetowe, dostęp 27 sierpnia 2024 r.

⁶³ Europejski Komitet Praw Społecznych, *Defence for Children International przeciwko Belgii*, skarga nr 69/2011, decyzja z 23 października 2012 r.

⁶⁴ Rada Praw Człowieka ONZ, rezolucja 5/1, Budowa instytucjonalna Rady Praw Człowieka, 18 czerwca 2007 r., ust. 45.

⁶⁵ Rada Praw Człowieka ONZ, rezolucja 5/1, Budowa instytucjonalna Rady Praw Człowieka, 18 czerwca 2007 r., ust. 39.

tematycznych oraz wspierania stosowania i rozwoju międzynarodowego prawa oraz standardów praw człowieka, niektóre z tych organów – choć nie wszystkie – są również uprawnione do zajmowania się sprawami indywidualnymi, w tym do zwracania uwagi właściwych władz na konkretne przypadki⁶⁶.

Przykładami pozasądowych mechanizmów ochrony praw człowieka, które w ramach swoich mandatów tematycznych mogą podejmować sprawy indywidualne oraz podnosić zarzuty naruszeń praw człowieka – w tym praw dzieci znajdujących się w sytuacjach związanych z migracją – są niektóre procedury specjalne ONZ działające pod auspicjami Rady Praw Człowieka ONZ. W odróżnieniu od opisanych wcześniej mechanizmów sądowych i quasi-sądowych mandat **Grupy Roboczej ONZ ds. Arbitralnych Zatrzymań** (WGAD) nie jest uzależniony od tego, czy dane państwo jest stroną konkretnego traktatu. Nie wynika on z traktatu, lecz z rezolucji Rady Praw Człowieka ONZ⁶⁷. Do takich mechanizmów należą między innymi Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. praw człowieka migrantów, Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. prawa do zdrowia oraz Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. tortur⁶⁸. Grupa Robocza ds. Arbitralnego Pozbawienia Wolności jest procedurą specjalną upoważnioną przez Radę Praw Człowieka ONZ m.in. do rozpatrywania skarg indywidualnych dotyczących zarzutów arbitralnego pozbawienia wolności z naruszeniem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Zbioru zasad ochrony wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub pozbawienia wolności⁶⁹.

Ponadto, na podstawie informacji otrzymywanych od jednostek, poniższe mechanizmy mogą podejmować kwestie o charakterze ogólnym oraz formułować zalecenia wobec właściwych władz państwowych w ramach swoich mandatów. Żaden z wymienionych poniżej organów nie jest jednak uprawniony do rozpatrywania skarg indywidualnych.

Podkomitet ONZ ds. Zapobiegania Torturom oraz Innym Okrutnym, Nieludzkim lub Poniżającym Formom Traktowania albo Karania (SPT) jest organem traktatowym w systemie ochrony praw człowieka ONZ⁷⁰. Posiada mandat prewencyjny oparty na innowacyjnym, długofalowym i proaktywnym podejściu do zapobiegania torturom oraz innym formom złego traktowania. Podkomitet został ustanowiony na mocy Protokołu fakultatywnego do Konwencji przeciwko torturom (OPCAT)⁷¹. Wykonuje dwie zasadnicze funkcje operacyjne: po pierwsze, może przeprowadzać wizyty w państwach-stronach Protokołu oraz odwiedzać wszelkie miejsca, w których osoby mogą być pozbawione wolności⁷²; po drugie, pełni funkcję doradczą, udzielając państwom-stronom pomocy i wskazówek dotyczących utworzenia **krajowych mechanizmów prewencyjnych**

⁶⁶ Zob. szerzej: OHCHR, [About special procedures](#), strona internetowa, dostęp 8 kwietnia 2025 r.

⁶⁷ Grupa Robocza ds. Arbitralnych Zatrzymań (WGAD) została ustanowiona rezolucją 1991/42 poprzedniczki Rady Praw Człowieka ONZ, Komisji Praw Człowieka ONZ. Jej mandat został doprecyzowany i rozszerzony rezolucją 1997/50 Komisji i był wielokrotnie przedłużany przez Radę Praw Człowieka, ostatnio w 2016 r. rezolucją 33/30. Mandat obejmuje: prowadzenie dochodzeń w sprawach arbitralnego pozbawienia wolności lub pozbawienia wolności niezgodnego z odpowiednimi międzynarodowymi standardami określonymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka lub w odpowiednich instrumentach prawa międzynarodowego przyjętych przez dane państwa; pozyskiwanie i otrzymywanie informacji od rządów oraz organizacji międzyrządowych i pozarządowych, a także od osób zainteresowanych, ich rodzin lub przedstawicieli; podejmowanie działań w związku z informacjami o domniemanych przypadkach arbitralnego zatrzymania poprzez kierowanie pilnych apeli i komunikatów do rządów w celu wyjaśnienia sprawy; przeprowadzanie wizyt w terenie na zaproszenie rządu; formułowanie stanowisk w kwestiach ogólnych w celu zapobiegania arbitralnemu pozbawieniu wolności; przedstawianie corocznego sprawozdania Radzie Praw Człowieka. Dodatkowe informacje, w tym dotyczące skarg indywidualnych i pilnych apeli, orzecznictwa oraz sprawozdań, zob. OHCHR, [Working Group on Arbitrary Detention](#), strona internetowa, dostęp 28 kwietnia 2025 r.

⁶⁸ Zob. [list of the 46 thematic mandates](#) oraz [14 country mandates](#), strona internetowa Rady Praw Człowieka ONZ, dostęp 8 kwietnia 2025 r.

⁶⁹ Zob. OHCHR, [Fact Sheet No. 26 \(Rev. 1\): Working Group on Arbitrary Detention](#), 14 lutego 2024 r.

⁷⁰ Zob. szerzej: OHCHR, [Subcommittee on prevention of torture](#), strona internetowa, dostęp 10 kwietnia 2025 r.

⁷¹ Artykuły 5–10 OPCAT.

⁷² Artykuł 4 OPCAT.

(NPM)⁷³ zgodnie z wymogami Protokołu, a także wspierając te mechanizmy oraz same państwa-strony w zakresie funkcjonowania NPM⁷⁴.

Na poziomie europejskim **Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu** (CPT)⁷⁵: (i) przeprowadza wizyty monitorujące w miejscach pozbawienia wolności w celu oceny sposobu traktowania osób pozbawionych wolności; (ii) prowadzi rozmowy z osobami pozbawionymi wolności; oraz (iii) gromadzi informacje o potencjalnych przypadkach złego traktowania osób pozbawionych wolności w państwach członkowskich Rady Europy⁷⁶. Sprawozdania Komitetu, zawierające zalecenia skierowane do danego państwa, mają charakter poufny⁷⁷; jednak większość państw decyduje się na ich publikację wraz z własnymi uwagami⁷⁸. W przypadku braku współpracy ze strony państwa lub odmowy podjęcia działań w odpowiedzi na zalecenia Komitetu może on wydać w tej sprawie oświadczenie publiczne⁷⁹.

Komisarz Praw Człowieka Rady Europy przeprowadza wizyty krajowe, sporządza raporty dotyczące problemów z zakresu praw człowieka oraz formułuje zalecenia w 47 państwach członkowskich Rady Europy⁸⁰, w tym w odniesieniu do traktowania osób znajdujących się w sytuacjach związanych z migracją, w tym dzieci. Mandat Komisarza ma na celu promowanie większego poszanowania oraz skuteczniejszej ochrony praw człowieka w całej Europie⁸¹. Choć Komisarz nie jest uprawniony do rozpatrywania skarg indywidualnych, może występować w charakterze strony trzeciej, na przykład w postępowaniach przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, oraz prowadzić dialog z państwami w sprawach dotyczących praw człowieka.⁸²

⁷³ Krajowe mechanizmy prewencji (NPM) to niezależne organy ustanowione na podstawie Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur, uprawnione do regularnego wizytowania miejsc pozbawienia wolności. Ich celem jest zapobieganie torturom i złemu traktowaniu poprzez monitorowanie warunków oraz formułowanie zaleceń. Zob. szerzej: OHCHR, [National Preventive Mechanisms](#), strona internetowa, dostęp 10 kwietnia 2025 r.

⁷⁴ Artykuły 17–23 OPCAT.

⁷⁵ Znany również jako Komitet Rady Europy ds. Zapobiegania Torturom.

⁷⁶ Europejska Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, ETS nr 126.

⁷⁷ Artykuł 11 Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

⁷⁸ Na dzień 10 kwietnia 2025 r. Komitet przeprowadził łącznie 542 wizyty, w tym 306 okresowych i 236 ad hoc, oraz opublikował 486 sprawozdań z wizyt, co wskazuje, że znaczna większość państw decyduje się na ich upublicznienie. Zob. Rada Europy, [European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \(CPT\)](#), strona internetowa, dostęp 10 kwietnia 2025 r.

⁷⁹ Artykuł 10 Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

⁸⁰ Artykuł 8 Rezolucji (99) 50 w sprawie Komisarza Praw Człowieka Rady Europy, Komitet Ministrów, 7 maja 1999 r.

⁸¹ Artykuł 3 Rezolucji (99) 50 w sprawie Komisarza Praw Człowieka Rady Europy.

⁸² Artykuł 36 ust. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka; Reguła 44 ust. 2 Regulaminu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, 15 września 2025 r.; Artykuł 7 Rezolucji (99) 50 w sprawie Komisarza Praw Człowieka Rady Europy.

2. Procedury i właściwe fora dla strategicznej litygacji

2.1. Instrumenty prawa międzynarodowego

2.1.1. Warunki dopuszczalności i wymogi formalne

Litygacja strategiczna rozpoczyna się na długo przed wniesieniem sprawy do sądu. Skuteczna strategia powinna z wyprzedzeniem identyfikować oraz uwzględniać potencjalne przeszkody proceduralne i jurysdykcyjne, które mogłyby doprowadzić do uznania sprawy za niedopuszczalną.

Niezależnie od kwestii dopuszczalności, już na etapie wstępnym należy również ocenić szersze cele strategiczne postępowania, takie jak uzyskanie środków tymczasowych, nagłośnienie problemów o charakterze systemowym czy umożliwienie udziału w postępowaniu podmiotów trzecich.

a. Jurysdykcja

Jurysdykcja czasowa (*ratione temporis*)

Co do zasady międzynarodowe traktaty praw człowieka stają się wiążące dla państwa z chwilą ich wejścia w życie po ratyfikacji lub przystąpieniu⁸³.

W odniesieniu do środków naprawczych w przypadku domniemanych naruszeń zobowiązań traktatowych sądy międzynarodowe oraz większość organów quasi-sądowych posiadają jurysdykcję do rozpatrywania zarzutów naruszeń wynikających ze zdarzeń, które miały miejsce po tym, jak państwo stało się stroną danego traktatu. Wyjątek dotyczy sytuacji, w których fakty stanowiące podstawę skargi mają charakter ciągły albo gdy ich skutki utrzymują się również po tej dacie⁸⁴.

Stosowanie tego kryterium może różnić się w zależności od charakteru zarzucanego naruszenia:

Akt lub zaniechanie jednorazowe: najprostsza sytuacja występuje wówczas, gdy działanie lub zaniechanie stanowiące podstawę naruszenia ma charakter jednorazowy. W takiej sytuacji należy ustalić, czy zdarzenie nastąpiło przed czy po wejściu w życie właściwego traktatu w odniesieniu do danego państwa.

Akt lub zaniechanie o charakterze ciągłym: jeżeli naruszenie ma charakter ciągły, bezprawne działanie lub zaniechanie — a także jego skutki — mogą trwać aż do momentu usunięcia naruszenia. Przykładami są wymuszone zaginięcia, gdy osoba pozostaje zaginiona, a jej los i miejsce pobytu nadal są nieznane, czy też arbitralne pozbawienie wolności⁸⁵.

⁸³ Zob. np. artykuł 26 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, 23 maja 1969 r.

⁸⁴ Dotyczy to skarg wnoszonych do Komitetu CEDAW artykuł 4 lit. a OP CEDAW; ICESCR artykuł 2 lit. b OP ICESCR; CRC artykuł 7 ust. 7 OP3 CRC; CRPD artykuł 2 lit. f OP CRPD; a także stanowi praktykę HRC, CERD i CAT. Jeżeli indywidualne skargi przewidziane są w odrębnym protokole fakultatywnym, skarga musi dotyczyć faktów, które zaistniały po związaniu się państwa tym protokołem zob. artykuł 4 lit. e OP CEDAW; artykuł 2 lit. b OP ICESCR; artykuł 7 ust. 7 OP3 CRC; artykuł 2 lit. f OP CRPD. Informacje o statusie ratyfikacji traktatów praw człowieka są dostępne na stronach OHCHR [Status of ratification interactive dashboard](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r.; Rady Europy [Signature & ratifications](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r.; oraz [Treaty Office](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r. Państwa mogą przy ratyfikacji traktatów składać jednostronne zastrzeżenia oraz deklaracje interpretacyjne.

⁸⁵ Zob. np. *X przeciwko Szwajcarii*, Europejska Komisja Praw Człowieka, skarga nr 7601/75, decyzja o dopuszczalności z 12 lipca 1976 r.; *Varnava i inni przeciwko Turcji*, ETPC, skargi nr 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 i 16073/90, wyrok z 18 września 2009 r.; *Palić przeciwko Bośni i Hercegowinie*, ETPC, skarga nr 4704/07, wyrok z 15 lutego 2011 r.

Naruszenie obowiązku zapobiegania: taka sytuacja zachodzi, gdy mimo istnienia traktatowego obowiązku zapobiegania określonym naruszeniom państwo nie wywiązuje się ze swojego obowiązku prewencyjnego. Naruszenie trwa tak długo, jak długo państwo pozostaje w stanie niewykonania obowiązku podjęcia wszelkich niezbędnych środków w celu zapobieżenia zakazanemu zachowaniu.⁸⁶

Jurysdykcja przedmiotowa (*ratione materiae*)

Większość międzynarodowych organów ochrony praw człowieka o charakterze sądowym lub quasi-sądowym może rozpatrywać wyłącznie zarzuty naruszenia postanowień tych traktatów, w odniesieniu do których posiada jurysdykcję przedmiotową⁸⁷. Oznacza to, że zarzuty naruszenia praw człowieka niewynikających z danego traktatu nie mogą być skutecznie podnoszone przed właściwym organem. Ograniczenie to dotyczy w szczególności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, organów traktatowych ONZ — w tym Komitetu Praw Dziecka oraz Komitetu Praw Człowieka — a także Europejskiego Komitetu Praw Społecznych. Nie znajduje ono natomiast zastosowania w odniesieniu do Grupy Roboczej ONZ ds. Arbitralnego Pozbawienia Wolności, której mandat nie jest ograniczony do naruszeń określonych traktatów, lecz obejmuje ocenę, czy pozbawienie wolności danej osoby ma charakter arbitralny⁸⁸.

Przy ocenie istnienia jurysdykcji przedmiotowej prawnicy oraz organizacje społeczne powinni uwzględniać, że zakres niektórych postanowień dotyczących praw człowieka z biegiem czasu ulega rozszerzeniu w wyniku wykładni celowościowej. Przykładowo Europejski Trybunał Praw Człowieka interpretuje Europejską Konwencję Praw Człowieka jako „żywy instrument”, co umożliwia dynamiczną wykładnię praw w niej gwarantowanych w świetle współczesnych warunków oraz rozwoju prawa i międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka. Standardy te obejmują obecnie szerokie spektrum zagadnień — od niezależności sądownictwa po ochronę środowiska.⁸⁹

Tabela 1. Jurysdykcja przedmiotowa sądowych i quasi-sądowych organów ochrony praw człowieka⁹⁰

Organ międzynarodowy	właściwy <i>ratione materiae</i> do rozpoznawania naruszeń
Komitet Praw Dziecka ONZ (CRC)	Konwencja o prawach dziecka (CRC)

⁸⁶ Przykładowo obowiązek zapobiegania transgranicznym szkodom spowodowanym zanieczyszczeniem powietrza, rozpatrywany w arbitrażu *Trail Smelter*, był naruszany tak długo, jak długo trwała emisja zanieczyszczeń. Zob. UNRIAA, sprawa *Trail Smelter*, tom III, nr 1949.V.2, s. 1905; zob. także artykuł 14 ust. 3 Projektu artykułów o odpowiedzialności państw za czyny międzynarodowo bezprawne, Komisja Prawa Międzynarodowego, 2001.

⁸⁷ Zob. np. artykuł 32 ust. 1 EKPC; artykuł 19 ust. 1 oraz artykuł 263 TFUE; artykuł 4 AP ESC; artykuł 5 OP3 CRC; artykuł 2 CEDAW; artykuł 14 ust. 1 ICERD; artykuł 22 ust. 1 CAT; artykuł 1 ust. 1 OP CRPD; artykuł 2 OP ICESCR; artykuł 31 ust. 1 CED. Wyjątkowo niektóre międzynarodowe organy ochrony praw człowieka mają kompetencję do rozpatrywania naruszeń postanowień innych traktatów, np. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS) ma jurysdykcję do rozstrzygania spraw dotyczących naruszeń praw człowieka, które mają miejsce w dowolnym państwie członkowskim (artykuł 9 ust. 4 Protokołu ECOWAS A/P.I/7/91 w sprawie Trybunału Wspólnoty); Afrykański Trybunał Praw Człowieka i Ludów ma jurysdykcję we wszystkich sprawach i sporach dotyczących interpretacji i stosowania Karty, Protokołu oraz każdego innego właściwego instrumentu praw człowieka ratyfikowanego przez zainteresowane państwa (artykuł 3 ust. 1 Protokołu do Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów w sprawie ustanowienia Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów).

⁸⁸ Rada Praw Człowieka ONZ, Rezolucja A/HRC/RES/51/8 przyjęta 6 października 2022 r.

⁸⁹ *Tyrer przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 5856/72, wyrok z 25 kwietnia 1978 r., ust. 31. Przegląd zagadnień objętych orzecznictwem ETPC dostępny jest na platformie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [Knowledge Sharing platform](#), strona internetowa.

⁹⁰ Należy zauważyć, że Komitet ONZ ds. Ochrony Praw Wszystkich Pracowników Migrujących i Członków Ich Rodzin (CMW) nie został tu uwzględniony, ponieważ mechanizm skarg indywidualnych przewidziany w Międzynarodowej konwencji o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin (ICRMW) nie wszedł jeszcze w życie (stan na styczeń 2026 r.). Artykuł 77 ICRMW stanowi, że mechanizm ten zacznie obowiązywać po złożeniu wymaganej deklaracji przez dziesięć państw stron. Informacje o statusie ratyfikacji dostępne są na stronie OHCHR, [Status of ratification interactive dashboard](#), strona internetowa, dostęp 23 stycznia 2025 r. Na potrzeby niniejszego przewodnika skargi indywidualne w ramach ICRMW nie są omawiane.

	Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie sprzedaży dzieci, dziecięcej prostytucji i pornografii dziecięcej (OP1 CRC)
	Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie udziału dzieci w konfliktach zbrojnych (OP2 CRC)
Komitet Praw Człowieka ONZ (HRC)	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR) Drugi Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, zmierzający do zniesienia kary śmierci
Komitet przeciwko Torturom ONZ (CAT)	Konwencja przeciwko torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (CAT)
Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej ONZ (CERD)	Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (ICERD)
Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet ONZ (CEDAW)	Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW)
Komitet Praw Osób z Niepełnosprawnościami ONZ (CRPD)	Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami (CRPD)
Komitet ds. Wymuszonych Zaginięć ONZ (CED)	Międzynarodowa konwencja o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (CED)
Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ (CESCR)	Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (ICESCR)
Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) – <i>Rada Europy</i>	Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (EKPC) wraz z protokołami
Europejski Komitet Praw Społecznych (ECSR) – <i>Rada Europy</i>	(Skargi zbiorowe) Europejska Karta Społeczna oraz Zrewidowana Europejska Karta Społeczna
Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE)	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (KPP UE)
Grupa Robocza ONZ ds. Arbitralnych Zatrzymań (WGAD)	Skargi indywidualne dotyczące arbitralnego pozbawienia wolności na całym świecie. Państwo, którego dotyczy skarga, nie musi być stroną konkretnego traktatu praw człowieka gwarantującego prawo do wolności od arbitralnego zatrzymania lub pozbawienia wolności.

Jurysdykcja terytorialna (*ratione loci*)

To, czy sądowy lub quasi-sądowy organ ochrony praw człowieka posiada jurysdykcję do rozpoznania zarzutów podniesionych w skardze, zależy od tego, czy domniemane naruszenia miały miejsce na terytorium objętym jurysdykcją danego państwa⁹¹. Pojęcie *ratione loci* odnosi się do wymogu, aby domniemane naruszenie lub naruszenia miały miejsce na terytorium państwa, którego sprawa dotyczy, lub na terytorium znajdującym się pod jego faktyczną kontrolą⁹². Przykładowo, w kontekście misji dyplomatycznej za granicą państwo może ponosić odpowiedzialność za działania swojego personelu dyplomatycznego i konsularnego zawsze wtedy, gdy sprawuje on władzę i kontrolę nad osobami znajdującymi się poza terytorium tego państwa.⁹³

Jak wynika z utrwalonego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz z praktyki organów monitorujących

⁹¹ Zob. np. artykuł 1 EKPC; artykuł 1 AP ESC; artykuł 5 OP3 CRC; artykuł 2 OP CEDAW; artykuł 14 ust. 1 ICERD; artykuł 22 ust. 1 CAT; artykuł 1 ust. 1 OP CRPD; artykuł 2 OP ICESCR; artykuł 31 ust. 1 CED.

⁹² ICJ, [Redress Through International Human Rights Bodies and Mechanisms: Training Materials on Access to Justice for Migrant Children, Module 5](#), projekt FAIR, kwiecień 2018.

⁹³ ETPC, [The admissibility of an application](#), 2015.

wykonywanie traktatów, zobowiązania państw wynikające z traktatów praw człowieka nie ograniczają się wyłącznie do osób przebywających na ich terytorium. Obejmują one również miejsca i osoby pozostające pod faktyczną władzą lub kontrolą państwa bądź jego przedstawicieli⁹⁴. Europejski Trybunał Praw Człowieka wyróżnia kilka podstaw jurysdykcji terytorialnej oraz pozaterytorialnej państwa-strony:

- co do zasady domniemywa się, że państwo wykonuje jurysdykcję na całym swoim terytorium;⁹⁵
- jurysdykcja jest wykonywana również na granicy państwowej, począwszy od linii ją wyznaczającej;⁹⁶
- jurysdykcja obejmuje wykonywanie obowiązków pozytywnych także na tych częściach terytorium formalnie należących do państwa, które nie znajdują się pod jego faktyczną władzą lub kontrolą;⁹⁷
- jurysdykcja jest wykonywana w sytuacjach, gdy państwo sprawuje faktyczną kontrolę nad obszarem położonym poza jego terytorium lub wywiera na niego decydujący wpływ; kontrola ta może być sprawowana bezpośrednio przez siły zbrojne⁹⁸, pośrednio poprzez podporządkowaną administrację lokalną utrzymującą się dzięki wsparciu państwa⁹⁹ albo w wyniku tzw. aneksji¹⁰⁰;
- jurysdykcja obejmuje naruszenia praw osób znajdujących się poza terytorium państwa, jeżeli osoby te pozostają pod jego władzą i kontrolą w wyniku działań jego funkcjonariuszy — zarówno zgodnych z prawem, jak i bezprawnych¹⁰¹; przykładem są operacje wojskowe za granicą¹⁰², działania wielonarodowych sił zbrojnych, w których żadna organizacja międzynarodowa nie sprawuje ostatecznej kontroli¹⁰³, strefy buforowe ONZ czy międzynarodowe konflikty zbrojne¹⁰⁴;
- jurysdykcja może wynikać z istnienia szczególnego związku jurysdykcyjnego między jednostką a państwem w odniesieniu do naruszenia, które miało miejsce poza jego terytorium¹⁰⁵;
- jurysdykcja obejmuje zatrzymanie i pozbawienie wolności dokonane za granicą w ramach procedury ekstradycyjnej, jeżeli odpowiedzialność ponosi państwo-strona¹⁰⁶;

⁹⁴ Zob. np. *Loizidou przeciwko Turcji*, skarga nr 15318/89, wyrok z 23 marca 1995 r., ust. 62; *Al-Saadoon i Mufdhi przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 61498/08, wyrok z 2 marca 2010 r.; *Medvedyev i inni przeciwko Francji*, ETPC, skarga nr 3394/03, wyrok z 29 marca 2010 r.; Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, *Skutki prawne budowy muru na okupowanym terytorium palestyńskim*, opinia doradcza z 9 lipca 2004 r.; HRC, Uwagi końcowe Komitetu Praw Człowieka: Izrael, dokument ONZ CCPR/CO/78/ISR, 21 sierpnia 2003 r.; HRC, Uwagi Komitetu Praw Człowieka: USA, dokument ONZ CCPR/C/USA/CO/3, 15 września 2006 r.; HRC, Komentarz ogólny nr 31, Charakter ogólnego zobowiązania prawnego nałożonego na państwa strony Paktu, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 26 maja 2004 r., ust. 10.

⁹⁵ *N.D. i N.T. przeciwko Hiszpanii*, ETPC, skargi nr 8675/15 i 8697/15, wyrok z 13 lutego 2020 r., ust. 102-103.

⁹⁶ *M.A. i inni przeciwko Litwie*, ETPC, skarga nr 59793/17, wyrok z 11 grudnia 2018 r., ust. 69-70.

⁹⁷ *Ilaşcu i inni przeciwko Mołdowie i Rosji*, skarga nr 48787/99, wyrok z 8 kwietnia 2004 r., ust. 314-316.

⁹⁸ *Ilaşcu i inni przeciwko Mołdowie i Rosji*, skarga nr 48787/99, wyrok z 8 kwietnia 2004 r., ust. 314-316; *Banković i inni przeciwko Belgii i innym*, ETPC, skarga nr 52207/99, decyzja z 12 grudnia 2001 r., ust. 67 oraz 74-92.

⁹⁹ *Catan i inni przeciwko Republice Mołdowy i Rosji*, ETPC, skargi nr 43370/04, 8252/05 i 18454/06, wyrok z 19 października 2012 r., ust. 116-122.

¹⁰⁰ *Ukraina przeciwko Rosji* (w sprawie Krymu), ETPC, skargi nr 20958/14 i 38334/18, decyzja z 16 grudnia 2020 r., ust. 338-349.

¹⁰¹ *Issa i inni przeciwko Turcji*, ETPC, skarga nr 31821/96, wyrok z 16 listopada 2004 r., ust. 71.

¹⁰² *Al-Jedda przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 27021/08, wyrok z 7 lipca 2011 r., ust. 84-86; *Hassan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 29750/09, wyrok z 16 września 2014 r., ust. 76-80.

¹⁰³ *Isaak i inni przeciwko Turcji*, ETPC, skarga nr 44587/98, decyzja z 28 września 2006 r.

¹⁰⁴ *Gruzja przeciwko Rosji II*, ETPC, skarga nr 38263/08, wyrok z 21 stycznia 2021 r., ust. 125-144.

¹⁰⁵ *Marković i inni przeciwko Włochom*, ETPC, skarga nr 1398/03, wyrok z 14 grudnia 2006 r., ust. 49-55; *Güzelyurtlu i inni przeciwko Cypru i Turcji*, ETPC, skarga nr 36925/07, wyrok z 29 stycznia 2019 r., ust. 188-189 i 191; *Semenya przeciwko Szwajcarii*, ETPC, skarga nr 10934/21, wyrok z 10 lipca 2025 r.

¹⁰⁶ *Stephens przeciwko Malcie* (nr 1), ETPC, skarga nr 11956/07, wyrok z 21 kwietnia 2009 r., ust. 52.

- jurysdykcja rozciąga się na działania przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych za granicą¹⁰⁷;
- jurysdykcja obejmuje działania podejmowane na pokładzie statków morskich i statków powietrznych zarejestrowanych w państwie-stronie lub pływających pod jego banderą¹⁰⁸.

W wyroku Wielkiej Izby w sprawie *N.D. i N.T. przeciwko Hiszpanii* Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, że:

„[...] szczególny charakter kontekstu migracyjnego nie może uzasadniać istnienia obszaru pozostającego poza prawem, w którym jednostki nie byłyby objęte żadnym systemem prawnym zdolnym zapewnić im korzystanie z praw i gwarancji chronionych przez Konwencję, które państwa zobowiązały się zapewnić każdej osobie pozostającej pod ich jurysdykcją (...). Jako konstytucyjny instrument europejskiego porządku publicznego (...) Konwencja nie może być selektywnie ograniczana wyłącznie do części terytorium państwa poprzez sztuczne zawężanie zakresu jej jurysdykcji terytorialnej”¹⁰⁹.

Podobnie Komitet przeciwko Torturom potwierdził, że zobowiązania państwa-strony — a także kompetencja Komitetu do rozpatrywania skarg dotyczących domniemanych naruszeń — rozciągają się nie tylko na jego terytorium, lecz również na miejsca i osoby pozostające pod jego faktyczną kontrolą¹¹⁰. Komitet Praw Dziecka oraz Komitet ds. Ochrony Praw Pracowników Migrujących i Członków Ich Rodzin jednoznacznie wskazały, że zobowiązania państw wobec dzieci znajdujących się pod ich jurysdykcją:

„nie mogą być arbitralnie ani jednostronnie ograniczane — ani poprzez wyłączenie określonych stref lub obszarów z terytorium państwa, ani poprzez uznawanie niektórych stref lub obszarów za pozostające poza jurysdykcją państwa lub jedynie częściowo jej podlegające, w tym na wodach międzynarodowych lub w innych strefach tranzytowych, w których państwa stosują mechanizmy kontroli migracyjnej. Zobowiązania te mają zastosowanie w granicach państwa, w tym wobec dzieci, które znajdują się pod jego jurysdykcją podczas próby wjazdu na jego terytorium”¹¹¹.

Jurysdykcja podmiotowa (*ratione personae*)

Kryteria dopuszczalności w międzynarodowym prawie praw człowieka określają, czy dana skarga może zostać rozpatrzona przez organ sądowy lub quasi-sądowy. Jednym z kluczowych kryteriów jest *ratione personae*. Dotyczy ono tego, czy skarżący jest uprawniony do wniesienia skargi. Spełnienie tego kryterium jest niezbędne, aby skarga mogła zostać rozpoznana w ramach międzynarodowych mechanizmów ochrony praw człowieka.

Skargi indywidualne

Ofiary: Skargi indywidualne mogą być wnoszone przed właściwymi międzynarodowymi mechanizmami ochrony praw człowieka przez osoby będące domniemanymi ofiarami

¹⁰⁷ *M. przeciwko Danii*, Komisja, skarga nr 17392/90, decyzja z 14 października 1994 r.

¹⁰⁸ *Hirsi Jamaa i inni przeciwko Włochom*, ETPC, skarga nr 27765/09, wyrok z 23 lutego 2012 r., ust. 70-75 i 79-81; *Medvedyev i inni przeciwko Francji*, ETPC, skarga nr 3394/03, wyrok z 29 marca 2010 r., ust. 65.

¹⁰⁹ *N.D. i N.T. przeciwko Hiszpanii*, ETPC, skargi nr 8675/15 i 8697/15, Wielka Izba, wyrok z 13 lutego 2020 r., ust. 110.

¹¹⁰ *J.H.A. przeciwko Hiszpanii*, Komitet przeciwko Torturom ONZ, dokument ONZ CAT/C/41/D/323/2007, 21 listopada 2008 r., ust. 8.2.

¹¹¹ Komitet ds. Ochrony Praw Pracowników Migrujących (CMW) oraz Komitet Praw Dziecka (CRC), Wspólny komentarz ogólny nr 3 z 2017 r. i nr 22 z 2017 r. w sprawie ogólnych zasad dotyczących praw człowieka dzieci w kontekście migracji międzynarodowej, CMW/C/GC/3-CRC/C/GC/22, 16 listopada 2017 r., ust. 12. [dalej: Wspólny Komentarz Ogólny nr 3/22].

naruszeń. Większość mechanizmów dopuszcza również wnoszenie skarg przez inne osoby działające w imieniu ofiary lub ofiar — za ich zgodą. W określonych okolicznościach możliwe jest także wniesienie skargi bez bezpośredniego upoważnienia domniemanej ofiary, pod warunkiem że wnioskodawca wykaże, iż uzyskanie takiej zgody było niemożliwe lub nadmiernie utrudnione.

Na potrzeby wniesienia skargi za ofiarę uznaje się osobę dotkniętą działaniem lub zaniechaniem państwa bądź jego funkcjonariuszy. Międzynarodowe standardy praw człowieka wskazują, że:

„[O]fiarami są osoby, które indywidualnie lub zbiorowo doznały szkody, w tym obrażeń fizycznych lub psychicznych, cierpienia emocjonalnego, strat ekonomicznych bądź istotnego naruszenia ich podstawowych praw, w wyniku działań lub zaniechań stanowiących rażące naruszenia międzynarodowego prawa praw człowieka albo poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego. W odpowiednich przypadkach oraz zgodnie z prawem krajowym pojęcie «ofiary» obejmuje również najbliższych członków rodziny lub osoby pozostające na utrzymaniu bezpośredniej ofiary, a także osoby, które doznały szkody, udzielając pomocy ofiarom w sytuacji zagrożenia lub próbując zapobiec wiktymizacji.»¹¹²

Pojęcie ofiary może obejmować między innymi:

1. osobę bezpośrednio dotkniętą naruszeniem popełnionym przez państwo lub jego funkcjonariuszy¹¹³;
2. osobę, której prawa zostały naruszone albo wobec której istnieje bezpośrednio i realne ryzyko ich naruszenia w wyniku obowiązywania przepisu prawa mogącego utrudniać korzystanie z tych praw, nawet jeśli przepis ten nie został jeszcze zastosowany, o ile ryzyko jego zastosowania wykracza poza czysto hipotetyczną możliwość¹¹⁴;
3. osobę, która może zostać dotknięta naruszeniem lub należy do grupy narażonej na zastosowanie określonego przepisu, nawet jeśli nie jest świadoma tego ryzyka — w sytuacjach, gdy sam przepis uniemożliwia taką świadomość, na przykład w sprawach dotyczących inwigilacji¹¹⁵;
4. w określonych przypadkach — krewnych ofiar tortur lub wymuszonych zaginięć, którzy mogą być uznani za ofiary naruszenia ich własnego prawa do wolności od nieludzkiego lub poniżającego traktowania¹¹⁶;
5. w sprawach dotyczących grożącego wydalenia — osobę, wobec której naruszenie ma charakter potencjalny, nawet jeśli nie zostało jeszcze faktycznie zrealizowane.¹¹⁷

Skargi indywidualne do organów traktatowych ONZ ds. praw człowieka: Skargi mogą być wnoszone przez osoby, które twierdzą, że są ofiarami naruszeń praw

¹¹² Zgromadzenie Ogólne ONZ, Podstawowe zasady i wytyczne dotyczące prawa do środka prawnego i zadośćuczynienia dla ofiar poważnych naruszeń międzynarodowego prawa praw człowieka oraz poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego, rezolucja 60/147, 15 grudnia 2005 r., ust. 8.

¹¹³ Zob. np. *Tănase przeciwko Mołdowie*, ETPC, skarga nr 7/08, wyrok z 27 kwietnia 2010 r., ust. 104; *Toonen przeciwko Australii*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 488/1992, rozstrzygnięcie (view) z 31 marca 1994 r. Osoby prawne, takie jak spółki lub stowarzyszenia, mogą same być uznane za ofiary, jednak nie będą omawiane w niniejszym przewodniku.

¹¹⁴ Zob. np. *Dudgeon przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 7525/76, wyrok z 22 października 1981 r.

¹¹⁵ Zob. np. *Klass i inni przeciwko Niemcom*, ETPC, skarga nr 5029/71, wyrok z 6 września 1978 r.; *Szabó i Vissy przeciwko Węgrom*, ETPC, skarga nr 37138/14, wyrok z 12 stycznia 2016 r.

¹¹⁶ Zob. np. *Quinteros Almeida przeciwko Urugwajowi*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 107/1981, rozstrzygnięcie z 21 lipca 1983 r., ust. 14; *Staselovich i Lyashkevich przeciwko Białorusi*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 887/1999, rozstrzygnięcie z 3 kwietnia 2003 r., ust. 9.2; *Kurt przeciwko Turcji*, ETPC, skarga nr 24276/94, wyrok z 25 maja 1998 r., ust. 124.

¹¹⁷ Zob. np. *Kindler przeciwko Kanadzie*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 470/1991, rozstrzygnięcie z 30 lipca 1993 r.

zagwarantowanych w danym traktacie¹¹⁸. Jeżeli naruszenie dotyczy grupy osób, możliwe jest wniesienie skargi zbiorowej¹¹⁹. Skargi mogą być składane zarówno przez osobę lub osoby bezpośrednio dotknięte naruszeniem, jak i przez osobę trzecią działającą w ich imieniu – za ich upoważnieniem¹²⁰. Organy traktatowe co do zasady dopuszczają również skargi wnoszone w imieniu ofiary bez jej upoważnienia, pod warunkiem że skarżący przedstawi wystarczające uzasadnienie braku takiej zgody¹²¹.

Skargi nie mogą mieć charakteru anonimowego. Organy traktatowe ONZ mogą jednak przyznać wnioskodawcy anonimowość w publicznych komunikatach dotyczących sprawy oraz w dokumentach udostępnianych opinii publicznej, jeżeli przedstawi on wystarczające uzasadnienie takiego wniosku¹²².

Skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: Skargi dotyczące domniemanych naruszeń Europejskiej Konwencji Praw Człowieka mogą być wnoszone do Trybunału przez osoby fizyczne lub grupy osób, które twierdzą, że są ofiarami naruszeń praw przysługujących im na mocy Konwencji. Skarga może zostać początkowo wniesiona bezpośrednio przez ofiarę albo przez jej przedstawiciela¹²³.

Po doręczeniu skargi państwu pozwanemu wnioskodawca musi być reprezentowany¹²⁴. Może on wystąpić z wnioskiem o zgodę na samodzielne reprezentowanie się; zgoda taka może zostać udzielona przez Przewodniczącego Izby w wyjątkowych okolicznościach¹²⁵. Przedstawicielem powinien być prawnik uprawniony do wykonywania zawodu w jednym z państw-stron Konwencji i mający miejsce zamieszkania w jednym z tych państw, albo inna osoba zatwierdzona przez Przewodniczącego Izby¹²⁶. Osobom spełniającym określone kryteria może zostać przyznana pomoc prawna ze strony Trybunału¹²⁷. Przedstawiciel powinien pozostawać w stałym kontakcie z wnioskodawcą przez cały okres postępowania¹²⁸; brak takiego kontaktu może skutkować skreśleniem sprawy z listy¹²⁹.

Skargi anonimowe są niedopuszczalne. Wnioskodawca może jednak zwrócić się o nieujawnianie jego tożsamości opinii publicznej.¹³⁰

Skargi zbiorowe

Jak wskazano powyżej, Europejski Komitet Praw Społecznych jest właściwy do rozpatrywania skarg zbiorowych przeciwko państwom-stronom Europejskiej Karty

¹¹⁸ Artykuł 1 OP ICCPR; artykuł 14 ICERD; artykuł 2 CEDAW; artykuł 22 CAT; artykuł 1 OP CRPD; artykuł 5 OP3 CRC.

¹¹⁹ Artykuł 14 ICERD; artykuł 2 CEDAW; artykuł 22 CAT; artykuł 5 OP3 CRC.

¹²⁰ Reguła 4 ustęp 1 Regulaminu Komitetu ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do Protokołu fakultatywnego do MPPGSK; reguła 91 Regulaminu Komitetu Praw Człowieka; reguła 68 ustęp 1 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 13 ustęp 2 Regulaminu do OP3 CRC; reguła 91 litera b Regulaminu CERD; reguła 113 litera a Regulaminu CAT; reguła 67 Regulaminu CRPD.

¹²¹ Reguła 4 ustęp 2 Regulaminu OP ICESCR; reguła 91 Regulaminu HRC; reguła 68 ustęp 2 Regulaminu CEDAW; reguła 13 ustęp 3 Regulaminu OP3 CRC; reguła 91 litera b Regulaminu CERD; reguła 113 litera a Regulaminu CAT; reguła 67 Regulaminu CRPD. Zob. np. *F w imieniu C przeciwko Australii*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 832/1998, decyzja z dn. 25 lipca 2001 r.

¹²² Zob. reguły 88 ustęp 3, 99 litera a i 111 ustęp 2 Regulaminu HRC; artykuł 5 ustęp 2 OP3 CRC; reguły 16 ustęp 3 i 29 Regulaminu OP3 CRC; reguła 74 Regulaminu CEDAW; reguła 77 Regulaminu CRPD; reguła 25 Regulaminu OP ICESCR.

¹²³ Reguła 36 Regulaminu ETPC.

¹²⁴ Reguła 36 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

¹²⁵ Reguła 36 ustęp 3 Regulaminu ETPC.

¹²⁶ Reguła 36 ustęp 4 litera a Regulaminu ETPC.

¹²⁷ Rozdział XII Regulaminu ETPC.

¹²⁸ *Sevgi Erdoğan przeciwko Turcji*, ETPC, skarga nr 28492/95, wyrok z 29 kwietnia 2003 r.; *Ali przeciwko Szwajcarii*, ETPC, skarga nr 69/1997/853/1060, wyrok z 5 sierpnia 1998 r.

¹²⁹ Stały brak kontaktu ze strony skarżącego z jego przedstawicielem, przez dłuższy czas, może doprowadzić do uznania przez Trybunał, że utracił on zainteresowanie postępowaniem, co może skutkować skreśleniem sprawy z listy. Zob. *Ramzy przeciwko Niderlandom*, ETPC, skarga nr 25424/05, decyzja z 20 lipca 2010 r.

¹³⁰ Reguła 47 ustęp 4 Regulaminu ETPC.

Społecznej, które uznały jego jurysdykcję¹³¹. Skargi te mogą dotyczyć ustawodawstwa lub praktyki danego państwa, uznawanych za niezgodne z jednym lub większą liczbą postanowień Europejskiej Karty Społecznej albo Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej¹³². Procedura ta może być szczególnie przydatna w sprawach dotyczących systemowych naruszeń praw gospodarczych, społecznych lub kulturalnych dzieci¹³³. Europejski Komitet Praw Społecznych nie jest właściwy do rozpatrywania skarg indywidualnych ani do badania zarzutów naruszenia praw jednostki wynikających z Europejskiej Karty Społecznej¹³⁴.

Prawo do wnoszenia skarg zbiorowych do Europejskiego Komitetu Praw Społecznych przysługuje wyłącznie określonym podmiotom. Skargi składane przez osoby fizyczne lub przez grupy niespełniające kryteriów przewidzianych w Karcie są niedopuszczalne. Uprawnione do wniesienia skargi zbiorowej są:

- międzynarodowe organizacje pracodawców i związków zawodowych¹³⁵;
- reprezentatywne krajowe organizacje pracodawców i związków zawodowych podlegające jurysdykcji państwa-strony, przeciwko któremu wniesiono skargę¹³⁶;
- międzynarodowe organizacje pozarządowe posiadające status partycypacyjny przy Radzie Europy i wpisane na listę sporządzoną w tym celu przez Komitet Rządowy¹³⁷.

Dwie ostatnie kategorie organizacji mogą wnosić skargi wyłącznie w sprawach, w których zostały one uznane za właściwe¹³⁸. Ponadto państwo może uznać prawo innych krajowych organizacji pozarządowych, dysponujących wiedzą ekspercką w dziedzinach objętych Kartą, do wnoszenia przeciwko niemu skarg zbiorowych.¹³⁹

b. Wymogi proceduralne

Zanim organ ochrony praw człowieka przystąpi do rozpoznania istoty skargi, muszą zostać spełnione wymogi dopuszczalności. Większość procedur skargowych przewiduje, że skarga powinna¹⁴⁰:

- mieć formę pisemną;
- zostać sporządzona w jednym z języków urzędowych właściwego mechanizmu;
- zostać wniesiona przez osobę uprawnioną lub w jej imieniu;
- nie mieć charakteru anonimowego;
- zawierać opis okoliczności faktycznych, w tym daty działań lub zaniechań stanowiących domniemane naruszenie odpowiedniego traktatu lub materii objętej jurysdykcją danego organu;
- wskazywać środki ochrony dochodzone na poziomie krajowym oraz rezultaty postępowań krajowych, wykazując wyczerpanie krajowych środków ochrony prawnej, chyba że zostanie wykazane, iż skuteczne środki nie są dostępne albo ich stosowanie jest nadmiernie przewlekłe lub nieskuteczne;

¹³¹ Zob. dalej: Rada Europy, [Collective complaints](#), strona internetowa, dostęp 19 czerwca 2025 r.

¹³² Artykuł 2 ustęp 1 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej.

¹³³ Przykładowo, przed ECSR toczyła się sprawa dotycząca prawa do zdrowia dzieci migrantów: *Defence for Children International przeciwko Belgii*, ECSR, skarga nr 69/2011, 23 października 2012 r.

¹³⁴ Preambuła Protokołu dodatkowego do ESC. Rada Europy uznała brak mechanizmu skarg indywidualnych w ramach ESC. W Zaleceniu 1795 z 2007 r. Zgromadzenie Parlamentarne zaleciło Komitetowi Ministrów rozważenie przyjęcia dodatkowego protokołu do Karty ustanawiającego system skarg indywidualnych.

¹³⁵ Artykuł 1 litera a Protokołu dodatkowego do ESC.

¹³⁶ Artykuł 1 litera c Protokołu dodatkowego do ESC.

¹³⁷ Artykuł 1 litera b Protokołu dodatkowego do ESC.

¹³⁸ Artykuł 3 Protokołu dodatkowego do ESC.

¹³⁹ Artykuł 2 Protokołu dodatkowego do ESC. Według stanu na wrzesień 2024 r. jedynie Finlandia przyznała organizacjom krajowym kompetencję na podstawie artykułu 2 Protokołu dodatkowego do ESC do wnoszenia skarg zbiorowych do ECSR.

¹⁴⁰ Zob. np. artykuł 4 Protokołu dodatkowego do ESC; reguły 23–24 Regulaminu ESC; artykuł 22 CAT; reguła 113 Regulaminu CAT; artykuł 31 CED; artykuły 2–4 OP CEDAW; reguła 67 Regulaminu CEDAW; artykuł 14 CERD; artykuł 35 ECHR; reguła 91 Regulaminu CERD; artykuł 7 OP3 CRC; reguła 13 Regulaminu OP3 CRC; artykuł 2 OP CRPD; reguła 70 Regulaminu CRPD; artykuły 3 i 5 OP ICCPR; reguły 97–99 Regulaminu HRC; artykuł 3 OP ICESCR; reguły 12–14 Regulaminu OP ICESCR; reguła 47 Regulaminu ETPC; ETPC, [Practice Direction: Institution of Proceedings \(Individual applications under Article 34 of the Convention\)](#), ostatnia zmiana 1 lutego 2022 r.

- zostać złożona w przewidzianym terminie, liczonym od daty wydania ostatecznego orzeczenia krajowego, o ile takie zapadło;
- być podpisana i opatrzona datą oraz, w przypadku wniesienia przez przedstawiciela, zawierać podpisane upoważnienie ofiary albo wyjaśnienie przyczyn jego braku;
- nie dotyczyć w istocie tej samej sprawy, która została już rozpatrzona w ramach innej skargi przed tym samym mechanizmem;
- nie być oczywiście bezzasadna ani nie stanowić nadużycia prawa do wniesienia skargi;
- nie być równolegle przedmiotem rozpatrywania w ramach innej międzynarodowej procedury.

Skargi kierowane do organów traktatowych ONZ muszą być sporządzane w jednym z języków urzędowych ONZ, tj. angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim lub rosyjskim¹⁴¹. Skargi zbiorowe do Europejskiego Komitetu Praw Społecznych składa się w jednym z języków urzędowych Rady Europy, czyli angielskim lub francuskim¹⁴². Europejski Trybunał Praw Człowieka przyjmuje skargi sporządzone w swoich językach urzędowych, angielskim i francuskim, a także w językach urzędowych państw-stron Konwencji¹⁴³. Na dalszym etapie postępowania pisma procesowe powinny co do zasady być sporządzane w języku angielskim lub francuskim, chyba że zostanie przyznane odstępstwo od tej zasady¹⁴⁴.

Procedury specjalne – Specjalni Sprawozdawcy, Niezależni Eksperti, Grupy Robocze:

Każda osoba fizyczna, grupa osób, organizacja społeczna, podmiot międzyrządowy lub krajowa instytucja praw człowieka może przekazywać informacje do procedur specjalnych¹⁴⁵. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka zaleca, aby zgłoszenia były „jak najbardziej wyczerpujące, szczegółowe i precyzyjne”.¹⁴⁶ Ponieważ przekazywane informacje są okresowo publikowane w sprawozdaniach kierowanych do Rady Praw Człowieka lub Zgromadzenia Ogólnego, istotne jest, aby wnioskodawcy jednoznacznie wskazali, czy wyrażają zgodę na ujawnienie swojej tożsamości.¹⁴⁷

Tabela 2. Traktaty ustanawiające procedurę skargową oraz regulaminy postępowania w sprawach skarg

Organ traktatowy	Traktat ustanawiający procedurę Regulamin danego organu
Komitet Praw Człowieka (HRC/CCPR)	Pierwszy Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych Regulamin Komitetu Praw Człowieka Rules of Procedure of the Human Rights Committee (ostatnio zmieniony 4 stycznia 2021 r.)
Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR)	Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych Optional Protocol to ICESCR Regulamin postępowania na podstawie Protokołu fakultatywnego do ICESCR Rules of Procedure under the Optional Protocol to the ICESCR (ostatnio zmieniony 3 maja 2022 r.)

¹⁴¹ Zob. np. reguły 27–28 Regulaminu CAT; reguły 24–25 Regulaminu CEDAW; reguła 55 Regulaminu CRPD; reguły 29 i 88 Regulaminu HRC; reguła 1 Regulaminu OP ICESCR.

¹⁴² Reguła 24 Regulaminu ESC.

¹⁴³ Reguła 34 Regulaminu ETPC.

¹⁴⁴ Reguła 34 Regulaminu ETPC.

¹⁴⁵ Rada Praw Człowieka, rezolucja 5/1, Instytucjonalizacja Rady Praw Człowieka ONZ, 18 czerwca 2007 r., ustęp 87 litera d.

¹⁴⁶ OHCHR, [Submission of information to the Special Procedures](#), strona internetowa, dostęp 16 września 2024 r.

¹⁴⁷ Na przykład, ustandaryzowane formularze skarg Sekretariatu Komitetu Praw Człowieka zawierają pytania dotyczące zgody kandydata na publiczne ujawnienie jego nazwiska.

Komitet Praw Dziecka (CRC Committee)	Trzeci Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania skarg Regulamin postępowania na podstawie Trzeciego Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka Rules of Procedure under Optional Protocol 3 to the CRC (ostatnio zmieniony 4 listopada 2021 r.)
Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW Committee)	Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet Metody pracy Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet oraz jego Grupy Roboczej ds. skarg indywidualnych otrzymywanych na podstawie Protokołu fakultatywnego do Konwencji CEDAW Working Methods of the CEDAW Committee and its Working Group on individual communications received under the Optional Protocol to the CEDAW Convention
Komitet przeciwko Torturom (CAT Committee)	Artykuł 22 Konwencji przeciwko torturom Regulamin Komitetu przeciwko Torturom CAT Rules of Procedure (ostatnio zmieniony 5 lipca 2023 r.) Metody pracy Komitetu przeciwko Torturom CAT Working Methods

Wyczerpanie krajowych środków ochrony prawnej

Jak wskazano wcześniej, większość międzynarodowych sądowych i quasi-sądowych mechanizmów ochrony praw człowieka rozpatrujących skargi indywidualne wymaga uprzedniego wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej przed wniesieniem skargi na poziom międzynarodowy.

Uzasadnieniem tego wymogu jest zasada, zgodnie z którą to organy państwowe, w szczególności sądy krajowe, ponoszą podstawową odpowiedzialność za zapewnienie wykonywania i przestrzegania zobowiązań w zakresie poszanowania, ochrony i realizacji praw człowieka wynikających z wiążących państwo traktatów¹⁴⁸. Wypełnienie obowiązku zapewnienia skutecznego krajowego środka ochrony może wymagać przeprowadzenia efektywnego postępowania wyjaśniającego w sprawie domniemych naruszeń oraz zapewnienia odpowiednich form zadośćuczynienia¹⁴⁹. Państwo powinno zagwarantować środek ochrony „dostępny w teorii i w praktyce w danym czasie”, to znaczy taki, który jest realnie dostępny, zdolny do zapewnienia ochrony w odniesieniu do zarzutów skarżącego oraz oferuje rozsądne perspektywy powodzenia¹⁵⁰.

Wyczerpaniu podlegają wyłącznie środki ochrony dostępne, adekwatne i skuteczne.

- Adekwatność środka ochrony oznacza, że musi on być zdolny do przeciwdziałania naruszeniom praw człowieka zgodnie ze standardami międzynarodowego prawa praw człowieka¹⁵¹. Zarzut oparty na materialnym postanowieniu traktatu powinien móc zostać podniesiony w ramach krajowego mechanizmu ochrony¹⁵². Nie jest konieczne, aby konkretny przepis traktatu stanowił bezpośrednią podstawę rozstrzygnięcia; wystarczy, aby istota zarzutu naruszenia mogła zostać skutecznie przedstawiona¹⁵³.

¹⁴⁸ Zob. np. *Gherghina przeciwko Rumunii*, ETPC, skarga nr 42219/07, wyrok z 9 lipca 2015 r., ustępy 84–89. Zob. także ETPC, [Practical guide on admissibility criteria](#), aktualizacja z 31 sierpnia 2024 r.

¹⁴⁹ Zob. np. *Hanan przeciwko Niemcom*, ETPC, skarga nr 4871/16, wyrok z 16 lutego 2021 r., ustępy 149–151.

¹⁵⁰ Zob. np. *Akdivar i inni przeciwko Turcji*, ETPC, skarga nr 21893/93, wyrok z 16 września 1996 r., ustęp 68.

¹⁵¹ *Danyal Shafiq przeciwko Australii*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 1324/2004, rozstrzygnięcie z 31 października 2006 r., ustęp 6 ustęp 4; *Salah Sheekh przeciwko Niderlandom*, ETPC, skarga nr 1948/04, wyrok z 11 stycznia 2007 r., ustęp 121; *Soldatenko przeciwko Ukrainie*, ETPC, skarga nr 2440/07, wyrok z 2 października 2008 r., ustęp 49; *Shamayev i inni przeciwko Gruzji i Rosji*, ETPC, skarga nr 36378/02, wyrok z 12 kwietnia 2005 r., ustęp 446. Zob. także Practitioner’s Guide No. 6 Międzynarodowej Komisji Prawników, *Migration and International Human Rights Law*, wydanie trzecie, 2021 r.

¹⁵² *Muminov przeciwko Rosji*, ETPC, skarga nr 42502/06, wyrok z 11 grudnia 2008 r., ustęp 99.

¹⁵³ *Fressoz i Roire przeciwko Francji*, ETPC, skarga nr 29183/95, wyrok z 21 stycznia 1999 r., ustępy 33–37; *Castells przeciwko Hiszpanii*, ETPC, skarga nr 11798/85, wyrok z 23 kwietnia 1992 r., ustępy 24–32.

- Skuteczność środka ochrony oznacza, że umożliwia on ustalenie, czy doszło do naruszenia, oraz zapewnia odpowiednie zadośćuczynienie. Organ rozpoznający sprawę powinien posiadać kompetencję do wydawania wiążących rozstrzygnięć prowadzących do usunięcia stanu naruszenia albo, gdy nie jest to możliwe, do przyznania odpowiedniej reparacji. Reparacja może obejmować, w zależności od okoliczności, restytucję, odszkodowanie, rehabilitację, satysfakcję oraz gwarancje niepowtórzenia naruszeń¹⁵⁴. Środki ochrony, których rozstrzygnięcia nie mają charakteru wiążącego lub których wykonanie zależy od uznania organu politycznego, nie są uznawane za skuteczne¹⁵⁵. W sytuacjach, w których brak zawieszenia wykonania spornego działania mógłby prowadzić do nieodwracalnej szkody, środek ochrony powinien umożliwiać zastosowanie odpowiednich środków tymczasowych¹⁵⁶.
- Środek ochrony musi ponadto spełniać wymogi rzetelnego procesu. Powinien być rozpoznawany przez organ niezależny i bezstronny, niepodlegający ingerencji organów, przeciwko którym skierowana jest skarga¹⁵⁷. Procedura powinna być sprawiedliwa, realnie dostępna i nie może prowadzić do odmowy wymiaru sprawiedliwości¹⁵⁸. W razie potrzeby dostępność środka może wymagać zapewnienia bezpłatnej pomocy prawnej. Środek ochrony musi także zapewniać skarżącemu wystarczający czas na przygotowanie sprawy, tak aby istniała rzeczywista możliwość skorzystania z niego¹⁵⁹.

W określonych okolicznościach wyczerpanie krajowych środków ochrony prawnej nie jest wymagane. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w których środek nie spełnia kryteriów dostępności, adekwatności, skuteczności lub rzetelnego procesu. Poniżej przedstawiono najczęstsze wyjątki od zasady wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej, przy czym mogą wystąpić również inne sytuacje, w których wyczerpanie nie jest wymagane:

- Jeżeli można wykazać, że dany środek był „z góry skazany na niepowodzenie”¹⁶⁰. Może to mieć miejsce, gdy w świetle krajowego systemu prawnego, utrwalonej praktyki lub orzecznictwa uzyskanie naprawienia naruszenia na poziomie krajowym jest w okolicznościach konkretnej sprawy praktycznie niemożliwe¹⁶¹.

¹⁵⁴ Zgromadzenie Ogólne ONZ, Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law, ustępy 19–23. Zob. także Practitioner’s Guide No. 2 Międzynarodowej Komisji Prawników, *The Right to a Remedy and to Reparation for Gross Human Rights Violations*, 2006 r., rozdziały VI i VII.

¹⁵⁵ Zob. *Madaffer i Madaffer przeciwko Australii*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 1011/2001, rozstrzygnięcie z 26 lipca 2004 r., ustęp 8 ustęp 4; *C przeciwko Australii*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 900/1999, rozstrzygnięcie z 13 listopada 2002 r., ustęp 7 ustęp 3; *L. Z. B. przeciwko Kanadzie*, Komitet CAT, komunikat nr 304/2006, rozstrzygnięcie z 15 listopada 2007 r., ustęp 6.4; *L. M. V. R. G. i M. A. B. C przeciwko Szwecji*, Komitet CAT, komunikat nr 64/1997, rozstrzygnięcie z 19 listopada 1997 r., ustęp 4 ustęp 2; *Shamayev i inni przeciwko Gruzji i Rosji*, ETPC, skarga nr 36378/02, wyrok z 12 kwietnia 2005 r., ustęp 446. Jednak w praktyce musi istnieć dowód, że uznaniowość władzy politycznej nie prowadzi do przewidywalnej decyzji zgodnej ze standardami prawnymi. Musi być oczywiste, że uznaniowość ma charakter absolutny. W przeciwnym razie skarżący ma obowiązek podjąć próbę wyczerpania także tego środka. Zob. *Danyal Shafiq przeciwko Australii*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 1324/2004, rozstrzygnięcie z 31 października 2006 r., ustęp 6 ustęp 5. Zob. także artykuł 22 ustęp 5 litera b CAT; artykuł 4 ustęp 1 OP CEDAW.

¹⁵⁶ Zob. *Dar przeciwko Norwegii*, Komitet CAT, komunikat nr 249/2004, rozstrzygnięcie z 16 maja 2007 r., ustępy 6 ustęp 4–5; *Tebourski przeciwko Francji*, Komitet CAT, ustępy 7 ustęp 3–4; *NA przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 25904/07, wyrok z 17 lipca 2008 r., ustęp 90; *Jabari przeciwko Turcji*, ETPC, skarga nr 40035/98, decyzja o dopuszczalności z 28 października 1999 r.; *Bahaddar przeciwko Niderlandom*, ETPC, skarga nr 25894/94, wyrok z 19 lutego 1998 r., ustępy 47–48; *Soldatenko przeciwko Ukrainie*, ETPC, skarga nr 2440/07, wyrok z 23 października 2008 r., ustęp 49; *Muminov przeciwko Rosji*, ETPC, skarga nr 42502/06, wyrok z 11 grudnia 2008 r., ustęp 101; *Gebremedhin przeciwko Francji*, ETPC, skarga nr 25389/05, decyzja z 26 kwietnia 2007 r., ustępy 66–67.

¹⁵⁷ Komitet Praw Człowieka, Komentarz ogólny nr 31, Nature of the General Legal Obligations Imposed on State Parties to the Covenant, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 29 marca 2004 r., ustęp 15; *Keenan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 27229/95, wyrok z 3 kwietnia 2001 r., ustęp 122.

¹⁵⁸ *Airey przeciwko Irlandii*, ETPC, skarga nr 6289/73, wyrok z 9 października 1979 r.

¹⁵⁹ *Muminov przeciwko Rosji*, ETPC, skarga nr 42502/06, wyrok z 11 grudnia 2008 r., ustęp 90; *Bahaddar przeciwko Niderlandom*, ETPC, skarga nr 25894/94, wyrok z 19 lutego 1998 r., ustęp 45; *Alzery przeciwko Szwecji*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 1416/2005, rozstrzygnięcie z 25 października 2006 r., ustęp 8.2.

¹⁶⁰ *NA przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 25904/07, wyrok z 17 lipca 2008 r., ustęp 89.

¹⁶¹ *Salah Sheekh przeciwko Niderlandom*, ETPC, skarga nr 1948/04, wyrok z 11 stycznia 2007 r., ustępy 121–124.

- Jeżeli system prawny nie zapewnia warunków skuteczności środka ochrony, na przykład z powodu braku efektywnego postępowania wyjaśniającego, utrwalonej praktyki niewykonywania orzeczeń sądowych w określonych sytuacjach albo w warunkach konfliktu czy bezkarności¹⁶². Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że środki ochrony, w których przyznanie ochrony ma charakter wyłącznie uznaniowy, nie muszą być wyczerpywane¹⁶³.
- Jeżeli postępowanie zmierzające do uzyskania lub dostępu do środka ochrony jest nadmiernie przewlekłe¹⁶⁴.
- Jeżeli ofiara nie ma dostępu do środka ochrony z powodu braku reprezentacji prawnej, wynikającego z niedostępności pomocy prawnej, zagrożenia represjami lub ograniczeń w dostępie do prawników, w szczególności w warunkach detencji¹⁶⁵.

Przewidziane terminy

Skargi co do zasady powinny być wnoszone w określonym terminie¹⁶⁶. Termin ten zazwyczaj rozpoczyna bieg od dnia wyczerpania przez ofiarę dostępnych krajowych środków ochrony prawnej¹⁶⁷. Jeżeli na przykład skuteczny środek przysługuje przed najwyższym sądem w danym państwie, termin liczy się od dnia, w którym dana osoba została powiadomiona o wydanym przez ten sąd orzeczeniu¹⁶⁸. Niedochowanie przewidzianego terminu na wniesienie skargi w wymaganej formie co do zasady skutkuje uznaniem jej za niedopuszczalną bez badania istoty sprawy. Dlatego przy wyborze międzynarodowego mechanizmu ochrony praw człowieka kluczowe znaczenie ma znajomość i przestrzeganie właściwych terminów.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC): Od dnia 1 lutego 2022 r., po wejściu w życie Protokołu nr 15 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, skarga indywidualna musi zostać wniesiona w terminie czterech miesięcy od wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej¹⁶⁹. W przypadku braku dostępnych środków krajowych skarga powinna zostać złożona w terminie czterech miesięcy od daty domniemanego naruszenia.

Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD): Skarga musi zostać wniesiona w terminie sześciu miesięcy od wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej, w tym postępowania przed krajowym organem właściwym do rozpatrywania petycji na podstawie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, z wyjątkiem należycie uzasadnionych okoliczności wyjątkowych¹⁷⁰.

Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR) oraz Komitet Praw Dziecka (CRC): Skargi indywidualne muszą zostać wniesione w terminie jednego

¹⁶² *Akdivar i inni przeciwko Turcji*, ETPC, skarga nr 21893/93, wyrok z 16 września 1996 r., ustępy 69–77.

¹⁶³ *Buckley przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 20348/92, decyzja o dopuszczalności z 3 marca 1994 r.

¹⁶⁴ *Zundel przeciwko Kanadzie*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 1341/2005, rozstrzygnięcie z 4 kwietnia 2007 r., CCPR/C/89/D/1341/2005; *Z.U.B.S. przeciwko Australii*, Komitet CERD, komunikat nr 6/1995, rozstrzygnięcie z 25 stycznia 2000 r., CERD/C/55/D/6/1995, ustęp 6.4.

¹⁶⁵ *Rahimi przeciwko Grecji*, ETPC, skarga nr 8687/08, wyrok z 5 kwietnia 2011 r., ustępy 74–80; *Z. T. (nr 2) przeciwko Norwegii*, Komitet CAT, komunikat nr 238/2003, 14 listopada 2005 r., ustępy 8.1–8.4.

¹⁶⁶ Zob. np. artykuł 35 ustęp 1 EKPC; artykuł 14 ustęp 5 CERD; artykuł 3 ustęp 2 litera a OP ICESCR; artykuł 7 litera h OP3 CRC; reguła 99 Regulaminu HRC.

¹⁶⁷ Tamże.

¹⁶⁸ Zob. np. *Jaćimović przeciwko Chorwacji*, ETPC, skarga nr 22688/09, wyrok z 31 października 2013 r., ustępy 31–34.

¹⁶⁹ Artykuł 35 ustęp 1 EKPC, zmieniony Protokołem nr 15. Europejski Trybunał wyjaśnił wymóg sześciomiesięcznego terminu w sprawie *Kemevuako przeciwko Niderlandom*, ETPC, skarga nr 65938/09, decyzja o dopuszczalności z 1 czerwca 2010 r., ustęp 29. Datą wniesienia jest data wysłania do Trybunału formularza skargi spełniającego wymogi formalne reguły 47 Regulaminu Trybunału. Datą nadania jest data stempla pocztowego. Jeżeli uzna to za uzasadnione, Trybunał może jednak zdecydować, że inna data będzie uznana za datę wpływu. Zob. także reguła 47 ustęp 6 Regulaminu ETPC.

¹⁷⁰ Artykuł 14 ustęp 5 CERD.

roku od wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej, chyba że skarżący wykaże, iż złożenie skargi w tym terminie nie było możliwe¹⁷¹.

Komitet Praw Człowieka (HRC): Co do zasady skargi indywidualne powinny zostać wniesione w terminie pięciu lat od wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej lub trzech lat od zakończenia innej międzynarodowej procedury dochodzeniowej lub ugodowej, chyba że skarżący jest w stanie uzasadnić opóźnienie¹⁷². Chociaż ani Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, ani Regulamin Komitetu nie ustanawiają sztywnego terminu, reguła 99 Regulaminu stanowi, że skargi wniesione po upływie tego okresu (pięciu lat od wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej lub trzech lat od zakończenia innej międzynarodowej procedury) mogą zostać uznane za nadużycie prawa do wniesienia skargi¹⁷³.

Komitet przeciwko Torturom (CAT): Komitet nie określa konkretnego terminu na wniesienie skargi, jednak wskazał, że nie rozpatruje skarg wniesionych po nadmiernie długim czasie¹⁷⁴.

Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW) oraz Komitet do spraw Wymuszonych Zaginięć (CED): Traktaty ustanawiające te procedury skarg indywidualnych nie przewidują konkretnych terminów na wniesienie skargi. Co do zasady skargi powinny być jednak składane w rozsądnym czasie po wyczerpaniu krajowych środków ochrony prawnej.

Grupa Robocza ONZ do spraw Arbitralnych Zatrzymań (WGAD) oraz Europejski Komitet Praw Społecznych (ECSR): Żaden z tych organów nie wymaga wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej jako warunku dopuszczalności skargi.¹⁷⁵ Oba mechanizmy koncentrują się jednak przede wszystkim na naruszeniach o charakterze trwałym, takich jak dalsze pozbawienie wolności lub utrzymujące się niewykonywanie zobowiązań wynikających z rozstrzygnięć Europejskiego Komitetu Praw Społecznych¹⁷⁶.

Rozpatrzenie tej samej sprawy w ramach innej procedury

Większość międzynarodowych sądowych i quasi-sądowych mechanizmów skargowych uznaje skargę za niedopuszczalną, jeżeli ta sama sprawa została już rozpatrzona przez ten sam lub inny międzynarodowy organ ochrony praw człowieka o kompetencjach sądowych lub quasi-sądowych, albo była bądź jest przedmiotem innej międzynarodowej procedury dochodzeniowej lub ugodowej¹⁷⁷.

Przykładowo Komitet Praw Człowieka wyklucza skargi, które pozostają w toku przed innymi międzynarodowymi procedurami. Dokonując wykładni art. 5 ust. 2 Protokołu fakultatywnego do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, który wyłącza rozpatrywanie skargi będącej przedmiotem innej międzynarodowej procedury dochodzeniowej lub ugodowej, Komitet uznał jednak, że po zakończeniu postępowania

¹⁷¹ Artykuł 3 ustęp 2 litera a OP ICESCR; artykuł 7 litera h OP3 CRC.

¹⁷² Reguła 99 Regulaminu HRC.

¹⁷³ Reguła 99 litera c Regulaminu HRC; artykuł 3 OP ICCPR. Zob. *Gobin przeciwko Mauritiusowi*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 787/1997, rozstrzygnięcie z 20 sierpnia 2001 r., ustęp 6.3.

¹⁷⁴ Reguła 113 litera f Regulaminu Komitetu CAT.

¹⁷⁵ Zob. AP ESC; Regulamin ESC; Komitet Praw Człowieka, *Methods of work of the WGAD A/HRC/36/38*, 13 lipca 2017 r.

¹⁷⁶ Zob. np. WGAD, *Opinia nr 40/2024 Bahrajn*, 100 sesja, 26–30 sierpnia 2024 r.; *Defence for Children International, European Federation of National Organisations working with the Homeless, Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés, Confederación Sindical de Comisiones Obreras oraz International Movement ATD Fourth World przeciwko Hiszpanii*, ECSR, skarga nr 206/2022, 11 września 2024 r.

¹⁷⁷ Zob. artykuł 22 ustęp 4 CAT; artykuł 4 ustęp 2 litera a OP CEDAW; artykuł 2 litera c OP CRPD; artykuł 3 ustęp 2 litera c OP ICESCR; artykuł 7 litera d OP CRC; artykuł 5 ustęp 2 litera a OP ICCPR; artykuł 30 ustęp 2 litera e CED. Zob. także Alexandre Skander Galand, [Defer or Revise? Horizontal Dialogue Between UN Treaty Bodies and Regional Human Rights Courts in Duplicative Legal Proceedings](#), *Human Rights Law Review*, tom 23, numer 2, czerwiec 2023.

przed innym organem międzynarodowym może on nadal rozpoznać tę samą sprawę¹⁷⁸. Ponieważ art. 31 ust. 2 lit. c Konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem zawiera sformułowanie zbliżone do art. 5 ust. 2 Protokołu fakultatywnego, można przyjąć, że Komitet do spraw Wymuszonych Zaginięć może stosować analogiczne podejście.

Ponadto organy traktatowe ONZ nie są wyłączone z możliwości rozpatrzenia sprawy tylko dlatego, że została ona przedstawiona Grupie Roboczej ONZ do spraw Arbitralnego Pozbawienia Wolności, innej procedurze specjalnej ONZ lub że powiązane kwestie były przedmiotem postępowania w ramach procedury skarg zbiorowych przed Europejskim Komitetem Praw Społecznych Rady Europy.

Istotna dolegliwość

Europejski Trybunał Praw Człowieka: Od wejścia w życie Protokołu nr 14 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka skargi indywidualne wnoszone do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka muszą wykazać, że skarżący doznał „istotnej dolegliwości”. Zgodnie z art. 35 Konwencji Trybunał jest zobowiązany uznać skargę za niedopuszczalną, jeżeli stwierdzi, że

„skarżący nie doznał istotnej dolegliwości, chyba że poszanowanie praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów wymaga rozpoznania skargi co do jej istoty”¹⁷⁹.

Przy ocenie, czy skarżący doznał istotnej dolegliwości, Trybunał bierze pod uwagę zarówno subiektywne odczucia skarżącego, jak i obiektywne znaczenie sprawy¹⁸⁰. W orzecznictwie Trybunału wskazano, że naruszenie Konwencji może dotyczyć kwestii o charakterze zasadniczym i w ten sposób powodować istotną dolegliwość, nawet jeśli nie wiąże się z uszczerbkiem majątkowym¹⁸¹. Nawet w przypadku uznania, że skarżący nie doznał istotnej dolegliwości, Trybunał musi dodatkowo ocenić, czy rozpoznanie sprawy jest konieczne ze względu na ochronę praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów.¹⁸²

Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych: Komitet CESCR może, jeżeli uzna to za konieczne, odmówić rozpatrzenia skargi, jeżeli nie wynika z niej, że autor doznał wyraźnej dolegliwości, chyba że uzna, iż skarga porusza poważną kwestię o ogólnym znaczeniu¹⁸³. Postanowienie to nie stanowi jednak odrębnego kryterium dopuszczalności. Zwrot „jeżeli uzna to za konieczne” wskazuje, że test „wyraźnej dolegliwości” ma charakter uznaniowy i będzie stosowany jedynie w wyjątkowych okolicznościach.

Inne podstawy niedopuszczalności

Istnieje również szereg innych podstaw niedopuszczalności skargi. Przykładowo organy traktatowe ONZ oraz Europejski Trybunał Praw Człowieka odrzucają skargi stanowiące nadużycie prawa do wniesienia skargi¹⁸⁴.

¹⁷⁸ *Correia de Matos przeciwko Portugalii*, Komitet Praw Człowieka, komunikat nr 1123/2002, rozstrzygnięcie z 18 kwietnia 2006 r., ustęp 6.2.

¹⁷⁹ Artykuł 35 ustęp 3 litera b EKPC, zmieniony Protokołami nr 14 i 15.

¹⁸⁰ *Eon przeciwko Francji*, ETPC, skarga nr 26118/10, wyrok z 14 marca 2013 r., ustęp 34.

¹⁸¹ *Korolev przeciwko Rosji*, ETPC, skarga nr 25551/05, decyzja o dopuszczalności z 1 lipca 2010 r.

¹⁸² Rada Europy, Raport wyjaśniający do Protokołu nr 14 do EKPC, nr 194, 2004, ustęp 81.

¹⁸³ Artykuł 4 OP ICESCR.

¹⁸⁴ Artykuł 3 OP ICCPR; reguła 99 litera c i d Regulaminu HRC; artykuł 3 ustęp 2 litera d–g OP ICESCR; artykuł 22 ustęp 2 CAT; reguła 113 litera b i c Regulaminu CAT; reguła 91 litera c i d Regulaminu CERD; artykuł 4 ustęp 2 OP CEDAW; artykuł 7 litera c OP3 CRC; artykuł 2 litera a i b OP CRPD; artykuł 31 ustęp 2 litera a i b CED; artykuł 35 ustęp 3 litera a EKPC. Jako przykład skargi uznanej za niedopuszczalną jako nadużycie prawa do skargi zob. *Zhdanov i inni przeciwko Rosji*, ETPC, skargi nr 12200/08, 35949/11 i 58282/12, wyrok z 16 lipca 2019 r., ustępy 79–81. Po pierwsze, skarga może zostać odrzucona jako nadużycie prawa do skargi w rozumieniu artykułu 35 ustęp 3 litera a, jeżeli była świadomie oparta na nieprawdziwych faktach. Po drugie, może zostać odrzucona w przypadkach, gdy skarżący używa szczególnie napastliwego, obraźliwego, groźnego lub prowokacyjnego języka

Skarga musi być kompletna i zawierać wszystkie wymagane informacje¹⁸⁵. Komitet przeciwko Torturom (CAT), Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW), Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR) oraz Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) wyraźnie wyłączają możliwość rozpatrywania skarg oczywiście bezzasadnych lub niewystarczająco uzasadnionych¹⁸⁶; podobne podejście przyjmują również inne organy traktatowe. Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (OP ICESCR) wprost wyklucza skargi oparte wyłącznie na doniesieniach rozpowszechnianych przez środki masowego przekazu¹⁸⁷.

c. Środki tymczasowe

Bardziej szczegółowe i aktualne informacje dotyczące składania wniosków o zastosowanie środków tymczasowych przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka można znaleźć na [stronie internetowej Trybunału](#)¹⁸⁸, w szczególności:

- wytyczne praktyczne dotyczące wniosków o środki tymczasowe [Practice direction on requests for interim measures](#)¹⁸⁹;
- arkusz informacyjny dotyczący środków tymczasowych [factsheet on interim measures](#)¹⁹⁰;
- dokument wyjaśniający, w jaki sposób skontaktować się z Trybunałem w sprawach dotyczących środków tymczasowych [document on how to contact the Court for interim measures](#)¹⁹¹.

W sytuacji, gdy przed rozpoznaniem sprawy co do jej istoty przez międzynarodowy mechanizm ochrony praw człowieka istnieje realne ryzyko nieuchronnej i nieodwracalnej szkody dla domniemanej ofiary lub skarżącego, możliwe jest wystąpienie z wnioskiem o zastosowanie środków tymczasowych¹⁹². Mechanizm może wówczas zwrócić się do państwa o podjęcie określonych działań w celu zapobieżenia takiej szkodzi do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia sprawy. Środki te określane są jako tymczasowe, zapobiegawcze lub prowizoryczne. W międzynarodowej litygacji służą one ochronie praw stron, zapewnieniu integralności i skuteczności przyszłego orzeczenia oraz zapobieżeniu temu, by postępowanie stało się bezprzedmiotowe lub nieskuteczne.¹⁹³

w komunikacji z Trybunałem. Pojęcie nadużycia prawa do skargi nie ogranicza się jednak wyłącznie do tych dwóch sytuacji i inne okoliczności również mogą zostać uznane za nadużycie tego prawa.

¹⁸⁵ Zob. np. reguła 47 Regulaminu ETPC.

¹⁸⁶ Artykuł 4 ustęp 2 litera c OP CEDAW; artykuł 22 ustęp 2 CAT; reguła 113 litera b i c Regulaminu CAT; artykuł 3 ustęp 2 litera d–g OP ICESCR; artykuł 7 litera f OP3 CRC; artykuł 2 litera e OP CRPD; artykuł 35 ustęp 2 litera a oraz ustęp 3 litera a i b EKPC. Jako przykład skargi oczywiście bezzasadnej, w której wyraźnie nie doszło do naruszenia, zob. *Mentzen przeciwko Łotwie*, ETPC, skarga nr 71074/01, decyzja z 7 grudnia 2004 r. Jako przykład skargi oczywiście nieuzasadnionej zob. *Trofimchuk przeciwko Ukrainie*, ETPC, skarga nr 4241/03, decyzja z 31 maja 2005 r.

¹⁸⁷ Artykuł 3 ustęp 2 lit. d–g OP ICESCR.

¹⁸⁸ ETPC, [Applicants](#), strona internetowa, dostęp 29 stycznia 2026 r. Zob. także Jednostka Prasowa ETPC, [Factsheet – Interim measure](#), marzec 2024; ETPC, [How to contact the Court for lodging a request for an interim measure](#).

¹⁸⁹ ETPC, [Practice direction: requests for interim measures \(Rule 39 of the Rules of Court\)](#), ostatnia zmiana 28 marca 2024 r.

¹⁹⁰ Jednostka Prasowa ETPC, [Factsheet – Interim measure](#), marzec 2024 r.

¹⁹¹ ETPC, [How to contact the Court for lodging a request for an interim measure](#).

¹⁹² Artykuł 6 OP3 CRC; artykuł 5 ustęp 1 OP ICESCR; reguła 114 Regulaminu CAT; reguła 94 ustęp 3 Regulaminu CERD; artykuł 5 ustęp 1 OP CEDAW; reguła 63 Regulaminu CEDAW; artykuł 4 OP CRPD; artykuł 31 ustęp 4 CED; reguła 39 Regulaminu ETPC; obowiązek wykonania środków tymczasowych zarządzonych przez Trybunał wynika z artykułu 34 EKPC oraz pozostaje w związku z obowiązkami wynikającymi z artykułów 1 i 46 EKPC.

¹⁹³ Héctor Fix-Zamudio, "Prólogo del Presidente de la Corte Interamericana de Derechos Humanos", *Seria E Medidas Provisionales N° 1 Compendio*, Organizacja Państw Amerykańskich – Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka, 1996, s. iii; Antônio Augusto Cançado Trindade, "Prólogo del Presidente de la Corte Interamericana de Derechos Humanos", *Serie E: Medidas Provisionales N° 2 – Compendio: Julio 1996 -2000*, Organizacja Państw Amerykańskich – Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka, s. ix, ustęp 7.

Stosowanie środków tymczasowych nie ma charakteru rutynowego i nie przesądza ani o dopuszczalności skargi, ani o jej meritum.¹⁹⁴ Może jednak wskazywać na uprawdopodobnienie zasadności zarzutów co do istoty sprawy.¹⁹⁵

Europejski Trybunał Praw Człowieka wyjaśnił, że środki tymczasowe stosowane na podstawie reguły 39 Regulaminu Trybunału mają charakter wiążący dla państwa. Niewykonanie takiego środka stanowi naruszenie art. 34 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹⁹⁶. W sprawie *Savridin Dzhurayev przeciwko Rosji* Trybunał podkreślił, że:

„Środki tymczasowe stosowane są wyłącznie w wyjątkowych przypadkach, po rygorystycznej analizie wszystkich istotnych okoliczności. Najczęściej dotyczą sytuacji, w których skarżący narażony jest na realne zagrożenie dla życia lub zdrowia, a tym samym na ryzyko poważnej i nieodwracalnej szkody, stanowiącej naruszenie podstawowych postanowień Konwencji. Ta szczególna rola środków tymczasowych uzasadnia ich wiążący charakter wobec państw, których dotyczą, co znajduje potwierdzenie w utrwalonym orzecznictwie, a zarazem nakłada na państwa-strony obowiązek pełnego poszanowania wskazań Trybunału [...]”¹⁹⁷.

Możliwość uzyskania środków tymczasowych jest ograniczona do spraw, w których występuje realne ryzyko nieodwracalnej szkody. W praktyce najczęściej dotyczą one wydalenia lub ekstradycji. Zwykle polegają na wstrzymaniu wykonania decyzji o wydaleniu lub ekstradycji do czasu rozpoznania skargi.¹⁹⁸ Trybunał stosuje je w szczególności w sprawach, w których skarżący obawia się zagrożenia dla życia, ryzyka tortur lub innego niehumanitarnego albo poniżającego traktowania w przypadku wykonania decyzji o wydaleniu.¹⁹⁹ Na wniosek skarżącego Trybunał może zwrócić się do państwa o powstrzymanie się od wykonania takiej decyzji do czasu rozstrzygnięcia sprawy. Środki tymczasowe mogą być również stosowane w sprawach dotyczących przymusowych eksmisji w celu wstrzymania ich wykonania, a wyjątkowo także w sprawach dotyczących prawa do rzetelnego procesu²⁰⁰, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego²⁰¹ czy wolności wypowiedzi.²⁰² Środki te obowiązują przez czas trwania postępowania lub przez określony okres i mogą zostać uchylone w każdym czasie, w szczególności gdy skarga nie jest dalej prowadzona.²⁰³ Odmowa ich zastosowania nie podlega zaskarżeniu.²⁰⁴

Organy traktatowe ONZ, w tym Komitet Praw Człowieka (HRC) oraz Komitet przeciwko Torturom (CAT), wskazały, że uznanie przez państwo kompetencji danego organu do rozpatrywania skarg indywidualnych obejmuje również obowiązek umożliwienia mu skutecznego rozpoznania sprawy i wydania rozstrzygnięcia.²⁰⁵ Państwo nie może zatem

¹⁹⁴ Zob. np. artykuł 6 ustęp 2 OP3 CRC; artykuł 5 ustęp 1 OP ICESCR; reguła 114 ustęp 2 Regulaminu CAT; reguła 94 ustęp 3 Regulaminu CERD; artykuł 5 ustęp 2 OP CEDAW; artykuł 4 ustęp 2 OP CRPD; artykuł 31 ustęp 4 CED.

¹⁹⁵ OHCHR, [Individual Communications](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r.

¹⁹⁶ *Mamatkulov i Askarov przeciwko Turcji*, ETPC, skargi nr 46827/99 i 46951/99, wyrok z 4 lutego 2005 r., ustępy 125–129.

¹⁹⁷ *Savridin Dzhurayev przeciwko Rosji*, ETPC, skarga nr 71386/10, wyrok z 25 kwietnia 2013 r., ustęp 213.

¹⁹⁸ Jednostka Prasowa ETPC, Factsheet – Interim measures, marzec 2024 r. Zob. np. *Khasanov i Rakhmanov przeciwko Rosji*, ETPC, skargi nr 28492/15 i 49975/15, decyzja z 29 kwietnia 2022 r. W tej sprawie środek tymczasowy przyznany 6 czerwca i 12 października 2015 r. przestał obowiązywać 29 kwietnia 2022 r. wraz z wydaniem wyroku przez Trybunał.

¹⁹⁹ Artykuły 2 i 3 EKPC. Zob. np. *K. przeciwko Francji*, ETPC, skarga nr 40788/23, sprawa zakomunikowana 12 marca 2024 r.

²⁰⁰ Artykuł 6 EKPC. Zob. np. *Othman (Abu Qatada) przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 8139/09, decyzja z 17 stycznia 2012 r.

²⁰¹ Artykuł 8 EKPC. *Evans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, ETPC, skarga nr 6339/05, decyzja z 7 marca 2006 r.

²⁰² Artykuł 10 EKPC. *Novaya Gazeta i inni przeciwko Rosji*, ETPC, skarga nr 11884/22, decyzja z 11 lutego 2025 r.

²⁰³ ETPC, [Practice direction: requests for interim measures \(Rule 39 of the Rules of Court\)](#), ostatnia zmiana 28 marca 2024 r., ustępy 16–20.

²⁰⁴ ETPC, [Practice direction: requests for interim measures \(Rule 39 of the Rules of Court\)](#), ostatnia zmiana 28 marca 2024 r., ustęp 25.

²⁰⁵ Komitet Praw Człowieka, Komentarz ogólny nr 33, Obligations of States parties under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, 25 czerwca 2009 r., ustęp 19; *Cecilia Rosana Núñez*

podejmować działań, które uniemożliwiałyby lub utrudniały ten proces, w tym poprzez niewykonanie wniosku o zastosowanie środków tymczasowych.²⁰⁶ Argument, że środki te wynikają z regulaminów wewnętrznych organów, a nie bezpośrednio z traktatów, był niekiedy podnoszony przez państwa w celu uzasadnienia ich niewykonywania.²⁰⁷ W odpowiedzi na te wątpliwości w nowszych instrumentach zawierających procedury skargowe środki tymczasowe zostały wprost uregulowane w treści traktatów, co pozwoliło potwierdzić ich charakter prawny i rozwiązać wątpliwości co do obowiązku ich przestrzegania.²⁰⁸ Mechanizmy przewidziane w Protokole fakultatywnym do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (OP CEDAW), Protokole fakultatywnym do Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami (OP CRPD), Konwencji o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (CED) oraz Protokole fakultatywnym do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (OP ICESCR) przewidują, że:²⁰⁹

- Komitety mogą zobowiązać państwo do zastosowania środków tymczasowych po otrzymaniu skargi i przed rozstrzygnięciem jej dopuszczalności.
- Wnioski o zastosowanie takich środków wymagają pilnego rozpatrzenia przez państwo.
- Środki tymczasowe są stosowane, gdy są konieczne w celu uniknięcia możliwej nieodwracalnej szkody dla ofiary lub ofiar domniemanych naruszeń.
- Ich zastosowanie nie przesądza ani o dopuszczalności skargi, ani o jej rozpoznaniu co do istoty.

Na wniosek strony lub z własnej inicjatywy Europejski Komitet Praw Społecznych (ECSR) może również wskazać środki natychmiastowe niezbędne do uniknięcia ryzyka poważnej szkody oraz zapewnienia skutecznego poszanowania praw gwarantowanych w Europejskiej Karcie Społecznej. Jeżeli wniosek o zastosowanie takich środków składa organizacja skarżąca, powinna ona wskazać uzasadnienie wniosku, możliwe konsekwencje jego nieuwzględnienia oraz konkretne środki, których zastosowania się domaga.²¹⁰

d. *Interwencje podmiotów trzecich*

W celu uzyskania dalszych informacji i wskazówek dotyczących interwencji podmiotów trzecich:

- w postępowaniach przed **Europejskim Trybunałem Praw Człowieka** – zob. Wytyczne praktyczne dotyczące interwencji podmiotów trzecich;²¹¹

Chipana przeciwko Wenezueli, CAT, komunikat nr 110/1998, rozstrzygnięcie z 10 listopada 1998 r., dokument ONZ CAT/C/21/D/110/1998, ustęp 8.

²⁰⁶ *Ashby przeciwko Trynidadowi i Tobago*, HRC, komunikat nr 580/1994, rozstrzygnięcie z 19 kwietnia 2002 r., dokument ONZ CCPR/C/74/D/580/1994, ustęp 10.10; *Piandiong i inni przeciwko Filipinom*, HRC, komunikat nr 869/1999, rozstrzygnięcie z 19 października 2000 r., dokument ONZ CCPR/C/70/D/869/1999, ustęp 5.2; *Khalilov przeciwko Tadżykistanowi*, HRC, komunikat nr 973/2001, rozstrzygnięcie z 20 marca 2005 r., dokument ONZ CCPR/C/83/D/973/2001, ustęp 4.1.

²⁰⁷ Zob. m.in. *Glen Ashby przeciwko Trynidadowi i Tobago*, HRC, komunikat nr 580/1994, decyzja z 26 lipca 1994 r.; *Gilbert Samuth Kandu-Bo i inni przeciwko Sierra Leone*, HRC, komunikaty nr 839, 840 i 841/1998, decyzja z 4 listopada 1998 r.; *Lincoln Guerra i Brian Wallen przeciwko Trynidadowi i Tobago*, HRC, komunikaty nr 575 i 576/1994, decyzja z 4 kwietnia 1995 r.; *Charles Chitat Ng przeciwko Kanadzie*, HRC, komunikat nr 469/1991, decyzja z 7 stycznia 1994 r.; *Peter Bradshaw przeciwko Barbadosowi*, HRC, komunikat nr 489/1992, decyzja z 19 lipca 1994 r.; *Denzil Roberts przeciwko Barbadosowi*, HRC, komunikat nr 504/1992, decyzja z 19 lipca 1994 r.; *Dante Piandiong, Jesus Morillos i Archie Bulan przeciwko Filipinom*, HRC, komunikat nr 869/1999, decyzja z 19 października 2000 r.; *Rosana Núñez Chipana przeciwko Wenezueli*, Komitet CAT, komunikat nr 110/1998, decyzja z 10 listopada 1998 r.; *T.P.S. przeciwko Kanadzie*, Komitet CAT, komunikat nr 99/1997, decyzja z 16 maja 2000 r. Zob. także Komitet Praw Człowieka, Report on follow-up to the concluding observations of the HRC, 137 sesja, CCPR/C/137/2/Add.1, 27 lutego 2023 r. – 24 marca 2023 r., ustęp 12.

²⁰⁸ Zob. artykuł 5 OP CEDAW; artykuł 4 OP CRPD; artykuł 31 CED; artykuł 5 OP ICESCR.

²⁰⁹ Zob. artykuł 5 ustęp 1–2 OP CEDAW; artykuł 4 ustęp 1–2 OP CRPD; artykuł 31 ustęp 4–2 CED; artykuł 5 ustęp 1–2 OP ICESCR.

²¹⁰ Reguła 36 Regulaminu ECSR.

²¹¹ Zob. ETPC, [Practice direction: Third-party intervention under Article 36 §2 of the Convention or under Article 3, second sentence, of Protocol No. 16](#), ostatnia zmiana 13 marca 2023 r.

- w postępowaniach przed **organami traktatowymi ONZ** – zob. na przykład Przewodnik Międzynarodowej Służby Praw Człowieka (ISHR) dotyczący interwencji podmiotów trzecich przed organami traktatowymi ONZ ds. praw człowieka.²¹²

Niektóre międzynarodowe organy i mechanizmy ochrony praw człowieka przyjmują lub zwracają się o pisemne stanowiska dotyczące zagadnień prawnych i faktycznych od organizacji lub osób, które nie są stronami postępowania, lecz dysponują istotną wiedzą lub doświadczeniem eksperckim.²¹³ Interwencje podmiotów trzecich umożliwiają tym organom zapoznanie się z dodatkowymi argumentami oraz szerszym kontekstem sprawy, wykraczającym poza stanowiska przedstawiane przez strony.²¹⁴ W zależności od regulaminu danego organu podmioty te mogą występować jako *amicus curiae* („przyjaciół sądu”)²¹⁵ lub jako zainteresowane podmioty trzecie.²¹⁶ Tego rodzaju interwencje mogą wzmacniać zarówno argumentację prawną, jak i autorytet rozstrzygnięcia poprzez przedstawienie pogłębionej analizy standardów międzynarodowych i porównawczych, szerszego kontekstu prawnego i faktycznego sprawy oraz jej potencjalnych konsekwencji wykraczających poza konkretne okoliczności danego przypadku.

Opinia *amicus curiae* stanowi formę interwencji podmiotu trzeciego, a nie udział w charakterze strony. Co do zasady nie powinna ona dotyczyć konkretnych ustaleń faktycznych ani wspierać jednej ze stron postępowania.²¹⁷ W sprawach z zakresu praw człowieka często zabierają głos eksperci w wyspecjalizowanych dziedzinach, rzecznicy praw obywatelskich, osoby pełniące mandaty w ramach procedur specjalnych ONZ, Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, a także liczne organizacje pozarządowe.²¹⁸

Podmiotami trzecimi interweniującymi przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka mogą być:

- państwo-strona, którego obywatelem jest jeden ze skarżących; przysługuje mu prawo do złożenia interwencji we wszystkich sprawach rozpatrywanych przez Izbę lub Wielką Izbę;²¹⁹
- inne państwo-strona niebędące stroną postępowania lub każda inna zainteresowana osoba niebędąca skarżącym, która może zostać zaproszona przez Prezesa Trybunału do przedstawienia interwencji;²²⁰ wniosek w tym zakresie musi być należycie uzasadniony, sporządzony w języku francuskim lub angielskim i złożony w terminie dwunastu tygodni od dnia zakomunikowania sprawy państwu

²¹² International Service for Human Rights ISHR, *Guide for Third Party Interventions before the UN Human Rights Treaty Bodies*, 2022 r.

²¹³ Reguła 96 Regulaminu Komitetu Praw Człowieka; reguła 63 Regulaminu Komitetu przeciwko Torturom; reguła 118 bis Regulaminu Komitetu przeciwko Torturom; reguła 77 Regulaminu Komitetu ds. Wymuszonych Zaginięć; reguła 68 *bis* Regulaminu Komitetu CEDAW; Working Methods of the CEDAW Committee and its Working Group on individual communications received under the OP CEDAW, ustęp 18; reguła 23 Regulaminu OP3 CRC; Working methods to deal with individual communications received under the OP3 CRC, ustępy 19–22; reguła 72 ustęp 3 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 32 Regulaminu ECSR; reguła 9 Regulaminu OP ICESCR; artykuł 36 EKPC.

²¹⁴ Zob. ETPC, *Practice direction: Third-party intervention under Article 36 §2 of the Convention or under Article 3, second sentence, of Protocol No. 16*, ostatnia zmiana 13 marca 2023 r.

²¹⁵ W przypadku *amicus curiae*, przyjaciół sądu, korzyść z interwencji polega zasadniczo na możliwości przedstawienia uwag, które mogą pomóc Trybunałowi i tym samym służyć interesowi prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości; przykładowo organizacje pozarządowe, środowiska akademickie, osoby fizyczne, przedsiębiorstwa, inne organizacje międzynarodowe, inne organy Rady Europy, niezależne krajowe instytucje praw człowieka.

²¹⁶ W przypadku zainteresowanych podmiotów trzecich interes w przystąpieniu do sprawy wynika zazwyczaj z tego, że rozstrzygnięcie organu lub mechanizmu, nawet jeśli oddziałuje na ich prawa jedynie pośrednio, może prowadzić do wznowienia postępowania krajowego lub do zastosowania innych indywidualnych środków wykonania decyzji. Przykładem takiego podmiotu może być strona przeciwna wnioskodawcy w postępowaniu krajowym.

²¹⁷ International Service for Human Rights, *Guide for Third Party Interventions before the UN Human Rights Treaty Bodies*, 2022 r.

²¹⁸ Civil Liberties Union for Europe, *Relying on the EU Charter of Fundamental Rights for Human Rights Litigation: A Handbook for Civil Society Organisations and Rights Defenders*, strony 32–34.

²¹⁹ Artykuł 36 ustęp 1 EKPC.

²²⁰ Artykuł 36 ustęp 2 EKPC.

pozwanemu;²²¹ Trybunał może uwzględnić taki wniosek, jeżeli uzna, że interwencja leży w interesie prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości;²²²

- Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, który może przedstawiać interwencje we wszystkich sprawach rozpatrywanych przez Izbę lub Wielką Izbę.²²³

W postępowaniach w sprawie skarg zbiorowych przed **Europejskim Komitetem Praw Społecznych** wymogi dotyczące stanowisk podmiotów trzecich są bardziej restrykcyjne. Państwa-strony mechanizmu skarg zbiorowych są automatycznie zapraszane do przedstawienia uwag. Międzynarodowe organizacje pracodawców i związków zawodowych mogą również przedkładać stanowiska w sprawach wniesionych przez krajowe organizacje pracodawców i związków zawodowych lub przez organizacje pozarządowe. Przewodniczący Komitetu może ponadto zaprosić każdą organizację, instytucję lub osobę do przedstawienia uwag²²⁴.

Komitet Praw Człowieka (HRC), Komitet Praw Dziecka (CRC), Komitet przeciwko Torturom (CAT), Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW), Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR) oraz Komitet do spraw Wymuszonych Zaginięć (CED) mogą przyjmować lub zwracać się o przedłożenie istotnych dokumentów od różnych podmiotów, w tym organizacji pozarządowych, na każdym etapie postępowania poprzedzającym rozstrzygnięcie sprawy co do jej istoty.²²⁵ Jedynie Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD) nie przewiduje w swoim regulaminie możliwości interwencji podmiotów trzecich.²²⁶

2.1.2. Procedury międzynarodowych mechanizmów ochrony praw człowieka

a. Organy traktatowe ONZ

Skargi indywidualne

Praktyczne informacje i narzędzia dotyczące składania skarg indywidualnych do organów traktatowych ONZ są dostępne online, w tym:

- ogólne informacje na temat procedur skarg indywidualnych przed organami traktatowymi ONZ właściwymi do rozpatrywania skarg indywidualnych;²²⁷
- wytyczne dotyczące składania skargi indywidualnej do organów traktatowych ONZ;²²⁸
- wzór formularza skargi do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, który może również służyć jako pomocny przewodnik co do treści skarg indywidualnych kierowanych do innych międzynarodowych organów ochrony praw człowieka.²²⁹

Procedury skarg indywidualnych przed organami traktatowymi ONZ, choć do siebie podobne, nie zostały w pełni zharmonizowane, mimo pewnego uproszczenia i usprawnienia w ramach trwającego procesu wzmacniania systemu organów traktatowych.²³⁰ Procedury stosowane przez każdy z organów traktatowych przy rozpatrywaniu skargi są określone w

²²¹ Reguła 44 ustęp 3 litera b Regulaminu ETPC.

²²² Reguła 44 ustęp 3 litera a Regulaminu ETPC.

²²³ Artykuł 36 ustęp 3 EKPC. Zob. także Rada Europy, [Third party interventions by the Commissioner for Human Rights](#), strona internetowa, dostęp 23 kwietnia 2025 r.

²²⁴ Reguła 32A Regulaminu ECSR.

²²⁵ Reguła 96 Regulaminu Komitetu Praw Człowieka; reguła 23 Regulaminu OP3 CRC; reguła 63 Regulaminu Komitetu przeciwko Torturom; reguła 68 bis Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 27 Regulaminu Komitetu ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych; reguła 77 Regulaminu Komitetu ds. Wymuszonych Zaginięć.

²²⁶ Reguła 95 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CERD.

²²⁷ OHCHR, [Individual Communications Procedures of Treaty Bodies](#), strona internetowa, dostęp 2 lutego 2026 r.

²²⁸ OHCHR, [Guidance for submitting an individual communication to the UN Treaty Bodies](#).

²²⁹ OHCHR, [Model form for submission of communications to the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under the Optional Protocol of the Convention](#).

²³⁰ OHCHR, [Treaty body strengthening](#), strona internetowa, dostęp 30 września 2024 r.

odpowiednich postanowieniach traktatu i protokołu fakultatywnego oraz w ich regulaminach postępowania, które w każdym przypadku powinny zostać przeanalizowane.²³¹

Etap wstępny

Skarga jest składana za pośrednictwem internetowego Portalu Składania Skarg do organów traktatowych, a w wyjątkowych przypadkach – gdy wystąpią trudności techniczne – za pomocą formularza skargi udostępnionego do pobrania i przesłanym pocztą elektroniczną.²³² Po złożeniu skargi jest ona przyjmowana przez Sekcję Skarg i Zapytań Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka (OHCHR), która dokonuje wstępnej weryfikacji w imieniu komitetów.²³³ OHCHR może zwrócić się o doprecyzowanie przekazanych informacji w celu zapewnienia, że skarga zawiera podstawowe dane niezbędne do oceny jej dopuszczalności.²³⁴ Po spełnieniu wymogów wstępnych skarga zostaje zarejestrowana i przekazana właściwemu organowi traktatowemu oraz państwu-stronie, które wzywa się do przedstawienia uwag w wyznaczonym terminie.²³⁵

Etap dopuszczalności

Co do zasady to cały organ traktatowy decyduje, czy skarga spełnia formalne wymogi dopuszczalności, jednak niektóre organy traktatowe ustanawiają wewnętrzną Grupę Roboczą (WG) w celu podejmowania decyzji lub formułowania zaleceń w sprawie dopuszczalności.²³⁶

Decyzje w sprawie dopuszczalności są co do zasady podejmowane zwykłą większością głosów członków Komitetu.²³⁷ W przypadku ustanowienia Grupy Roboczej procedura może wymagać jednomyślności. Grupa Robocza może uznać skargę za niedopuszczalną wyłącznie jednomyślnie, a taka decyzja wymaga zatwierdzenia przez Komitet w pełnym składzie,²³⁸ z wyjątkiem Grup Roboczych Komitetów do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW), do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD) oraz do spraw Wymuszonych Zaginięć (CED), w których wyłączne uprawnienie do podejmowania takich decyzji przysługuje Komitetowi.²³⁹ Grupa Robocza może uznać skargę za dopuszczalną jedynie za zgodą wszystkich swoich członków,²⁴⁰ z wyjątkiem Grupy Roboczej Komitetu przeciwko Torturom (CAT), która może stwierdzić dopuszczalność większością głosów.²⁴¹

²³¹ International Service for Human Rights prowadzi ogólnodostępną platformę edukacyjną [ISHR Academy](#), zawierającą przydatne omówienia różnych mechanizmów ONZ oraz wskazówki dotyczące rzecznictwa w obszarze praw człowieka; przykładowo [tabela porównawcza](#) umożliwia szybki przegląd mechanizmów i ich porównanie według różnych kryteriów.

²³² Zob. także OHCHR, [Individual Communications Procedures of Treaty Bodies](#), strona internetowa, dostęp 26 stycznia 2026 r.

²³³ OHCHR, [Fact Sheet No. 07 \(Rev. 2\): Individual Complaints Procedures under the United Nations Human Rights Treaties](#), 1 maja 2013 r.

²³⁴ Tamże.

²³⁵ Zob. więcej na temat indywidualnych zawiadomień oraz sposobu składania skargi: OHCHR, [Individual Communications: Human Rights Treaty Bodies](#), strona internetowa, dostęp 24 kwietnia 2025 r.

²³⁶ Reguły 6 i 20 Regulaminu OP3 CRC; reguły 111–113 Regulaminu Komitetu CAT; reguły 93–98 Regulaminu Komitetu HRC; reguły 11 i 5 Regulaminu OP ICESCR; reguła 62 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguły 68–69 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 100 Regulaminu Komitetu CERD.

²³⁷ Reguła 97 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 20 ustęp 1 Regulaminu OP3 CRC; reguła 10 Regulaminu OP ICESCR; reguła 64 ustęp 1 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 111 ustęp 1 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 35 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 73 ustęp 1 Regulaminu Komitetu CED; reguła 52 Regulaminu Komitetu CERD.

²³⁸ Reguła 98 ustęp 4 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 11 ustęp 4 Regulaminu OP ICESCR; reguła 20 ustęp 3 Regulaminu OP3 CRC; reguła 69 ustęp 3 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 73 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CED.

²³⁹ Reguła 70 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 73 Regulaminu Komitetu CED; reguła 102 ustęp 4 Regulaminu Komitetu CERD.

²⁴⁰ Reguły 98 ustęp 5 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 111 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 11 ustęp 5 Regulaminu OP ICESCR; reguła 20 ustęp 2 Regulaminu OP3 CRC; reguła 64 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 69 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CRPD.

²⁴¹ Reguła 111 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 11 ustęp 5 Regulaminu OP ICESCR.

Skargi i odpowiedzi: Co do zasady Komitet przekazuje skargę państwu-stronie i informuje o tym skarżącego. Przed podjęciem decyzji w sprawie dopuszczalności lub co do istoty sprawy organ traktatowy może zwrócić się do skarżącego o dodatkowe informacje oraz zażądać od państwa-strony przedstawienia uwag, przy czym obowiązują w tym zakresie ścisłe terminy.²⁴² Każda ze stron otrzymuje następnie możliwość ustosunkowania się do informacji lub stanowisk przedstawionych przez drugą stronę.

Organ traktatowy ONZ wzywa państwo-stronę do przedstawienia pisemnej odpowiedzi na skargę w terminie sześciu miesięcy, obejmującej zarówno kwestie dopuszczalności, jak i istoty sprawy, chyba że Komitet wyraźnie wskaże, iż wymagane są wyłącznie uwagi dotyczące dopuszczalności.²⁴³ Dodatkowe pisemne stanowiska mogą zostać dopuszczone wyjątkowo, na wniosek jednej ze stron, z uwzględnieniem okoliczności sprawy.²⁴⁴ W zależności od właściwego regulaminu Grupa Robocza lub sprawozdawca mogą zwrócić się do stron o przedstawienie aktualnych informacji o stanie sprawy,²⁴⁵ a Komitet może zobowiązać strony do złożenia w określonym terminie dodatkowych pisemnych wyjaśnień lub uwag istotnych dla oceny dopuszczalności lub istoty sprawy.²⁴⁶

Wznowienie postępowania w sprawie niedopuszczalności: Decyzja o niedopuszczalności może zostać poddana ponownej ocenie przez Komitet na późniejszym etapie, na wniosek skarżącego lub w jego imieniu bądź z inicjatywy członka Komitetu, pod warunkiem wykazania, że przyczyny niedopuszczalności przestały istnieć.²⁴⁷

Decyzje w sprawie dopuszczalności i istoty: W praktyce Komitety często rozstrzygają kwestie dopuszczalności i istoty sprawy w jednej decyzji, zamiast prowadzić dwa odrębne etapy, jeżeli dostępne informacje są wystarczające do wydania ostatecznego rozstrzygnięcia.²⁴⁸

Rozpoznanie sprawy co do jej istoty

Posiedzenia niejawne: Komitety rozpatrują skargi, zarówno na etapie dopuszczalności, jak i co do istoty sprawy, na posiedzeniach niejawnych.²⁴⁹

Posiedzenia wyjaśniające: Komitety Praw Dziecka (CRC), do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD) oraz przeciwko Torturom (CAT) mogą zaprosić strony do

²⁴² Najczęściej w terminie sześciu miesięcy, przykładowo reguła 18 Regulaminu OP3 CRC; reguła 115 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 10 Regulaminu OP ICESCR; reguła 92 Regulaminu Komitetu CERD; reguła 68 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 100 Regulaminu Komitetu CERD.

²⁴³ Zob. przykładowo reguła 92 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 5 ustęp 5 Regulaminu OP ICESCR; reguła 18 ustęp 3 Regulaminu OP3 CRC; reguła 68 ustęp 4 Regulaminu Komitetu CRPD.

²⁴⁴ Zob. przykładowo reguła 92 ustęp 7 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 5 ustęp 7 Regulaminu OP ICESCR; reguła 68 Regulaminu Komitetu CRPD.

²⁴⁵ Zob. przykładowo reguła 92 ustęp 12 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 5 ustęp 11 Regulaminu OP ICESCR; reguła 68 Regulaminu Komitetu CRPD.

²⁴⁶ Reguła 18 ustęp 9 Regulaminu OP3 CRC.

²⁴⁷ Reguła 21 ustęp 2 Regulaminu OP3 CRC; reguła 116 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 93 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CERD; reguła 70 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 100 ustęp 2 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 14 ustęp 2 Regulaminu OP ICESCR; reguła 71 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 74 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CERD.

²⁴⁸ Reguła 102 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 16 Regulaminu OP ICESCR; reguła 73 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 76 Regulaminu Komitetu CERD; reguła 113 Regulaminu Komitetu CERD; reguła 72 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 18 Regulaminu OP3 CRC; reguła 118 Regulaminu Komitetu CAT. Zob. przykładowo: *Alan przeciwko Szwajcarii*, Komitet przeciwko Torturom (CAT), skarga nr 21/1995, 8 maja 1996 r.; *E.L.A. przeciwko Francji*, Komitet ds. Wymuszonych Zaginięć (CED), skarga nr 003/2019, rozstrzygnięcie (Views) z 25 września 2020 r.; *Isatou Jallow przeciwko Bułgarii*, Komitet CEDAW, skarga nr 032/2011, rozstrzygnięcie z 23 lipca 2012 r.; *H.M. przeciwko Szwecji*, Komitet CRPD, skarga nr 003/2011, rozstrzygnięcie z 19 kwietnia 2012 r.; *I.A.M. przeciwko Danii*, Komitet CRC, skarga nr 003/2016, rozstrzygnięcie z 25 stycznia 2018 r.; *D.R. przeciwko Australii*, Komitet CERD, skarga nr 042/2008, rozstrzygnięcie z 14 sierpnia 2009 r.; *I.D.G. przeciwko Hiszpanii*, Komitet ICESCR, skarga nr 2/2014, rozstrzygnięcie z 17 czerwca 2015 r.; *M.M.M. i inni przeciwko Australii*, Komitet Praw Człowieka, skarga nr 2136/2012, rozstrzygnięcie z 25 lipca 2013 r.

²⁴⁹ Reguła 29 ustęp 1 Regulaminu OP3 CRC; reguły 110 i 111 Regulaminu Komitetu HRC; artykuł 8 OP ICESCR; artykuł 22 ustępy 4–6 CAT; reguła 98 Regulaminu Komitetu CERD; artykuł 7 OP CEDAW; reguła 74 Regulaminu Komitetu CEDAW.

udziału w niejawnym posiedzeniu ustnym w celu udzielenia odpowiedzi na pytania oraz przedstawienia dodatkowych informacji.²⁵⁰ Chociaż regulaminy postępowania przewidują taką możliwość, sytuacje takie należą do rzadkości, a publicznie dostępna dokumentacja dotycząca konkretnych przypadków ich przeprowadzenia jest ograniczona.²⁵¹

Dokumentacja: Rozpatrując skargi, organy traktatowe uwzględniają wszystkie informacje przedstawione przez strony.²⁵² Biorą pod uwagę własne orzecznictwo, komentarze ogólne oraz uwagi końcowe, w tym przyjęte w ramach przeglądu okresowego sprawozdania danego państwa-strony, a także wcześniejsze decyzje. Mogą również uwzględniać odpowiednią dokumentację pochodzącą od innych organów ONZ, wyspecjalizowanych agencji, funduszy, programów i mechanizmów, jak również innych organizacji międzynarodowych, w tym regionalnych organizacji międzyrządowych oraz instytucji i organów państwowych.²⁵³

Rozstrzygnięcia: Organy traktatowe przyjmują w sprawie swoje rozstrzygnięcia (tzw. Views) i przekazują je obu stronom.²⁵⁴ Rozstrzygnięcia te są podawane do publicznej wiadomości, w tym publikowane na oficjalnej stronie internetowej ONZ.²⁵⁵

E. B. i inni przeciwko Belgii, Komitet Praw Dziecka (CRC), skarga nr 55/2018, rozstrzygnięcie z dnia 3 lutego 2022 r.²⁵⁶

Tło sprawy: Sprawa dotyczyła romskiej matki, która osiedliła się w Belgii w 2010 r., oraz jej czworga małoletnich dzieci urodzonych w Belgii w latach 2012, 2013, 2014 i 2017, w wieku od noworodka do siedmiu lat w chwili zatrzymania. W dniu 14 sierpnia 2018 r. matka wraz z dziećmi została zatrzymana w miejscu zamieszkania, objęta decyzją o wydaleniu i przewieziona do „domu rodzinnego” w zamkniętym ośrodku dla cudzoziemców położonym w pobliżu lotniska. Do dnia 23 sierpnia 2018 r., kiedy w imieniu dzieci złożono wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, nie wszczęto żadnej procedury dotyczącej ich statusu pobytowego. Rodzina była pozbawiona wolności przez ponad dwa tygodnie bez zapewnienia skutecznego środka ochrony prawnej. W tym czasie prawo belgijskie dopuszczało detencję małoletnich w zamkniętych ośrodkach z przyczyn związanych z migracją, pod warunkiem że była ona zgodna z prawem, niearbitralna, stosowana wyłącznie jako środek ostateczny, na możliwie najkrótszy odpowiedni okres oraz dostosowana do potrzeb dzieci.²⁵⁷

²⁵⁰ Reguła 19 Regulaminu OP3 CRC; reguły 88 i 94 ustęp 5 Regulaminu Komitetu CERD; reguła 117 Regulaminu Komitetu CAT.

²⁵¹ Zob. OHCHR, [Complaints procedures under the human rights treaties](#), strona internetowa, dostęp 4 lipca 2025 r. Przykładowo w sprawie *Sacchi i inni przeciwko Argentynie i innym*, Komitet CRC, skarga nr 104/2019, rozstrzygnięcie z 22 września 2021 r., Komitet Praw Dziecka po raz pierwszy przeprowadził ustne posiedzenie wyjaśniające w ramach procedury skarg indywidualnych.

²⁵² Zob. artykuł 8 OP ICESCR; artykuł 22 ustępy 4–6 CAT; reguła 16 Regulaminu OP ICESCR; reguła 23 Regulaminu OP3 CRC; reguła 96 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 118 ustęp 1 Regulaminu Komitetu CAT; artykuł 14 ustęp 7 litera a ICERD; artykuł 7 OP CEDAW; reguła 72 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 113 Regulaminu Komitetu CERD.

²⁵³ OHCHR, Fact Sheet No. 07 (Rev. 2): Individual Complaints Procedures under the United Nations Human Rights Treaties, 1 maja 2013 r.; reguła 14 Regulaminu Komitetu ICESCR; reguła 23 Regulaminu OP3 CRC; reguła 96 Regulaminu Komitetu HRC; artykuł 8 OP ICESCR; artykuł 22 ustępy 4–6 CAT; reguła 118 ustęp 1 Regulaminu Komitetu CAT; artykuł 14 ustęp 7 litera a ICERD; artykuł 7 OP CEDAW; reguła 72 Regulaminu Komitetu CEDAW.

²⁵⁴ Reguła 102 Regulaminu Komitetu HRC; reguła 118 ustęp 3 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 72 ustęp 5 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 73 ustęp 5 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 27 ustęp 3 Regulaminu OP3 CRC; reguła 16 ustęp 3 Regulaminu OP ICESCR.

²⁵⁵ Reguły 102 i 111 Regulaminu Komitetu HRC; reguły 16 i 25 ustęp 7 Regulaminu Komitetu ICESCR; reguły 27 ustęp 3 i 29 ustęp 7 Regulaminu OP3 CRC; artykuł 22 ustęp 7 CAT; artykuł 14 ustęp 7 litera b ICERD; artykuł 7 OP CEDAW; reguły 72 i 74 Regulaminu Komitetu CEDAW.

²⁵⁶ *E.B. i inni przeciwko Belgii*, Komitet Praw Dziecka (CRC), skarga nr 55/2018, rozstrzygnięcie z 3 lutego 2022 r.

²⁵⁷ Artykuł 2 ustawy z dnia 16 listopada 2011 r. wprowadzającej artykuł 74/9 do ustawy z dnia 15 grudnia 1980 r. o wjeździe, pobycie czasowym lub stałym oraz wydaleniu cudzoziemców, w zakresie zakazu detencji dzieci w ośrodkach zamkniętych. Zob. także Trybunał Konstytucyjny Belgii, orzeczenie nr 166/2013 z 19 grudnia 2013 r.,

Postępowanie przed Komitetem Praw Dziecka (CRC): Rodzina, wspierana przez belgijskiego Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Defence for Children International, wniosła skargę do Komitetu Praw Dziecka (CRC), podnosząc, że w sytuacji, gdy wnioski azylowe dzieci były w toku, ich detencja nie była ani zgodna z prawem, ani uzasadniona jako środek ostateczny. Skarżący twierdzili, że pozbawienie wolności spowodowało poważną szkodę, w szczególności ze względu na potrzeby związane z karmieniem piersią, stan zdrowia psychicznego dzieci oraz skrajny hałas w pobliżu lotniska, gdzie były przetrzymywane.

W dniu 25 września 2018 r. Komitet zastosował środki tymczasowe, wzywając Belgię do zwolnienia rodziny oraz wstrzymania deportacji. Rząd Belgii odmówił wykonania tych środków, twierdząc, że rozstrzygnięcia Komitetu nie mają charakteru wiążącego. W październiku 2018 r. rodzina została deportowana do Serbii. Jedno z dzieci zostało po przyjeździe hospitalizowane, a całą rodzinę umieszczono w obozie dla uchodźców romskich.

W grudniu 2022 r. Komitet Praw Dziecka (CRC) uznał, że detencja dzieci w zamkniętych ośrodkach rodzinnych stanowiła naruszenie zakazu niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, o którym mowa w art. 37 Konwencji o prawach dziecka (CRC), rozpatrywanego samodzielnie oraz w związku z zasadą nadrzędnego interesu dziecka z art. 3 Konwencji. Brak rozważenia przez władze belgijskie alternatyw wobec detencji, w tym możliwości pozostawienia rodziny w jej miejscu zamieszkania na czas postępowań odwoławczych i innych środków prawnych, stanowił istotny element oceny, że Belgia nie uczyniła nadrzędnego interesu dziecka podstawowym kryterium swojego działania.

Skutki rozstrzygnięcia: Rodzina otrzymała odszkodowanie, a intensywne działania rzecznicze społeczeństwa obywatelskiego dotyczące detencji migracyjnej dzieci w Belgii przyczyniły się do reformy prawa. W maju 2024 r. Belgia zmieniła ustawodawstwo w celu pełnego dostosowania go do standardów Konwencji o prawach dziecka, co stanowiło istotną zmianę legislacyjną i polityczną opartą na uznaniu praw dziecka w kontekście migracyjnym.

Polubowne rozwiązanie sprawy

Z wyjątkiem Komitetu Praw Człowieka (HRC), organy traktatowe ONZ wyraźnie przewidują możliwość zawarcia polubownego rozwiązania sprawy.²⁵⁸ Takie rozwiązanie musi opierać się na poszanowaniu zobowiązań wynikających z właściwego traktatu i prowadzi do zakończenia procedury skargi.²⁵⁹

Procedura dochodzeniowa (inquiry)

Praktyczne informacje dotyczące procedur dochodzeniowych są dostępne na stronie internetowej OHCHR,²⁶⁰ a dalsze szczegóły znajdują się na stronach poświęconych poszczególnym organom traktatowym ONZ.

ust. B(14)(2). Następnie królewski dekret z 12 maja 2024 r. wdrożył zobowiązanie rządu do zakazu detencji dzieci migrantów w zamkniętych ośrodkach detencyjnych, zob. królewski dekret z 12 maja 2024 r. zmieniający królewski dekret z 2 sierpnia 2002 r. określający reżim i regulamin stosowany w miejscach na terytorium Belgii zarządzanych przez Urząd ds. Cudzoziemców, w których cudzoziemiec jest zatrzymany, oddany do dyspozycji rządu lub przetrzymywany, oraz królewski dekret z 14 maja 2009 r. ustanawiający reżim i zasady funkcjonowania ośrodków zakwaterowania.

²⁵⁸ Reguła 25 Regulaminu OP3 CRC; artykuł 7 OP ICESCR; reguła 20 Regulaminu OP ICESCR; reguła 75 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 110 Regulaminu Komitetu CERD; reguła 98 Regulaminu Komitetu CAT; Metody pracy Komitetu CEDAW oraz jego Grupy Roboczej ds. indywidualnych skarg otrzymanych na podstawie OP CEDAW, ust. 15. Zob. przykładowo *Olga del Rosario Diaz przeciwko Argentynie*, Komitet CEDAW, skarga nr 127/2018, decyzja z 24 października 2023 r.

²⁵⁹ Reguła 25 Regulaminu OP3 CRC; reguła 20 Regulaminu OP ICESCR; reguła 75 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 110 Regulaminu Komitetu CERD; reguła 98 Regulaminu Komitetu CAT; Metody pracy Komitetu CEDAW oraz jego Grupy Roboczej ds. indywidualnych skarg otrzymanych na podstawie OP CEDAW, ust. 15.

²⁶⁰ OHCHR, [Inquiries](#), strona internetowa, dostęp 2 lutego 2026 r.

Procedura dochodzeniowa (inquiry) jest poufną procedurą, w ramach której organ traktatowy ONZ bada wiarygodne informacje wskazujące na poważne lub systematyczne naruszenia zobowiązań traktatowych przez dane państwo.²⁶¹ Komitety działające na podstawie ICESCR, CRC, CRPD, CAT oraz CEDAW mogą prowadzić dochodzenia,²⁶² natomiast Komitet Praw Człowieka (HRC) oraz Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD) nie dysponują procedurą dochodzeniową. Komitet ds. Wymuszonych Zaginięć (CED) nie posiada procedury formalnie określonej jako „dochodzenie”, jednak może wszcząć porównywalną procedurę na podstawie wiarygodnych informacji wskazujących, że „państwo-strona poważnie narusza postanowienia Konwencji”.²⁶³ Procedury dochodzeniowe są rzadko inicjowane przez organy traktatowe, które ze względu na poważny lub systematyczny charakter zarzucanych naruszeń, poufność postępowania oraz znaczne nakłady czasu i zasobów, prowadzą zazwyczaj tylko jedno dochodzenie jednocześnie.²⁶⁴

Etap wstępny

Procedura dochodzeniowa jest wszczynana na podstawie informacji wskazujących na poważne lub systematyczne naruszenia danego traktatu praw człowieka przez państwo-stronę.²⁶⁵ Mandat do prowadzenia dochodzeń posiadają: Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR), Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW), Komitet przeciwko Torturom (CAT), Komitet ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami (CRPD), Komitet Praw Dziecka (CRC) oraz Komitet ds. Wymuszonych Zaginięć (CED).²⁶⁶ Organizacje pozarządowe, podmioty społeczeństwa obywatelskiego, osoby fizyczne oraz inne zainteresowane podmioty mogą przekazywać właściwemu organowi traktatowemu informacje o poważnych lub systemowych naruszeniach tego rodzaju.

Organ traktatowy dokonuje następnie oceny wiarygodności otrzymanych informacji oraz ustala, czy przedstawiona sytuacja osiąga próg powagi uzasadniający wszczęcie dochodzenia. W przypadku Komitetów do spraw Praw Osób z Niepełnosprawnościami (CRPD), do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW) oraz Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR) wymagane są informacje wskazujące na poważne lub systematyczne naruszenia przez dane państwo-stronę praw gwarantowanych odpowiednio w Konwencji lub Pakcie. W odniesieniu do Komitetu Praw Dziecka (CRC) konieczne jest wykazanie istnienia poważnych i systematycznych naruszeń praw dziecka w państwie-stronie. W przypadku Komitetu przeciwko Torturom (CAT) wymagane są uzasadnione przesłanki wskazujące, że tortury są systematycznie stosowane na terytorium państwa-strony. Natomiast Komitet do spraw Wymuszonych Zaginięć (CED) wymaga informacji wskazujących na poważne naruszenia postanowień Konwencji.²⁶⁷ Próg ten jest wyższy niż w procedurze skarg indywidualnych, ponieważ dotyczy naruszeń o charakterze szerokim lub powtarzalnym, obejmujących znaczną liczbę osób albo stanowiących utrwalony wzorzec nadużyć.²⁶⁸

²⁶¹ Zob. OHCHR, [Inquiries](#), strona internetowa, dostęp 2 lutego 2026 r.; International Service for Human Rights, [Treaty bodies: 3.12 Engaging in inquiries](#), strona internetowa, dostęp 19 czerwca 2025 r.

²⁶² Reguły 28–41 Regulaminu OP ICESCR; reguły 30–42 Regulaminu OP3 CRC; reguły 79–92 Regulaminu Komitetu CRPD; reguły 75–90 Regulaminu Komitetu CAT; reguły 76–91 Regulaminu Komitetu CEDAW.

²⁶³ Artykuł 33 Komitetu CED; reguły 91–102 Regulaminu Komitetu CED.

²⁶⁴ Procedura dochodzeniowa (inquiry) różni się od procedury skarg indywidualnych, które zmierzają do uzyskania rozstrzygnięcia Komitetu w przedmiocie naruszenia postanowień traktatu w konkretnej sprawie. Na potrzeby niniejszego Przewodnika procedura dochodzeniowa (inquiry) jest omawiana jako odrębny i skuteczny mechanizm, który nie stanowi w ścisłym znaczeniu formy litygacji przed organem traktatowym..

²⁶⁵ OHCHR, [Inquiries](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r.

²⁶⁶ Artykuł 11 OP ICESCR; artykuł 8 OP CEDAW; artykuł 20 CAT; artykuł 6 OP CRPD; artykuły 13 i 14 OP3 CRC; artykuł 33 CED.

²⁶⁷ Reguła 33 ustęp 2 Regulaminu OP ICESCR; reguła 82 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 81 ustęp 1 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 83 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 34 ustęp 2 Regulaminu OP3 CRC; reguła 94 ustęp 2 Regulaminu Komitetu CED.

²⁶⁸ Zob. np. Komitet Praw Dziecka (CRC), Procedura dochodzeniowa (inquiry) dotycząca Chile na podstawie artykułu 13 OP3 CRC, CRC/C/CHL/IR/1, 6 maja 2020 r., ust. 112.

Analiza informacji

Jeżeli Komitet uzna, że przekazane informacje są wiarygodne i wskazują na istnienie poważnych lub systematycznych naruszeń, a w przypadku Komitetu do spraw Wymuszonych Zaginięć (CED) – poważnych naruszeń, praw chronionych właściwym traktatem, poufnie informuje o tym dane państwo-stronę i zaprasza je do przedstawienia stanowiska wobec podniesionych zarzutów.²⁶⁹ Komitet uwzględnia otrzymane uwagi oraz może zwrócić się o dodatkowe informacje do państwa-strony, a także do organizacji międzyrządowych, organów ONZ, wyspecjalizowanych agencji, funduszy, programów i mechanizmów, innych organizacji międzynarodowych, krajowych instytucji praw człowieka, organizacji pozarządowych oraz osób fizycznych, z wyjątkiem Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR), który nie przyjmuje informacji od osób indywidualnych.²⁷⁰

Prowadzenie dochodzenia

Od momentu wszczęcia postępowania procedura dochodzeniowa ma charakter ściśle poufny i opiera się na zasadach rzetelności oraz współpracy z państwem-stroną.²⁷¹ Za zgodą państwa Komitet może przeprowadzić wizytę na jego terytorium w celu bezpośredniego zbadania zarzutów, odbycia spotkań oraz zebrania dodatkowych informacji.²⁷² Po zakończeniu wizyty, o ile została przeprowadzona, a także po analizie wszystkich informacji pochodzących z różnych źródeł, Komitet przystępuje do wewnętrznych narad. Jeżeli stwierdzi istnienie poważnych lub systematycznych naruszeń, przekazuje państwu-stronie raport zawierający ustalenia, uwagi i zalecenia. Państwo-strona jest zapraszane do przedstawienia odpowiedzi w terminie sześciu miesięcy lub w innym terminie wyznaczonym przez Komitet.²⁷³

Współpraca państwa-strony oraz działania następcze stanowią istotny element procedury dochodzeniowej. Na kolejnych sesjach Komitet może monitorować wdrażanie swoich zaleceń oraz zwracać się o przedstawienie aktualnych informacji.²⁷⁴ Publikacja raportu zależy od zgody państwa-strony; chociaż procedura ma co do zasady charakter poufny, Komitet może zdecydować o opublikowaniu streszczenia lub pełnego raportu w interesie przejrzystości.²⁷⁵

Środki tymczasowe

Jedynie Komitet Praw Dziecka (CRC) może zwrócić się do państwa-strony o zastosowanie środków tymczasowych w celu uniknięcia możliwej nieodwracalnej szkody dla ofiary lub ofiar domniemanego naruszenia do czasu wydania ostatecznych ustaleń w ramach procedury dochodzeniowej.²⁷⁶ Komitet Praw Dziecka (CRC) może wnioskować o środki tymczasowe na każdym etapie postępowania.

²⁶⁹Reguła 34 Regulaminu OP ICESCR; reguła 83 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 82 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 84 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 35 Regulaminu OP3 CRC; reguła 95 Regulaminu Komitetu CED.

²⁷⁰ Reguła 34 Regulaminu OP ICESCR; reguła 83 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguły 82 i 83 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 84 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 35 Regulaminu OP3 CRC; reguła 95 ustępy 2–3 Regulaminu Komitetu CED.

²⁷¹ Reguły 32 i 36 Regulaminu OP ICESCR; reguły 80 i 83 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguły 78 i 85 Regulaminu Komitetu CAT; reguły 81 i 86 Regulaminu Komitetu CRPD; reguły 33 i 37 Regulaminu OP3 CRC; reguła 97 Regulaminu Komitetu CED.

²⁷² Reguły 37 i 38 Regulaminu OP ICESCR; reguły 86 i 87 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguły 86 i 87 Regulaminu Komitetu CAT; reguły 87 i 88 Regulaminu Komitetu CRPD; reguły 38 i 39 Regulaminu OP3 CRC; reguły 96 i 98 Regulaminu Komitetu CED.

²⁷³ Reguła 40 Regulaminu OP ICESCR; reguła 89 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 89 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 90 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 41 Regulaminu OP3 CRC; reguła 100 Regulaminu Komitetu CED.

²⁷⁴ Reguła 41 Regulaminu OP ICESCR; reguła 90 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 90 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 91 Regulaminu Komitetu CRPD; reguła 42 Regulaminu OP3 CRC; reguła 101 Regulaminu Komitetu CED.

²⁷⁵ Reguła 80 Regulaminu Komitetu CEDAW; reguła 90 Regulaminu Komitetu CAT; reguła 7 Regulaminu OP3 CRC; reguła 100 Regulaminu Komitetu CED.

²⁷⁶ Reguła 42 Regulaminu OP3 CRC.

b. Europejski Trybunał Praw Człowieka

Procedura oraz wymogi dotyczące wniesienia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka są określone w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz niektórych jej Protokołach, w Regulaminie Trybunału oraz w Wytycznych praktycznych wydawanych przez Prezesa Trybunału. Bardziej szczegółowe i aktualne informacje dotyczące składania skargi indywidualnej są dostępne na stronie internetowej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka,²⁷⁷ w tym:

- Wytyczne praktyczne dotyczące wszczynania postępowania;²⁷⁸
- Praktyczny przewodnik po kryteriach dopuszczalności;²⁷⁹
- formularz skargi;²⁸⁰
- wskazówki dotyczące wypełniania formularza skargi;²⁸¹
- wytyczne dotyczące najczęstszych błędów oraz sposobów ich unikania;²⁸²
- dokument wyjaśniający, jak złożyć skargę i w jaki sposób jest ona rozpatrywana;²⁸³
- odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania.²⁸⁴

Wyszukiwarka [State of Proceedings](#) umożliwia sprawdzenie aktualnego etapu postępowania w danej sprawie po jej przydzieleniu do właściwego składu orzekającego.²⁸⁵

Skarga: Skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka powinna co do zasady zostać wniesiona przy użyciu formularza dostępnego na stronie internetowej Trybunału, w jednym z jego języków urzędowych, to jest w języku angielskim lub francuskim.²⁸⁶ Skargę należy nadać pocztą. Powinna ona zawierać kopie istotnych dokumentów, w szczególności orzeczeń sądowych lub innych decyzji bądź środków, które są kwestionowane, a także dowody potwierdzające wyczerpanie dostępnych krajowych środków ochrony prawnej.²⁸⁷ Do skargi należy dołączyć wykaz przekazywanych dokumentów.²⁸⁸

Jak wskazano w rozdziale 2.1.1, skarga musi zostać nadana w terminie czterech miesięcy od daty wydania ostatecznego rozstrzygnięcia przez najwyższy organ krajowy właściwy do rozpoznania sprawy.²⁸⁹ Powinna ona zawierać zwięzły opis stanu faktycznego, zarzutów oraz wyjaśnienie, w jaki sposób skarżący spełnił wymóg wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej oraz inne kryteria dopuszczalności.²⁹⁰ Do skargi można dołączyć dodatkowe informacje, nieprzekraczające dwudziestu stron formatu A4.²⁹¹ Informacje

²⁷⁷ Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Applicants](#), strona internetowa, dostęp 29 stycznia 2026 r.

²⁷⁸ Europejski Trybunał Praw Człowieka, , [Practice Directions: Institution of proceedings \(Individual applications under Article 34 of the Convention\)](#), ostatnia zmiana 1 lutego 2022 r. Wskazówki te uzupełniają reguły 45 i 47 Regulaminu Trybunału.

²⁷⁹ Kancelaria Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, [Practical Guide on Admissibility Criteria](#), ostatnia aktualizacja 31 sierpnia 2025 r.

²⁸⁰ Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Application Form](#), luty 2022 r.

²⁸¹ Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Notes for filling in the application form](#), styczeń 2022 r.

²⁸² Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Common Mistakes in Filling in the Application Form and How to Avoid Them](#), 1 lutego 2022 r.

²⁸³ Jednostka ds. Relacji Publicznych ETPC, [Your application to the ECHR: How to apply and how your application is processed](#).

²⁸⁴ Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Questions & Answers](#).

²⁸⁵ Europejski Trybunał Praw Człowieka, [State of Proceedings Online](#), strona internetowa, dostęp 2 lutego 2026 r.

²⁸⁶ Językami urzędowymi Trybunału są angielski i francuski. Na początkowym etapie postępowania skarżący może jednak kierować korespondencję do Kancelarii w jednym z języków urzędowych państw, które ratyfikowały Konwencję. W tej fazie postępowania odpowiedzi z Trybunału mogą być również sporządzane w tym języku. Na dalszym etapie, po zakomunikowaniu skargi państwu-stronie i zwróceniu się do Rządu o przedstawienie uwag na piśmie, postępowanie toczy się w języku angielskim lub francuskim. Od tego momentu skarżący lub jego przedstawiciel są zobowiązani do sporządzania dalszych pism w jednym z tych języków.

²⁸⁷ Reguła 47 ustęp 3 punkt 1 litera a Regulaminu ETPC.

²⁸⁸ Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Practice Directions: Institution of proceedings \(Individual applications under Article 34 of the Convention\)](#), ostatnia zmiana 1 lutego 2022 r., ust. 10.

²⁸⁹ Termin na wniesienie skargi został zmieniony po przyjęciu Protokołu nr 15, który wszedł w życie w 2021 r.

²⁹⁰ Reguła 47 ustęp 3 punkt 1 litera b Regulaminu ETPC.

²⁹¹ Reguła 47 ustęp 2 litera b Regulaminu ETPC.

zawarte w samym formularzu muszą jednak być wystarczające, aby umożliwić Trybunałowi ocenę charakteru i zakresu sprawy.²⁹²

Po otrzymaniu pierwszej korespondencji Kancelaria Trybunału zakłada akta sprawy i nadaje jej numer, który należy wskazywać w dalszej korespondencji.²⁹³ Skarżący jest o tym numerze informowany listownie.²⁹⁴ Na tym etapie może zostać również poproszony o przedstawienie dodatkowych informacji lub dokumentów.²⁹⁵

Reprezentacja prawna: Skarga może zostać wniesiona bezpośrednio przez ofiarę albo za pośrednictwem przedstawiciela.²⁹⁶ Co do zasady skarżący musi być reprezentowany przez przedstawiciela od momentu zakomunikowania skargi państwu-stronie Konwencji.²⁹⁷ Skarżący może zwrócić się o zgodę na samodzielne reprezentowanie się w postępowaniu; zgoda taka może zostać wyjątkowo udzielona przez Przewodniczącą Izby.²⁹⁸

Przedstawicielem skarżącego powinien być adwokat uprawniony do wykonywania zawodu w jednym z państw-stron Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i mający miejsce zamieszkania w jednym z tych państw albo inna osoba zatwierdzona przez Przewodniczącą Izby.²⁹⁹ Przedstawiciel powinien posiadać odpowiednią znajomość języka francuskiego lub angielskiego, chyba że Przewodniczący Izby wyrazi zgodę na używanie innego języka.³⁰⁰ Przewodniczący Izby może również odwołać przedstawiciela, jeżeli jego działania utrudniają skuteczną reprezentację interesów skarżącego.³⁰¹

Pomoc prawna: Trybunał prowadzi system pomocy prawnej. Przewodniczący Izby może przyznać pomoc prawną, jeżeli uzna, że jest to konieczne dla prawidłowego prowadzenia sprawy oraz że skarżący nie dysponuje wystarczającymi środkami na pokrycie całości lub części kosztów postępowania.³⁰² Pomoc prawna może zostać przyznana na wniosek skarżącego albo z inicjatywy Przewodniczącego.³⁰³ Decyzja w tym zakresie podejmowana jest po przedstawieniu przez państwo odpowiedzi pisemnych w przedmiocie dopuszczalności sprawy albo po upływie terminu do ich złożenia.³⁰⁴ Jeżeli pomoc zostanie przyznana, obejmuje wszystkie etapy postępowania, chyba że Przewodniczący Izby uzna, iż przesłanki jej przyznania przestały być spełnione.³⁰⁵ Skarżący ubiegający się o pomoc prawną musi złożyć oświadczenie, poświadczane przez właściwe organy krajowe, zawierające informacje o dochodach, majątku, zobowiązaniach finansowych wobec osób pozostających na utrzymaniu oraz innych obciążeniach finansowych.³⁰⁶

Skład Trybunału: Trybunał może orzekać w składzie jednego sędziego, komitetu trzech sędziów, Izby złożonej z siedmiu sędziów albo Wielkiej Izby złożonej z siedemnastu sędziów.³⁰⁷ Sędzia jednoosobowy może uznać skargę za niedopuszczalną albo skreślić ją

²⁹² Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Practice Directions: Institution of proceedings \(Individual applications under Article 34 of the Convention\)](#), ostatnia zmiana 1 lutego 2022 r., ust. 5 i 7.

²⁹³ Reguła 47 ustęp 2 litera b Regulaminu ETPC; [Practice Directions: Institution of proceedings \(Individual applications under Article 34 of the Convention\)](#), ostatnia zmiana 1 lutego 2022 r., ust. 5.

²⁹⁴ Reguła 47 ustęp 2 litera a Regulaminu ETPC; [Practice Directions: Institution of proceedings \(Individual applications under Article 34 of the Convention\)](#), ostatnia zmiana 1 lutego 2022 r., ust. 7.

²⁹⁵ Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Practice Directions: Institution of proceedings \(Individual applications under Article 34 of the Convention\)](#), ostatnia zmiana 1 lutego 2022 r.

²⁹⁶ Zasady dotyczące reprezentacji zostały określone w regule 36 Regulaminu ETPC.

²⁹⁷ Długotrwały brak kontaktu skarżącego z jego przedstawicielem może doprowadzić do uznania przez Trybunał, że utracił on zainteresowanie postępowaniem, co skutkuje skreśleniem sprawy z listy. Zob. *Ramzy przeciwko Niderlandom*, ETPC, skarga nr 25424/05, decyzja o dopuszczalności z 20 lipca 2010 r.

²⁹⁸ Reguła 36 ustęp 3 Regulaminu ETPC.

²⁹⁹ Reguła 36 ustęp 4 litera a Regulaminu ETPC.

³⁰⁰ Reguła 36 ustęp 5 Regulaminu ETPC.

³⁰¹ Reguła 36 ustęp 4 litera c Regulaminu ETPC.

³⁰² Reguła 106 Regulaminu ETPC.

³⁰³ Reguła 105 ustęp 1 Regulaminu ETPC.

³⁰⁴ Reguła 107 Regulaminu ETPC.

³⁰⁵ Reguła 110 Regulaminu ETPC.

³⁰⁶ Reguły 105–110 Regulaminu ETPC dotyczące pomocy prawnej.

³⁰⁷ Artykuł 26 EKPC; reguły 24–30 Regulaminu ETPC.

z listy spraw w celu przyspieszenia rozpoznania spraw oczywiście niedopuszczalnych, nie może jednak orzekać co do istoty sprawy.³⁰⁸ Sędziowie jednoosobowi są wyznaczani przez Prezesa Trybunału i nie rozpoznają spraw przeciwko własnemu państwu.³⁰⁹ Komitety trzech sędziów mają analogiczne kompetencje, a ponadto mogą wydawać wyroki co do istoty sprawy, jeżeli dotyczy ona zagadnienia już ugruntowanego w orzecznictwie Trybunału.³¹⁰ Większość wyroków merytorycznych wydawana jest przez Izby złożone z siedmiu sędziów, w tym Przewodniczącego, sędziego krajowego oraz pięciu innych sędziów wyznaczonych przez Przewodniczącego.³¹¹ Każde państwo-strona wybiera jednego sędziego krajowego za pośrednictwem Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy (PACE), które dokonuje wyboru spośród trzech kandydatów zgłoszonych przez dane państwo.³¹² Izby rozpoznają zarówno dopuszczalność, jak i istotę sprawy, chyba że skarga została już wcześniej uznana za dopuszczalną.³¹³ Wielka Izba jest najwyższym składem orzekającym Trybunału i składa się z siedemnastu sędziów, w tym Przewodniczącego, Wiceprzewodniczących, Przewodniczących Sekcji oraz sędziego krajowego.³¹⁴

Zrzeczenie się właściwości na rzecz Wielkiej Izby: Izba może w każdym czasie, przed wydaniem wyroku, zrzec się właściwości na rzecz Wielkiej Izby w sprawach zawisłych przed Izba, które podnoszą poważne zagadnienie dotyczące wykładni Konwencji lub jej Protokołów albo których rozstrzygnięcie mogłoby prowadzić do wydania orzeczenia niezgodnego z wcześniejszym wyrokiem Trybunału.³¹⁵

Przekazanie sprawy do Wielkiej Izby: Każda ze stron może wystąpić z wnioskiem o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby. Skład pięciu sędziów Wielkiej Izby rozpoznaje taki wniosek i może go uwzględnić w sprawach podnoszących poważne zagadnienie dotyczące wykładni Konwencji lub jej Protokołów albo poważną kwestię o ogólnym znaczeniu.³¹⁶

³⁰⁸ Artykuł 27 ustęp 1 EKPC.

³⁰⁹ Reguła 27A ustęp 3 Regulaminu ETPC: Zgodnie z Artykułem 26 ust. 3 Konwencji sędzia nie może rozpatrywać jako sędzia zasiadający jednoosobowo żadnej skargi przeciwko Układającej się Stronie, ramienia której został wybrany. Ponadto sędzia nie może rozpatrywać jako sędzia zasiadający jednoosobowo żadnej skargi przeciwko Układającej się Stronie, której jest obywatelem.

³¹⁰ Artykuł 28 ustęp 1 EKPC; Protokół nr 14 do EKPC.

³¹¹ Artykuł 26 EKPC; reguła 26 ustęp 1 Regulaminu ETPC: Izby siedmiu sędziów przewidziane w Artykule 26 ust. 1 Konwencji dla rozpatrywania spraw wnoszonych do Trybunału tworzy się z Sekcji w następujący sposób.

a) Z zastrzeżeniem ustępu 2 niniejszego Artykułu oraz Artykułu 28 ust. 4 zdanie ostatnie niniejszego Regulaminu, w skład Izby wchodzi w każdej sprawie Przewodniczący Sekcji oraz sędzia wybrany z ramienia zainteresowanej Układającej się Strony. Jeżeli ten ostatni nie jest członkiem Sekcji, której skarga została przydzielona w trybie Artykułów 51 lub 52 niniejszego Regulaminu, zasiada on z urzędu jako członek Izby zgodnie z Artykułem 26 ust. 2 Konwencji. Jeżeli sędzia ten jest niezdolny do udziału w sprawie lub wyłącza się, stosuje się Artykuł 29 niniejszego Regulaminu.

b) Pozostałych członków Izby wyznacza Przewodniczący Sekcji w drodze rotacji spośród członków właściwej Sekcji.

c) Członkowie Sekcji, którzy nie zostali wyznaczeni w powyższy sposób, biorą udział w sprawie jako sędziowie zastępcy.

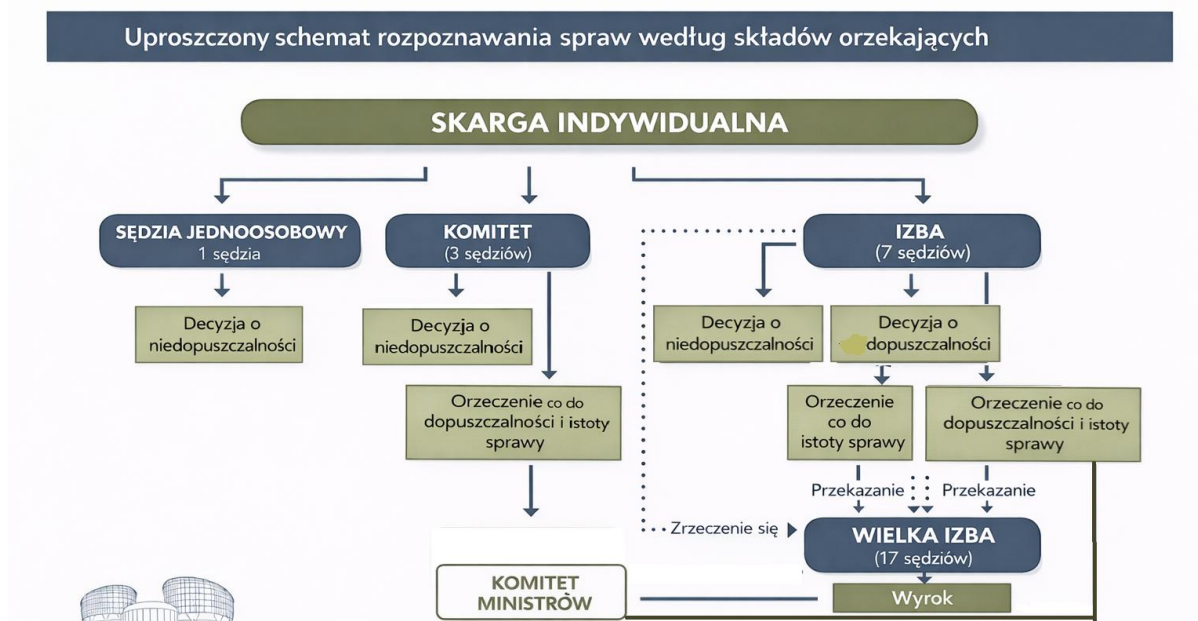
³¹² Artykuł 22 EKPC; Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, [Committee on the Election of Judges to the ECtHR](#), strona internetowa, dostęp 22 maja 2025 r.

³¹³ Artykuł 29 EKPC; reguła 1 litera e Regulaminu ETPC: „termin „Izba” oznacza Izbę siedmiu sędziów utworzoną na podstawie Artykułu 26 ust. 1 Konwencji [...]”.

³¹⁴ Artykuł 26 EKPC; reguła 24 Regulaminu ETPC.

³¹⁵ Artykuł 30 EKPC: „Jeśli w sprawie toczącej się przed Izba pojawia się poważne zagadnienie dotyczące interpretacji niniejszej konwencji lub jej protokołów lub jeśli rozstrzygnięcie takiego zagadnienie może doprowadzić do sprzeczności z wyrokiem wydanym wcześniej przez Trybunał, Izba może, w każdym czasie przed wydaniem swego wyroku, zrzec się swojej właściwości na rzecz Wielkiej Izby, chyba że sprzeciwia się temu jedna ze stron.” Zob. także reguła 72 Regulaminu ETPC. Zob. np. Kancelaria ETPC, [„Relinquishment in favour of the Grand Chamber in the case Mansouri v. Italy”](#), komunikat prasowy z 22 lutego 2024 r.

³¹⁶ Artykuł 43 EKPC: „1. W okresie trzech miesięcy od daty wydania wyroku przez Izbę każda ze stron postępowania może, w wyjątkowych przypadkach, wnioskować o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby. 2. Zespół pięciu sędziów Wielkiej Izby przyjmie wniosek, jeżeli w sprawie pojawia się poważne zagadnienie dotyczące interpretacji lub stosowania Konwencji lub jej Protokołów lub istotna kwestia o znaczeniu ogólnym. 3. Jeżeli zespół przyjął wniosek, sprawę rozstrzyga Wielka Izba przez wydanie wyroku.” Zob. także reguła 73 Regulaminu ETPC.



Rysunek 1. Uproszczony schemat przebiegu postępowania przed ETPC³¹⁷

Badanie dopuszczalności

Prezes Trybunału przydziela sprawę do jednej z Sekcji Trybunału.³¹⁸ Przewodniczący Sekcji tworzy Izby złożone z siedmiu sędziów.³¹⁹ Skarga indywidualna może zostać uznana za niedopuszczalną albo skreślona z listy spraw przez sędziego zasiadającego jednoosobowo, jeżeli taka decyzja może zostać podjęta bez dalszego rozpatrywania.³²⁰ Decyzje sędziego zasiadającego jednoosobowo wydane na podstawie art. 27 Konwencji są ostateczne.³²¹ W przeciwnym razie sędzia zasiadający jednoosobowo przekazuje sprawę do Komitetu trzech sędziów albo do Izby.³²²

Przewodniczący Izby wyznacza w sprawie sędziego sprawozdawcę.³²³ Sędzia sprawozdawca może zwrócić się do stron o przedstawienie dodatkowych informacji, przedstawiać Izbie, Komitetowi lub Przewodniczącemu sprawozdania, projekty lub inne dokumenty, a także przedstawić propozycję co do dalszego trybu rozpoznania sprawy.³²⁴ Na tym etapie sprawa może zostać przekazana do Komitetu złożonego z trzech sędziów. Komitet zawiadamia państwo pozwane o wniesieniu skargi i może zwrócić się do obu stron o przedstawienie dodatkowych informacji.³²⁵

Komitet może jednomyślnie uznać skargę za niedopuszczalną, skreślić ją z listy spraw albo uznać ją za dopuszczalną i jednocześnie wydać wyrok co do istoty, jeżeli podnoszona kwestia jest już przedmiotem utrwalonego orzecznictwa Trybunału.³²⁶ W przeciwnym razie Komitet przekazuje sprawę do Izby.³²⁷ Decyzja Komitetu jest ostateczna.³²⁸ Izba może również zwrócić się do stron o dalsze informacje oraz na wczesnym etapie postępowania uznać skargę za niedopuszczalną albo skreślić ją z listy spraw.³²⁹ Przed podjęciem decyzji

³¹⁷ Źródło obrazu (w języku angielskim): Europejski Trybunał Praw Człowieka, [Simplified case processing flow chart before the Court](#), strona internetowa, dostęp 2 lutego 2026 r.

³¹⁸ Reguła 52 ustęp 1 Regulaminu ETPC.

³¹⁹ Artykuł 26 EKPC; reguła 52 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

³²⁰ Artykuł 27 ustęp 1 EKPC.

³²¹ Artykuł 27 ustęp 2 EKPC.

³²² Artykuł 27 ustęp 3 EKPC; reguły 49, 52A, 53 i 54 Regulaminu ETPC.

³²³ Artykuł 24 EKPC; reguła 49 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

³²⁴ Artykuły 24 i 27 EKPC; reguły 49 i 52A Regulaminu ETPC.

³²⁵ Artykuł 26 EKPC; reguła 51 ustęp 4 Regulaminu ETPC.

³²⁶ Artykuł 28 EKPC; reguła 53 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

³²⁷ Artykuł 28 EKPC; reguła 53 ustęp 6 Regulaminu ETPC.

³²⁸ Artykuł 28 EKPC; reguła 53 ustęp 4 Regulaminu ETPC.

³²⁹ Artykuł 28 EKPC; reguła 53 ustęp 1 Regulaminu ETPC.

w sprawie dopuszczalności, Izba może zdecydować, na wniosek strony albo z urzędu, o przeprowadzeniu rozprawy, oraz – jeżeli uzna to za właściwe – rozstrzygnąć jednocześnie co do dopuszczalności i istoty sprawy.³³⁰

Badanie dopuszczalności i istoty sprawy

Decyzja w przedmiocie dopuszczalności może zostać wydana odrębnie albo łącznie z wyrokiem co do istoty sprawy.³³¹ Jeżeli skarga nie została uznana za niedopuszczalną ani skreślona z listy spraw, Izba może zaprosić strony do przedstawienia dodatkowych dowodów i uwag oraz zdecydować o przeprowadzeniu rozprawy.³³² Jeżeli skarżący domaga się przyznania słusznego zadośćuczynienia w razie stwierdzenia naruszenia jego praw przez państwo, roszczenie wraz z dokumentami je uzasadniającymi powinno zostać przedstawione na tym etapie postępowania.³³³

Izba następnie przystępuje do rozpoznania sprawy.³³⁴ Rozprawy są jawne, podobnie jak dokumenty składane w Kancelarii Trybunału.³³⁵ W wyjątkowych okolicznościach Trybunał może jednak ograniczyć jawność ze względu na moralność, porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, a także gdy wymaga tego dobro małoletnich lub ochrona życia prywatnego stron.³³⁶ Jawność może zostać ograniczona również w szczególnych okolicznościach, gdy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.³³⁷

Wyroki Izby stają się ostateczne, gdy strony oświadczą, że nie wystąpią z wnioskiem o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, albo gdy upłyną trzy miesiące od daty wydania wyroku i żadna ze stron niełoży takiego wniosku, bądź gdy zespół Wielkiej Izby odrzuci wniosek o przekazanie sprawy.³³⁸

Słuszne zadośćuczynienie

Jeżeli Trybunał stwierdzi naruszenie, rozpoznaje roszczenia skarżącego o przyznanie słusznego zadośćuczynienia.³³⁹ Roszczenie powinno zawierać szczegółowe dane dotyczące wszystkich roszczeń, wraz z wszelkimi istotnymi dokumentami na ich potwierdzenie i co do zasady zostać złożone w terminie wyznaczonym przez Przewodniczącą Izby na przedstawienie uwag co do istoty sprawy.³⁴⁰

Poza zasądzeniem określonej kwoty pieniężnej tytułem słusznego zadośćuczynienia Trybunał może, w szczególnych sytuacjach, „[...] uznać za celowe wskazanie państwu pozwanemu rodzaju środków, jakie powinny zostać podjęte w celu zakończenia – często o charakterze systemowym – sytuacji, która doprowadziła do stwierdzenia naruszenia. Niekiedy charakter naruszenia jest taki, że nie pozostawia państwu rzeczywistego wyboru co do środków, które powinny zostać zastosowane [...]”.³⁴¹

³³⁰ Artykuł 29 EKPC; reguła 54 Regulaminu ETPC.

³³¹ Artykuły 28–29 EKPC.

³³² Artykuł 29 EKPC; reguła 59 ustęp 1 Regulaminu ETPC.

³³³ Artykuł 41 EKPC; reguła 60 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

³³⁴ Artykuł 38 EKPC.

³³⁵ Artykuł 40 EKPC; reguły 33 ustęp 1 oraz 63 ustęp 1 Regulaminu ETPC.

³³⁶ Reguły 33 ustęp 2 oraz 63 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

³³⁷ Artykuł 40 EKPC; reguły 33 i 63 Regulaminu ETPC.

³³⁸ Artykuł 44 EKPC: „1. Wyrok Wielkiej Izby jest ostateczny. 2. Wyrok Izby staje się ostateczny: a) jeśli strony oświadczają, że nie będą wnioskować przekazania sprawy do Wielkiej Izby, lub b) trzy miesiące od daty wydania wyroku, jeśli nie złożono wniosku o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, lub c) jeśli zespół Wielkiej Izby odrzuci wniosek o przekazanie w trybie artykułu 43. 3. Ostateczny wyrok podlega opublikowaniu.”

³³⁹ Artykuł 41 EKPC.

³⁴⁰ Artykuł 41 EKPC; reguła 60 Regulaminu ETPC.

³⁴¹ *Hirsi Jamaa i Inni przeciwko Włochom*, Europejski Trybunał Praw Człowieka, skarga nr 27765/09, wyrok z 23 lutego 2012 r., ust. 209. Środki zostały zarządzone na podstawie artykułu 46 EKPC.

A.D. przeciwko Malcie, ETPC, skarga nr 12427/22, wyrok z 17 października 2023 r.³⁴²

Stan faktyczny sprawy: Sprawa dotyczyła małoletniego bez opieki z Wybrzeża Kości Słoniowej, który ubiegał się o udzielenie ochrony międzynarodowej i po przybyciu na Maltę w listopadzie 2021 r. oświadczył, że ma 17 lat. Został on pozbawiony wolności łącznie przez 225 dni w różnych ośrodkach detencyjnych dla cudzoziemców, bez dostępu do informacji i możliwości komunikacji w języku, który rozumiał, w tym w początkowym okresie przebywania w kwarantannie. Skarżący nie wiedział, że został mu wyznaczony opiekun. Pomimo zdiagnozowania gruźlicy płuc nie zapewniono mu terminowego, odpowiedniego ani ciągłego dostępu do opieki medycznej. Pomimo że twierdził, iż ma 17 lat, początkowo został umieszczony w ośrodku detencyjnym wraz z osobami dorosłymi. Przebywał w nieodpowiednich warunkach sanitarnych, miał ograniczony dostęp do świeżego powietrza, był poddany izolacji oraz doświadczał problemów ze zdrowiem psychicznym.

Postępowanie przed ETPC: Skarżący zarzucił w szczególności, że:

- (i) z naruszeniem art. 3 Konwencji był przetrzymywany przez 225 dni w nieludzkich i poniżających warunkach;
- (ii) w okresie od 10 grudnia 2021 r. do 10 lutego 2022 r. jego pozbawienie wolności nie było zgodne z prawem, co stanowiło naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji;
- (iii) po wydaniu decyzji o detencji w dniu 10 lutego 2022 r. jego dalsza detencja miała charakter arbitralny, a tym samym naruszała art. 5 ust. 1 Konwencji;
- (iv) z naruszeniem art. 13 Konwencji nie miał dostępu do skutecznego środka ochrony prawnej w celu zakwestionowania warunków detencji w świetle art. 3.

W wyroku z 17 października 2023 r. Trybunał uznał, że:

- (i) w świetle szczególnej wrażliwości skarżącego (jego domniemanego wieku małoletniego oraz stanu zdrowia) warunki, w jakich był przetrzymywany, nie były dostosowane ani do jego potrzeb, ani do przyczyn detencji, która trwała ponad siedem miesięcy. Uwzględniając wszystkie istotne okoliczności, Trybunał stwierdził, że stanowiły one nieludzkie i poniżające traktowanie, a zatem doszło do naruszenia art. 3 Konwencji;
- (ii) detencja skarżącego w okresie od 10 grudnia 2021 r. do 20 lutego 2022 r. nie była przewidziana przez prawo i tym samym naruszała art. 5 ust. 1 Konwencji;
- (iii) detencja po 10 lutego 2022 r. nie mieściła się w zakresie art. 5 ust. 1 lit. f Konwencji, dotyczącego pozbawienia wolności w celu kontroli imigracyjnej, co również skutkowało naruszeniem art. 5 ust. 1;
- (iv) Trybunał przypomniał swoje utrwalone orzecznictwo dotyczące Malty, zgodnie z którym postępowanie konstytucyjne w przedmiocie ochrony praw nie stanowi skutecznego środka ochrony w sprawach dotyczących trwających warunków detencji w rozumieniu art. 3. Wobec braku innego dostępnego środka Trybunał stwierdził naruszenie art. 13 w związku z art. 3.

W szczególności Trybunał stwierdził, że z naruszeniem art. 13 w związku z art. 3 Konwencji skarżący nie miał dostępu do skutecznego środka ochrony prawnej, przypominając, że środek taki musi być odpowiedni, dostępny oraz szybki, jeżeli szybkość jest konieczna dla zapewnienia jego skuteczności. Trybunał podkreślił, że Malta powinna przyjąć środki ogólne w celu zapewnienia, aby osoby „wrażliwe” nie były umieszczane w detencji, aby detencja była powiązana z co najmniej jedną dopuszczalną podstawą prawną oraz aby warunki detencji były odpowiednie. Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie.

³⁴² A.D. przeciwko Malcie, Europejski Trybunał Praw Człowieka, skarga nr 12427/22, wyrok z 17 października 2023 r. ICJ, European Council on Refugees and Exiles ECRE, AIRE Centre oraz Global Campus of Human Rights złożyły wspólną interwencję strony trzeciej, zob. ICJ, [Malta: joint third party intervention on detention of a migrant child](#), 18 października 2022 r., strona internetowa, dostęp 3 lutego 2026 r.

Wpływ wyroku: Po wydaniu wyroku Malta skróciła automatyczną dwutygodniową detencję stosowaną po przybyciu z przyczyn zdrowia publicznego do kilku dni. Jednak w 2024 r. Główny Urzędnik ds. Imigracji (PIO) wprowadził nową politykę automatycznej detencji na podstawie decyzji o detencji, na minimalny okres około dwóch miesięcy, wobec wszystkich osób ubiegających się o azyl, z wyjątkiem tych, które zostały uznane za osoby wrażliwe w momencie zejścia na ląd.³⁴³

Polubowne załatwienie sprawy

Na każdym etapie postępowania Trybunał może wspierać strony w osiągnięciu polubownego załatwienia sprawy.³⁴⁴ Negocjacje ugodowe mają charakter poufny i są prowadzone za pośrednictwem Sekretariatu Trybunału, zgodnie z wytycznymi Izby, której sprawa została przydzielona, lub jej Przewodniczącego.³⁴⁵ W przypadku zawarcia ugody sprawa zostaje skreślona z listy spraw.³⁴⁶ Decyzja Trybunału w takim wypadku ogranicza się do krótkiego przedstawienia faktów i przyjętego rozwiązania. Następnie decyzję przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad wykonaniem warunków polubownego załatwienia określonych w decyzji.³⁴⁷ Zawarte porozumienie nie może pozostawać w sprzeczności z postanowieniami Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.³⁴⁸

Skreślenie skargi z listy spraw

Na każdym etapie postępowania Trybunał może zdecydować o skreśleniu skargi z listy spraw.³⁴⁹ Może to nastąpić, jeżeli stwierdzi, że skarżący nie podtrzymuje swej skargi lub spór został już rozstrzygnięty, lub jeżeli z jakiegokolwiek innej przyczyny ustalonej przez Trybunał nie jest uzasadnione dalsze rozpatrywanie skargi.³⁵⁰

Trybunał może również skreślić sprawę z listy w przypadku złożenia przez pozwane państwo jednostronnej deklaracji, nawet jeżeli skarżący sprzeciwia się zakończeniu postępowania.³⁵¹ W takich sytuacjach Trybunał ocenia, czy poszanowanie praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów wymaga dalszego badania sprawy.³⁵² Dokonując tej oceny, bierze pod uwagę w szczególności charakter podniesionych zarzutów, to, czy kwestie przedstawione w sprawie są porównywalne z zagadnieniami już rozstrzygniętymi w jego wcześniejszym orzecznictwie, charakter i zakres środków podjętych przez Rząd w celu wykonania wcześniejszych wyroków w podobnych sprawach oraz wpływ tych środków na sytuację skarżącego.³⁵³

W razie skreślenia skargi Trybunał może ponownie wpisać ją na swoją listę, jeżeli uzna, że usprawiedliwiają to wyjątkowe okoliczności.³⁵⁴

³⁴³ European Council on Refugees and Exiles ECRE, aditus Foundation, [Malta Country Report – Update on 2024](#), sierpień 2025 r., s. 115.

³⁴⁴ Artykuł 39 EKPC; reguła 62 Regulaminu ETPC.

³⁴⁵ Artykuł 39 ustęp 1 EKPC; reguła 62 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

³⁴⁶ Artykuł 39 ustęp 3 EKPC; reguły 43 ustęp 3 oraz 62 ustęp 3 Regulaminu ETPC.

³⁴⁷ Artykuł 39 ustęp 4 EKPC; reguła 56 ustęp 2 Regulaminu ETPC.

³⁴⁸ Artykuł 39 ustęp 1 EKPC; reguła 62 Regulaminu ETPC.

³⁴⁹ Artykuł 37 ustęp 1 EKPC; reguła 43 ustęp 1 Regulaminu ETPC.

³⁵⁰ Artykuł 37 ustęp 1 EKPC.

³⁵¹ *Akman przeciwko Turcji*, Europejski Trybunał Praw Człowieka, skarga nr 37453/97, decyzja o dopuszczalności z 26 czerwca 2001 r., ust. 28–32; *Tahsin Acar przeciwko Turcji*, Europejski Trybunał Praw Człowieka, skarga nr 26307/95, wyrok z 8 kwietnia 2004 r., ust. 75–76.

³⁵² Artykuł 37 ustęp 1 EKPC.

³⁵³ *Tahsin Acar przeciwko Turcji*, ust. 76. Lista nie ma charakteru wyczerpującego. Praktyka ta znajduje obecnie odzwierciedlenie w regule 62A Regulaminu ETPC.

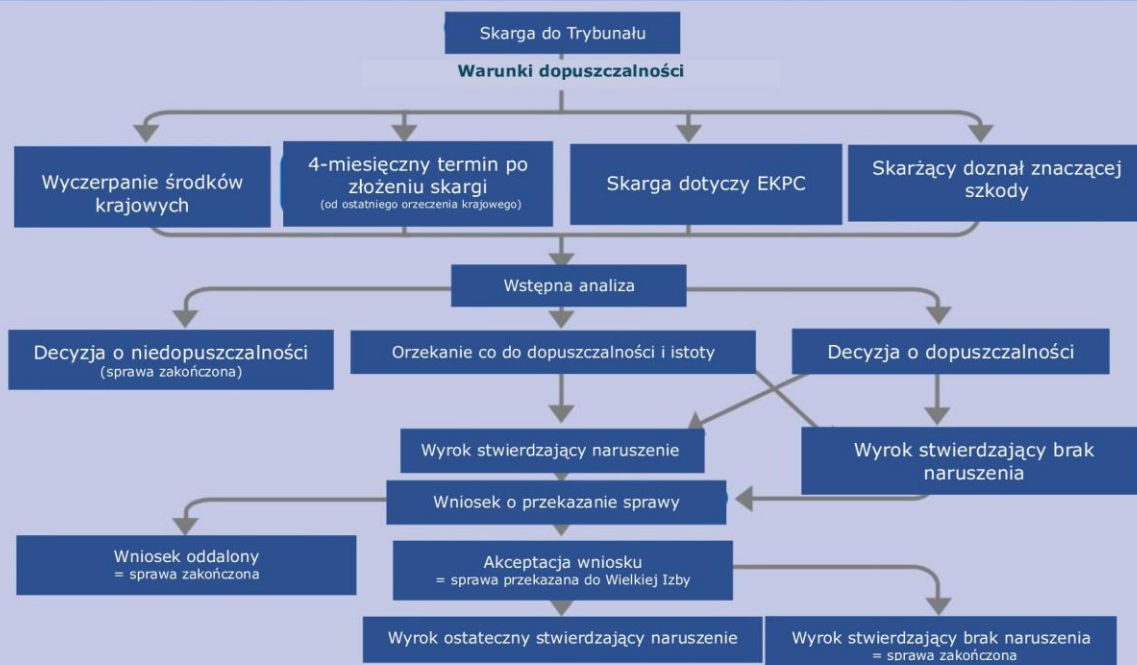
³⁵⁴ Artykuł 37 EKPC; reguła 43 ustęp 5 Regulaminu ETPC.

Cykl życia skargi

Postępowanie na szczeblu krajowym



Postępowanie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka



Wykonanie wyroku



Rysunek 2. Schemat cyklu życia skargi przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka ³⁵⁵

³⁵⁵ Źródło grafiki: Europejski Trybunał Praw Człowieka, [The life of an application](#), strona internetowa, dostęp 2 lutego 2026 r.

c. Europejski Komitet Praw Społecznych

Mechanizm skarg zbiorowych

Dalsze informacje na temat procedury skarg zbiorowych są dostępne na stronie internetowej Rady Europy³⁵⁶ oraz w bazie orzecznictwa Europejskiego Komitetu Praw Społecznych (ECSR).³⁵⁷

Faza przygotowawcza: Skargi zbiorowe do Europejskiego Komitetu Praw Społecznych kieruje się do Sekretarza Wykonawczego Komitetu.³⁵⁸ Sekretarz potwierdza ich otrzymanie, zawiadamia pozwane państwo-stronę oraz przekazuje skargę Komitetowi do dalszego rozpoznania.³⁵⁹

Faza dopuszczalności: W każdej sprawie Przewodniczący Komitetu ECSR wyznacza spośród jego członków sprawozdawcę.³⁶⁰ Sprawozdawca przygotowuje projekt decyzji w przedmiocie dopuszczalności, a w odpowiednich przypadkach także projekt decyzji co do istoty sprawy.³⁶¹ Komitet może zwrócić się do organizacji skarżącej o przedstawienie dodatkowych informacji istotnych dla oceny dopuszczalności.³⁶² Komitet rozpatruje skargi zbiorowe wnoszone przez partnerów społecznych oraz organizacje pozarządowe.³⁶³ Może wydać decyzję w sprawie dopuszczalności bez zwracania się do pozwanego państwa o przedstawienie uwag, jeżeli uzna, że skarga jest oczywiście bezzasadna albo że wymogi dopuszczalności zostały spełnione.³⁶⁴ Przed podjęciem decyzji Komitet może jednak zwrócić się do pozwanego państwa o przedstawienie stanowiska w określonym terminie.³⁶⁵ Jeżeli państwo przedstawi uwagi, Komitet umożliwi organizacji skarżącej odniesienie się do nich.³⁶⁶ Decyzja w sprawie dopuszczalności jest przekazywana stronom oraz wszystkim państwom-stronom Karty i publikowana na stronie internetowej Rady Europy.³⁶⁷

Rozpoznanie co do istoty sprawy: Komitet może zwrócić się do stron o przedstawienie dodatkowych informacji oraz zorganizować rozprawę na wniosek jednej ze stron lub z własnej inicjatywy.³⁶⁸ Każde państwo-strona, które przyjęło procedurę skarg zbiorowych, może przedłożyć swoje uwagi.³⁶⁹ Ponadto, na wniosek sprawozdawcy, Przewodniczący Komitetu może zaprosić instytucję, organizację lub osobę do przedstawienia uwag dotyczących sprawy i zagadnień podniesionych w skardze.³⁷⁰ Wszystkie uwagi są

³⁵⁶ Rada Europy, [Collective complaints](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r.

³⁵⁷ Rada Europy, [ESC HUDOC](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r.

³⁵⁸ Sekretarz Wykonawczy Europejskiej Karty Społecznej, Dyrekcja Generalna Praw Człowieka i Praworządności, Rada Europy, Strasbourg Cedex, F-67075, Francja.

³⁵⁹ Artykuł 5 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej; reguła 23 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁶⁰ Reguła 27 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁶¹ Reguła 27 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁶² Artykuł 6 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej.

³⁶³ Artykuł 1 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej: Umawiające się Strony niniejszego protokołu uznają prawo następujących organizacji do wnoszenia skarg dotyczących niezadowolającego stosowania Karty: a. międzynarodowe organizacje pracodawców i pracowników, o których mowa w ustępie 2 artykułu 27 Karty; b. inne międzynarodowe organizacje pozarządowe, mające status doradcy przy Radzie Europy, które zostały umieszczone na liście sporządzonej w tym celu przez Komitet Rządowy; c. reprezentatywne krajowe organizacje pracodawców i pracowników podlegające jurysdykcji Umawiającej się Strony, przeciw której wniosły skargę.

³⁶⁴ Reguła 29 ustęp 4 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁶⁵ Reguła 29 ustęp 1 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁶⁶ W przypadku (międzynarodowych) organizacji pozarządowych kryterium dopuszczalności polega na tym, że skarga dotyczy kwestii, w odniesieniu do której organizacja ta jest uznawana za posiadającą szczególne kompetencje.

³⁶⁷ Artykuł 7 ustęp 1 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej; reguły 29 i 30 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁶⁸ Artykuł 7 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej; reguły 31 i 33 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁶⁹ Artykuł 7 ustęp 1 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej.

³⁷⁰ Reguły 32 i 32A Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

przekazywane organizacji skarżącej oraz pozwanemu państwu i publikowane na stronie internetowej Rady Europy.³⁷¹

Po rozpatrzeniu stanowisk pisemnych oraz ewentualnej rozprawie Komitet sporządza sprawozdanie zawierające uzasadnienie oraz wnioski co do tego, czy państwo naruszyło jedno lub więcej zobowiązań wynikających z Europejskiej Karty Społecznej. Sprawozdanie to jest przekazywane w trybie poufnym stronom oraz Komitetowi Ministrów Rady Europy i do momentu jego publikacji nie podlega ujawnieniu.³⁷²

Na podstawie sprawozdania Komitetu ECSR członkowie Komitetu Ministrów reprezentujący państwa-strony Europejskiej Karty Społecznej przyjmują rezolucję.³⁷³ Jeżeli Komitet stwierdził, że Karta nie była stosowana w sposób zadowalający, Komitet Ministrów przyjmuje, większością dwóch trzecich oddanych głosów, rekomendację skierowaną do pozwanego państwa.³⁷⁴ Komitet Ministrów nie jest uprawniony do zmiany oceny prawnej dokonanej przez Komitet ECSR.³⁷⁵ Pozwane państwo ma następnie obowiązek przedstawić informacje o środkach podjętych w celu wykonania rekomendacji w ramach regularnej procedury sprawozdawczej wobec Rady Europy.³⁷⁶ Sprawozdanie (decyzja) Komitetu ECSR w sprawie skargi, jest publikowane z chwilą przyjęcia przez Komitet Ministrów rezolucji w danej sprawie, a w każdym razie nie później niż cztery miesiące od dnia jego przekazania Komitetowi Ministrów.³⁷⁷

ICJ i ECRE przeciwko Grecji, ECSR, Skarga nr 173/2018, decyzja z dnia 26 stycznia 2021 r.³⁷⁸

Stan faktyczny sprawy: W Grecji małoletni migranci bez opieki oraz małoletni migranci przebywający z opiekunem na północno-wschodnich wyspach Morza Egejskiego, a także małoletni bez opieki na terytorium kontynentalnej części państwa, byli narażeni na skrajne przeludnienie w ośrodkach recepcyjnych przeznaczonych do zapewnienia dzieciom podstawowej opieki i ochrony. Przez długie okresy przebywali w warunkach bytowych stanowiących poważne zagrożenie dla ich zdrowia psychicznego i fizycznego, będących konsekwencją istotnych niedociągnięć w systemie przyjmowania i opieki.

Postępowanie przed ECSR: W 2018 r. Międzynarodowa Komisja Prawników (ICJ) oraz Europejska Rada ds. Uchodźców i Wygnańców (ECRE), we współpracy z Grecką Radą ds. Uchodźców, wniosły do Europejskiego Komitetu Praw Społecznych skargę zbiorową przeciwko Grecji. W skardze podniesiono, że nieodpowiednie warunki przyjmowania oraz bezdomność dzieci stanowiły naruszenie Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej. Zarzuty dotyczyły naruszenia szeregu praw materialnych przewidzianych w Karcie, w tym prawo do mieszkania i schronienia (art. 31 ust. 1 i 2), prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej (art. 16), prawo dzieci i młodzieży do szczególnej ochrony (art. 7 ust. 10), prawo do ochrony zdrowia (art. 11 ust. 1 i 3), prawo do pomocy społecznej i medycznej (art. 13) oraz prawo do edukacji (art. 17 ust. 2). Skarga obejmowała również kwestie braku skutecznego systemu opieki prawnej, stosowania detencji oraz długotrwałego wpływu nieodpowiednich warunków bytowych na fizyczny i psychiczny dobrostan dzieci.

W maju 2019 r. Komitet zastosował środki natychmiastowe, wzywając Rząd Grecji do pilnego zapewnienia wszystkim dzieciom migranckim odpowiedniego schronienia,

³⁷¹ Reguły 32 i 32A Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁷² Artykuł 8 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej.

³⁷³ Reguła 35 Regulaminu Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

³⁷⁴ Artykuł 9 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej.

³⁷⁵ Rada Europy, Explanatory Report to the Additional Protocol to the ESC Providing for a System of Collective Complaints, nr 158, 1995, ust. 46.

³⁷⁶ Artykuł 10 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej.

³⁷⁷ Artykuł 8 ustęp 2 Protokołu dodatkowego do Europejskiej Karty Społecznej.

³⁷⁸ *ICJ i ECRE przeciwko Grecji*, Europejski Komitet Praw Społecznych, Skarga nr 173/2018, decyzja z 26 stycznia 2021 r.

wyżywienia, dostępu do edukacji oraz opieki medycznej. Nakazał także usunięcie małoletnich bez opieki z detencji oraz z przygranicznych ośrodków recepcyjnych (RIC) i umieszczenie ich w placówkach dostosowanych do ich wieku, wraz z ustanowieniem opiekunów. Komitet podkreślił, że opisane warunki stwarzały ryzyko nieodwracalnej szkody oraz trwałego uszczerbku w rozwoju dzieci.

W decyzji co do istoty sprawy z 2021 r. Komitet ECSR stwierdził, że Grecja naruszyła szereg postanowień Zrewidowanej Karty, w tym prawo do mieszkania (art. 31), prawo dzieci i młodzieży do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej (art. 17), prawo dzieci i młodzieży do ochrony (art. 7) oraz prawo do ochrony zdrowia (art. 11). Komitet potwierdził, że dzieci były narażone na bezdomność, długotrwałą detencję oraz nieodpowiednie warunki recepcyjne, a także że nie miały dostępu do niezbędnych usług i odpowiedniej ochrony.

Znaczenie decyzji: Sprawa wywarła istotny wpływ na politykę ochrony dzieci w Grecji. Jednym z kluczowych rezultatów było zniesienie w 2020 r. detencji dzieci migranckich w tzw. areszcie ochronnym na posterunkach policji,³⁷⁹ co nastąpiło po zastosowaniu przez Komitet środków natychmiastowych. W odpowiedzi na ustalenia Komitetu oraz w wyniku działań litygacyjnych i rzeczniczych podejmowanych na poziomie krajowym i międzynarodowym Grecja ustanowiła w 2020 r. Krajowy System Opieki Prawnej dla Małoletnich Bez Opieki oraz powołała Specjalny Sekretariat ds. Ochrony Małoletnich Bez Opieki. Uruchomiono również Krajowy Mechanizm Reagowania Kryzysowego (NERM), którego celem jest identyfikacja oraz zapewnienie natychmiastowego schronienia bezdomnym małoletnim bez opieki oraz małoletnim bez opieki znajdującym się w szczególnie wrażliwej sytuacji. Warunki przyjmowania uległy według doniesień poprawie, a część najbardziej problematycznych ośrodków na wyspach została zamknięta. Nadal jednak utrzymują się obawy, ponieważ najnowsze raporty wskazują, że w niektórych przygranicznych ośrodkach recepcyjnych wciąż występują nieodpowiednie warunki oraz detencja de facto, a wykonanie decyzji Komitetu wymaga dalszego monitorowania.³⁸⁰

d. Procedury Specjalne

Komunikaty w ramach Specjalnych Procedur ONZ są dostępne w odpowiedniej bazie danych OHCHR.³⁸¹

Jak wskazano powyżej w rozdziale 1.4.3., wiele Specjalnych Procedur, Specjalnych Sprawozdawców, Niezależnych Ekspertów lub Grup Roboczych, ustanowionych i powoływanych przez Radę Praw Człowieka ONZ w celu zajmowania się określonymi tematycznymi zagadnieniami praw człowieka, jest uprawnionych do przyjmowania i rozpatrywania indywidualnych komunikatów dotyczących zarzucanych naruszeń praw mieszczących się w zakresie ich mandatów.

Po otrzymaniu komunikatu właściwa Specjalna Procedura dokonuje jego oceny i decyduje, czy skontaktować się z zainteresowanym Państwem w celu uzyskania odpowiedzi na przedstawione zarzuty.³⁸² Specjalna Procedura może pomóc w zwróceniu uwagi władz na daną sprawę, zwrócić się o dodatkowe informacje, wyrazić zaniepokojenie lub zalecić podjęcie określonych działań.³⁸³ Informacje o komunikatach skierowanych przez Specjalną

³⁷⁹ Artykuł 43 ustawy 4760/2020; AIDA, GCR, ECRE, [Update on 2024: Country Report Greece](#), wrzesień 2025 r., s. 224–225.

³⁸⁰ Zob. ICJ, [Greece: ICJ and ECRE call the European Committee of Social Rights to ensure Greece's compliance with migrant and refugee children's rights](#), 6 listopada 2025 r., strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁸¹ Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Communication report and search](#), strona internetowa, dostęp 16 czerwca 2025 r.; zob. [list of the 46 thematic mandates](#) oraz [14 country mandates](#), strona internetowa Rady Praw Człowieka ONZ, dostęp 8 kwietnia 2025 r.

³⁸² Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Manual of Operations of the Special Procedures of the HRC](#), sierpień 2008 r.

³⁸³ Zob. szerzej: Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [What are Communications?](#), strona internetowa, dostęp 28 kwietnia 2025 r.

Procedurę do Państwa są co do zasady publikowane w rocznym sprawozdaniu danej Specjalnej Procedury dla Rady Praw Człowieka.³⁸⁴

Mandat Specjalnych Procedur do rozpatrywania indywidualnych komunikatów nie jest uzależniony od tego, czy dane Państwo jest stroną określonego traktatu dotyczącego praw człowieka. Skarga może zostać wniesiona przeciwko każdemu Państwu i nie istnieje wymóg wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej przed skierowaniem sprawy do Specjalnej Procedury.³⁸⁵ Ponadto możliwe jest przedstawienie tej samej skargi więcej niż jednej Specjalnej Procedurze albo zarówno Specjalnej Procedurze, jak i sądowemu lub quasi-sądowemu międzynarodowemu organowi ochrony praw człowieka.³⁸⁶

Do Specjalnych Procedur, których mandaty są szczególnie istotne w sprawach dotyczących dzieci w detencji imigracyjnej, alternatyw wobec detencji imigracyjnej oraz w innych sytuacjach związanych z migracją, należą:

- Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. praw człowieka migrantów;³⁸⁷
- Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. handlu ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi;³⁸⁸
- Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. prawa do zdrowia;³⁸⁹
- Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. prawa do edukacji;³⁹⁰
- Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. tortur;³⁹¹
- Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. przemocy wobec kobiet i dziewcząt;³⁹²
- Grupa Robocza ONZ ds. Arbitralnych Zatrzymań (WGAD);³⁹³
- Grupa Robocza ONZ ds. Dyskryminacji Kobiet i Dziewcząt (WGDAW).³⁹⁴

Grupa Robocza ds Arbitralnych Zatrzymań WGAD – skargi indywidualne³⁹⁵

Grupa Robocza rozpatruje między innymi skargi indywidualne. Jest to jedyna Specjalna Procedura niewynikająca z traktatu, której mandat wyraźnie przewiduje możliwość badania skarg indywidualnych.³⁹⁶ Osoby z dowolnego miejsca na świecie mogą wnosić skargi dotyczące przypadków arbitralnego pozbawienia wolności, niezależnie od tego, czy dane Państwo jest stroną międzynarodowego traktatu gwarantującego prawo do wolności od arbitralnego zatrzymania lub pozbawienia wolności.

³⁸⁴ Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Annual reports on Special Procedures](#), strona internetowa, dostęp 28 kwietnia 2025 r.

³⁸⁵ Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Leaflet on Special procedures communications](#), grudzień 2018 r., s. 1.

³⁸⁶ Zob. kryteria określone w artykule 9 Kodeksu postępowania dla posiadaczy mandatów w ramach Specjalnych Procedur Rady Praw Człowieka, A/HRC/RES/5/2, 18 czerwca 2007 r.

³⁸⁷ Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Special Rapporteur on the human rights of migrants](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁸⁸ Zob. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁸⁹ Zob. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Special Rapporteur on the right to health](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁹⁰ Zob. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Special Rapporteur on the right to education](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁹¹ Zob. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Special Rapporteur on torture](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁹² Zob. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Special Rapporteur on violence against women and girls](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁹³ Zob. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Working Group on Arbitrary Detention](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁹⁴ Zob. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Working Group on discrimination against women and girls](#), strona internetowa, dostęp 28 stycznia 2026 r.

³⁹⁵ Rada Praw Człowieka ONZ, Methods of work of the WGAD, A/HRC/36/38, 13 lipca 2017 r. Zob. szerzej: Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Working Group on Arbitrary Detention: Complaints and urgent appeals](#), strona internetowa, dostęp 28 kwietnia 2025 r.

³⁹⁶ Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Working Group on Arbitrary Detention: Complaints and urgent appeals](#), strona internetowa, dostęp 28 kwietnia 2025 r.

Grupa Robocza działa w oparciu o informacje przekazywane przez osoby zainteresowane, ich rodziny, przedstawicieli lub organizacje społeczne. Informacje dotyczące domniemanych przypadków arbitralnego pozbawienia wolności mogą również przekazywać rządy oraz organizacje międzyrządowe. Skargi należy składać przy użyciu wzorcowego kwestionariusza WGAD, najlepiej pocztą elektroniczną. Zarzuty są następnie przekazywane danemu Rządowi w celu przedstawienia uwag i stanowiska; odpowiedź Rządu przekazywana jest z kolei skarżącemu do ostatecznego ustosunkowania się. Grupa Robocza może także zwrócić się o dodatkowe informacje albo – w razie ich braku – zawiesić sprawę tymczasowo lub definitywnie.

Po przeprowadzeniu tej procedury WGAD może wydać opinię co do tego, czy dane pozbawienie wolności ma charakter arbitralny, niezależnie od tego, czy detencja nadal trwa, oraz sformułować rekomendacje skierowane do Rządu. Opinia oraz ewentualne rekomendacje są przekazywane Rządowi, a po upływie 48 godzin udostępniane skarżącemu i publikowane online.³⁹⁷

Przy dokonywaniu oceny WGAD stosuje pięć kryteriów w celu ustalenia, czy pozbawienie wolności ma charakter arbitralny:

- Kategoria I: gdy w sposób oczywisty niemożliwe jest wskazanie jakiegokolwiek podstawy prawnej uzasadniającej pozbawienie wolności, na przykład gdy dana osoba pozostaje w detencji po odbyciu kary lub mimo obowiązywania ustawy amnestyjnej.
- Kategoria II: gdy pozbawienie wolności wynika z wykonywania praw lub wolności gwarantowanych w art 7, 13, 14, 18, 19, 20 i 21 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz – w odniesieniu do Państw-Stron – w art 12, 18, 19, 21, 22, 25, 26 i 27 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.
- Kategoria III: gdy całkowite lub częściowe nieprzestrzeganie międzynarodowych norm dotyczących prawa do rzetelnego procesu, określonych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz innych właściwych instrumentach międzynarodowych przyjętych przez dane Państwo, ma tak poważny charakter, że czyni pozbawienie wolności arbitralnym.
- Kategoria IV: gdy osoby ubiegające się o azyl, migranci lub uchodźcy poddawani są przedłużonej detencji administracyjnej bez możliwości kontroli administracyjnej lub sądowej bądź bez skutecznego środka ochrony prawnej.
- Kategoria V: gdy pozbawienie wolności stanowi naruszenie prawa międzynarodowego z przyczyn dyskryminacyjnych opartych na urodzeniu, pochodzeniu narodowym, etnicznym lub społecznym, języku, religii, sytuacji ekonomicznej, poglądach politycznych lub innych, płci, orientacji seksualnej, niepełnosprawności lub innym statusie, jeżeli takie pozbawienie wolności ma na celu albo może prowadzić do podważenia równości w korzystaniu z praw człowieka.

2.2. Mechanizmy w ramach prawa Unii Europejskiej

Kolejnym istotnym źródłem prawa oraz mechanizmów mających znaczenie dla litygacji strategicznej jest Unia Europejska. Obecnie prawo UE reguluje wiele obszarów życia codziennego.³⁹⁸ Szczególne znaczenie w tym kontekście ma Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, która określa prawa i wolności, jakie Unia Europejska oraz jej Państwa Członkowskie są zobowiązane respektować i zapewniać, działając w zakresie objętym prawem UE.

Państwa Członkowskie są bezpośrednio związane postanowieniami Karty praw podstawowych UE i są zobowiązane do ich przestrzegania oraz wspierania ich stosowania, gdy działają w zakresie objętym jej zakresem zastosowania. Wszystkie sądy krajowe są również zobowiązane do zapewnienia pełnej skuteczności Karty w krajowych porządkach

³⁹⁷ Opinie Grupy Roboczej ds. Arbitralnych Zatrzymań są dostępne online na stronie: Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, [Opinions adopted by the Working Group on Arbitrary Detention](#), strona internetowa, dostęp 28 kwietnia 2025 r.

³⁹⁸ Zob. Unia Europejska, [How is the EU relevant to your daily life?](#), strona internetowa, dostęp 29 kwietnia 2025 r.

prawnych. Jednostki mogą powoływać się na nią w postępowaniach krajowych, niezależnie od tego, czy konstytucyjny system danego Państwa uznaje bezpośrednie stosowanie prawa międzynarodowego.³⁹⁹

Zakres zastosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (KPP UE)

W litygacji dotyczącej praw człowieka kluczowe znaczenie ma uwzględnienie ograniczeń w zakresie stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Artykuł 51 ustęp 1 Karty określa jej zakres zastosowania, stanowiąc, że ma ona zastosowanie do instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii z poszanowaniem zasady pomocniczości oraz do Państw Członkowskich wyłącznie wtedy, gdy wykonują one prawo Unii. W praktyce oznacza to, że Państwa Członkowskie są prawnie zobowiązane do przestrzegania praw podstawowych wynikających z Karty jedynie wówczas, gdy ich działania mieszczą się w zakresie stosowania prawa UE. Artykuł 51 ustęp 2 doprecyzowuje ponadto, że Karta nie ustanawia nowych kompetencji ani zadań dla Unii oraz nie zmienia kompetencji określonych w Traktatach. Jeżeli Państwa działają poza zakresem prawa UE, pozostają związane innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego, jednak Karta nie znajduje wówczas bezpośredniego zastosowania do ich działań. W konsekwencji mechanizmy unijne mogą stanowić właściwe forum dla litygacji strategicznej w sprawach związanych ze stosowaniem prawa UE.

W postępowaniach przed instytucjami i organami Unii Karta, jako akt prawa pierwotnego o najwyższej mocy prawnej w porządku prawnym UE, stanowi szczególnie istotny instrument dla litygacji strategicznej.

W praktyce prawo Unii w szerokim zakresie reguluje kwestie migracji i azylu, w tym w szczególności detencję imigracyjną.⁴⁰⁰ Według stanu na 2024 r. wyczerpujący katalog podstaw prawnych umożliwiających detencję migrantów w UE został określony w dyrektywie w sprawie procedur ochrony międzynarodowej, dyrektywie w sprawie ustanowienia norm dt. przyjmowania, rozporządzeniu Dublin III oraz dyrektywie powrotowej.⁴⁰¹ Zagadnienia dotyczące detencji imigracyjnej dzieci będą zatem co do zasady mieściły się w zakresie zastosowania Karty.

Karta praw podstawowych UE obejmuje ponadto prawa, które mogą nie być w pełni chronione przez inne źródła ochrony praw człowieka lub które uzupełniają gwarancje przewidziane w konstytucjach krajowych oraz międzynarodowych instrumentach ochrony praw człowieka. Należy do nich między innymi prawo do azylu,⁴⁰² które nie jest wprost ujęte w EKPC.⁴⁰³ Karta ustanawia również prawa obywatelskie specyficzne dla obywateli Unii⁴⁰⁴ oraz zawiera wyraźne zakazy dyskryminacji ze względu na, między innymi, cechy

³⁹⁹ Na przykład czy państwo ma system monistyczny czy dualistyczny. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, [Handbook: Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level](#), 2020, s. 30–33.

⁴⁰⁰ Zob. na przykład Wspólny Europejski System Azylowy, w szczególności dyrektywę ustanowienia norm dt. przyjmowania, rozporządzenie w sprawie kontroli przesiewowej, dyrektywę w sprawie procedur ochrony międzynarodowej, rozporządzenie w sprawie procedury ochrony międzynarodowej oraz rozporządzenie w sprawie granicznej procedury powrotowej;; a także Pakt UE o migracji i azylu z 2024 r., który wejdzie w życie w czerwcu 2026 r. Zob. ICJ, [Never in the best interests of the child: Risks of child detention in the screening and border procedures under the 2024 EU Migration Pact](#), dokument informacyjny, listopad 2024 r.

⁴⁰¹ Maria Margarita Mentzelopoulou wraz z Nefeli Barlaoura, Europejska Służba Analiz Parlamentu Europejskiego, [Briefing: Detention of migrants, A measure of last resort](#), wrzesień 2023 r., s. 3.

⁴⁰² Artykuł 18 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej: „Prawo do azylu: Gwarantuje się prawo do azylu z poszanowaniem zasad Konwencji genewskiej z 28 lipca 1951 roku i Protokołu z 31 stycznia 1967 roku dotyczących statusu uchodźców oraz zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej i Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.”

⁴⁰³ Prawo do ubiegania się o azyl i korzystania z azylu w razie prześladowania jest zagwarantowane w Powszechnej deklaracji praw człowieka. Prawo dziecka do otrzymania odpowiedniej ochrony i pomocy humanitarnej jest zagwarantowane w art. 22 Konwencji o prawach dziecka. Zob. także Komitet CEDAW, General Recommendation No. 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women, CEDAW/C/GC/32, 14 listopada 2014 r.

⁴⁰⁴ Rozdział V Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

genetyczne, kolor skóry, przynależność do mniejszości narodowej czy orientację seksualną.⁴⁰⁵ W niektórych przypadkach Karta zapewnia szerszy zakres ochrony niż inne instrumenty obejmujące podobne prawa.⁴⁰⁶

Przy interpretacji Karty należy odwoływać się do Wyjaśnień dotyczących Karty,⁴⁰⁷ które stanowią istotne wskazówki interpretacyjne, oraz do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.⁴⁰⁸ Na wykładnię Karty mogą również wpływać Europejski Trybunał Praw Człowieka (EKPC) i jego orzecznictwo,⁴⁰⁹ wspólne tradycje konstytucyjne państw członkowskich,⁴¹⁰ inne właściwe źródła prawa międzynarodowego, w szczególności EKSP,⁴¹¹ a także odpowiednie prawo krajowe, o ile ma to zastosowanie.⁴¹² Nawet w postępowaniach przed instytucjami i organami Unii międzynarodowe instrumenty ochrony praw człowieka, w szczególności EKPC, zachowują istotne znaczenie. Preambuła Karty „potwierdza ponownie [...] prawa wynikające zwłaszcza z [...] zobowiązań międzynarodowych wspólnych Państwom Członkowskim, europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Kart Społecznych przyjętych przez Unię i przez Radę Europy oraz z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”.⁴¹³ Zgodnie z artykułem 52 Karty: „W zakresie, w jakim niniejsza Karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, ich znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez tę konwencję. Niniejsze postanowienie nie stanowi przeszkody, aby prawo Unii przyznawało szerszą ochronę.”⁴¹⁴

Dostępnych jest wiele praktycznych narzędzi dotyczących stosowania Karty praw podstawowych UE, w tym zasoby opracowane przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA).⁴¹⁵

2.2.1. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

TSUE odgrywa centralną rolę w egzekwowaniu prawa UE jako najwyższy organ właściwy do jego wykładni i stosowania. Składa się z dwóch sądów: Trybunału Sprawiedliwości oraz Sądu. Ich podstawową funkcją jest kontrola legalności aktów UE oraz zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa Unii.⁴¹⁶ Choć TSUE nie dokonuje bezpośredniej oceny zgodności prawa krajowego z prawem UE, odgrywa kluczową rolę w wyjaśnianiu treści mających zastosowanie przepisów prawa Unii, co stanowi wskazówkę dla sądów

⁴⁰⁵ Artykuł 21 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁴⁰⁶ Na przykład prawo do nauki z art. 14 Karty ma szerszy zakres niż jego odpowiednik w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, ponieważ obejmuje dostęp do kształcenia zawodowego i ustawicznego oraz gwarantuje bezpłatną naukę obowiązkową. Zestawienie przepisów w porównaniu z EKPC zob. np. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, [Handbook: Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level](#), 2020, s. 27, 29.

⁴⁰⁷ Unia Europejska, [Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights](#), Dziennik Urzędowy UE, Dz.U. C 303 z 14 grudnia 2007 r., s. 17–35; art. 6 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej; art. 52 ust. 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁴⁰⁸ Dostępne w bazie [Curia](#) lub [EUR-Lex](#).

⁴⁰⁹ Artykuł 52 ust. 3 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁴¹⁰ Artykuł 52 ust. 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁴¹¹ Bezpośrednie odniesienia czynione są m.in. do Europejskiej Karty Społecznej, Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, Konwencji o prawach dziecka oraz Statutu Rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zob. np. Unia Europejska, [Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights](#), Dz.U. C 303 z 14 grudnia 2007 r., s. 17–35 (Wyjaśnienie do art. 3 – Prawo człowieka do integralności, Wyjaśnienie do art. 5 – Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, Wyjaśnienie do art. 14 – Prawo do nauki, Wyjaśnienie do art. 15 – Wolność wyboru zawodu i prawo do podejmowania pracy, Wyjaśnienie do art. 19 – Ochrona w przypadku usunięcia z terytorium państwa, wydalenia lub ekstradycji, Wyjaśnienie do art. 24 – Prawa dziecka).

⁴¹² Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, [Handbook: Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level](#), 2020, s. 44.

⁴¹³ Preambuła Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁴¹⁴ Artykuł 52 ust. 3 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁴¹⁵ Zob. np. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, [Handbook: Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level](#), 2020, w tym narzędzia praktyczne przedstawione w części II Podręcznika.

⁴¹⁶ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, [Curia: Procedures](#), strona internetowa, dostęp 19 listopada 2024r.

krajowych przy dokonywaniu przez nie rozstrzygnięć. TSUE może również stwierdzić niezgodność przepisów prawa UE z prawem pierwotnym Unii, w tym z Kartą praw podstawowych UE.

Ponieważ system sądowniczy Unii Europejskiej ma charakter zdecentralizowany, sądy krajowe pełnią rolę głównych organów odpowiedzialnych za stosowanie prawa UE.⁴¹⁷ TSUE wskazał, że „każdy sąd krajowy, rozpoznając sprawę należącą do jego właściwości, ma obowiązek stosować prawo [Unii] w całości oraz chronić prawa, jakie przyznaje ono jednostkom, a w konsekwencji pominąć każdy przepis prawa krajowego, który może pozostawać z nim w sprzeczności, niezależnie od tego, czy został on przyjęty przed, czy po przepisie prawa [Unii]”.⁴¹⁸

W przeciwieństwie do procedur przed ETPC, organami traktatowymi ONZ oraz Specjalnymi Procedurami opisanymi powyżej, nie istnieje prawo do wnoszenia indywidualnych petycji ani skarg dotyczących naruszenia praw człowieka jednostki bezpośrednio do TSUE – TSUE rozpoznaje skargi bezpośrednie kwestionujące prawnie wiążące akty UE, zobacz rozdział 2.2.1.c. Główną drogą prowadzenia litygacji przed TSUE jest procedura wystąpienia przez sąd krajowy z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, podczas gdy Komisja Europejska może wnosić sprawy do Trybunału w ramach postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego.⁴¹⁹ Dla podmiotów prywatnych, w tym organizacji społecznych i osób fizycznych, najistotniejszą ścieżką jest procedura orzeczenia w trybie prejudycjalnym w ramach postępowania toczącego się na poziomie krajowym. Jednostki muszą przekonać sąd krajowy do skierowania pytania prejudycjalnego do TSUE.⁴²⁰ Postępowanie prejudycjalne przed TSUE nie rozstrzyga samej sprawy, lecz udziela odpowiedzi na pytania zadane przez sąd krajowy, do którego następnie sprawa wraca w celu jej ostatecznego rozstrzygnięcia.⁴²¹ Niniejszy Przewodnik koncentruje się przede wszystkim na odesłaniach prejudycjalnych, a w mniejszym zakresie na postępowaniach w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego oraz skargach bezpośrednich.

a. Postępowanie prejudycjalne

Większość postępowań dotyczących praw człowieka, w tym spraw odnoszących się do dzieci i innych osób dotkniętych detencją imigracyjną, trafia do TSUE w drodze wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym składanych przez sądy krajowe Państw Członkowskich UE. Wnioski te zmierzają do uzyskania wyjaśnienia kwestii prawa UE dotyczących „wykładni Traktatów” albo „ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii”.⁴²² W 2023 r. istotna część wniosków o orzeczenie w trybie prejudycjalnym dotyczyła wykładni przepisów w zakresie prawa do azylu i systemu ochrony międzynarodowej,⁴²³ co ilustruje znaczenie tej procedury dla spraw związanych z migracją i azylem.

Procedura prejudycjalna zapewnia jednolitą wykładnię i stosowanie prawa UE, wyjaśnia zgodność prawa lub praktyki krajowej z prawem Unii oraz wspiera sądy krajowe w prawidłowej interpretacji prawa UE.⁴²⁴ Z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym może wystąpić wyłącznie sąd krajowy. Strony postępowania krajowego mogą jedynie wnosić o skierowanie pytania do TSUE, natomiast decyzja o wystąpieniu z

⁴¹⁷ Robert Schütze, *European Union Law*, wyd. 4, Oxford University Press, czerwiec 2025 r., zob. [Part II Governmental Powers](#).

⁴¹⁸ *Amministrazione delle Finanze dello Stato przeciwko Simmenthal SpA*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-106/77, wyrok z 9 marca 1978 r., ust. 21.

⁴¹⁹ Artykuły 258, 260 i 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴²⁰ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴²¹ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴²² Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴²³ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, [Judicial statistics 2023: confirmation of the structural increase in litigation before the Court of Justice](#), 22 marca 2024 r., s. 3.

⁴²⁴ *Slovakische Republik v. Achmea BV*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-284/16, wyrok z 6 marca 2018 r., ust. 37.

wnioskiem o orzeczenie w trybie prejudycjalnym należy co do zasady do sądu krajowego. „W przypadku gdy takie pytanie jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, sąd ten jest zobowiązany wnieść sprawę do Trybunału.”⁴²⁵ Aby przekonać sąd krajowy do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie w trybie prejudycjalnym, strony muszą sformułować swoje roszczenia w sposób wskazujący na związek z prawem UE oraz wykazać, że rozstrzygnięcie TSUE „jest niezbędne do wydania wyroku” w sprawie, a następnie wnieść o wydanie takiego orzeczenia.⁴²⁶ Statut TSUE określa obszary, w których Sąd jest właściwy do rozpoznawania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.⁴²⁷ W celu ułatwienia wysłania wniosku strony mogą zaproponować i precyzyjnie sformułować pytania prawne, które sąd krajowy mógłby skierować do TSUE.

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym pozostaje co do zasady w gestii sądów krajowych, z wyjątkiem sytuacji, gdy kwestia prawna została podniesiona przed sądem ostatniej instancji, takim jak najwyższy sąd administracyjny lub trybunał konstytucyjny.⁴²⁸ Jeżeli sąd pierwszej instancji odmówi skierowania pytania prejudycjalnego, może być strategicznie zasadne wniesienie środka zaskarżenia w zakresie kwestii prawnych do sądu najwyższej instancji, ponieważ sądy te są zobowiązane do skierowania pytania do TSUE.⁴²⁹

Wyjątki od obowiązku sądów krajowych ostatniej instancji do kierowania do TSUE pytań dotyczących wykładni lub ważności prawa Unii Europejskiej zachodzą wówczas, gdy kwestia nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, została już rozstrzygnięta w utrwalonym orzecznictwie UE albo gdy przepis jest na tyle jasny, że nie wymaga dalszego wyjaśnienia przez TSUE.⁴³⁰

Aby wniosek prejudycjalny był dopuszczalny, musi dotyczyć wykładni lub ważności prawa UE, a nie prawa krajowego ani kwestii faktycznych.⁴³¹ TSUE może wydać orzeczenie wyłącznie wtedy, gdy pytanie dotyczy prawa UE mającego zastosowanie w sprawie.⁴³² Odpowiedź musi być również niezbędna dla wydania wyroku przez sąd krajowy.⁴³³ Ma to szczególne znaczenie w sprawach dotyczących nowych zagadnień o charakterze ogólnym albo gdy dotychczasowe orzecznictwo nie daje wystarczających wskazówek.⁴³⁴ Wyszukiwarka orzecznictwa dostępna na stronie Trybunału *Curia* umożliwia ustalenie, czy dana kwestia została już rozstrzygnięta przez Trybunał lub czy odpowiedź można wywieść z utrwalonej linii orzeczniczej.⁴³⁵

⁴²⁵ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴²⁶ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴²⁷ Artykuł 50b Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

⁴²⁸ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Zob. także *Köbler przeciwko Austrii*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-224/01, wyrok z 30 września 2003 r., ust. 59. Zob. również *Hochtief Solutions AG Magyarország Fióktelepe przeciwko Fővárosi Törvényszék*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-620/17, wyrok z 29 lipca 2019 r.; *Tomášová przeciwko Republice Słowackiej*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-168/15, wyrok z 28 lipca 2016 r.; *Diageo Brands BV przeciwko Simiramida-04 EOOD*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-681/13, wyrok z 16 lipca 2015 r., ust. 66; *Traghetti del Mediterraneo SpA przeciwko Republice Włoskiej*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-173/03, wyrok z 13 czerwca 2006 r.

⁴²⁹ Civil Liberties Union for Europe, *Relying on the EU Charter of Fundamental Rights for Human Rights Litigation: A Handbook for Civil Society Organisations and Rights Defenders*, s. 24.

⁴³⁰ *CILFIT przeciwko Ministero della Sanità*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-283/81, wyrok z 6 października 1982 r.

⁴³¹ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴³² Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; artykuły 93–94 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuły 196–199 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴³³ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; artykuły 93–94 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuły 196–199 Regulaminu postępowania przed Sądem UE. Zob. także *Srl CILFIT i Lanificio di Gavardo SpA przeciwko Ministerstwu Zdrowia*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-283/81, wyrok z 6 października 1982 r.

⁴³⁴ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 5.

⁴³⁵ EU Academy, *„The reference for a preliminary ruling: a dialogue on European law with the European Court of Justice at the initiative of national judges – VIDEO”*, 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, składany przez sędziego w sprawie krajowej, powinien być zwięzły, jasny i precyzyjny, bez zbędnych szczegółów.⁴³⁶ Musi zawierać pytania prejudycjalne, streszczenie sporu, istotne ustalenia faktyczne, właściwe przepisy prawa UE i prawa krajowego, odpowiednie orzecznictwo krajowe oraz uzasadnienie potrzeby wykładni lub oceny ważności prawa UE.⁴³⁷ Wniosek sporządza się w języku sądu odsyłającego i może on obejmować główne argumenty stron oraz stanowisko sądu krajowego.⁴³⁸ Informacje te są szczególnie istotne w procedurach przyspieszonych lub pilnych.⁴³⁹ Pytania prejudycjalne powinny zostać przedstawione w odrębnej części, na początku lub na końcu dokumentu, i muszą być zrozumiałe samodzielnie.⁴⁴⁰

Średni czas trwania postępowania przed Trybunałem wynosił 16,1 miesiąca w 2023 r.⁴⁴¹ W sprawach wymagających pilnego rozpoznania TSUE przewiduje szczególne tryby postępowania.⁴⁴² Procedura przyspieszona stosowana jest, gdy charakter sprawy wymaga szybkiego rozpoznania.⁴⁴³ Pilny tryb prejudycjalny ma zastosowanie do spraw z zakresu przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, zwłaszcza gdy dana osoba jest pozbawiona wolności lub sprawa dotyczy władzy rodzicielskiej.⁴⁴⁴ Jeżeli wniosek prejudycjalny dotyczy osoby pozbawionej wolności, TSUE powinien działać bez zbędnej zwłoki.⁴⁴⁵ Tego rodzaju tryby pilne mogą mieć kluczowe znaczenie w sprawach dotyczących detencji imigracyjnej, w szczególności dla ochrony praw i dobra dzieci.

Postępowanie przed TSUE obejmuje etap pisemny oraz ustny.⁴⁴⁶ Orzeczenia często zapadają po wydaniu opinii przez rzecznika generalnego, który przedstawia niewiążącą rekomendację co do sposobu rozstrzygnięcia sprawy.⁴⁴⁷ TSUE może przeprowadzić rozprawę ustną, jeżeli uzna ją za przydatną dla zrozumienia kontekstu faktycznego lub prawnego postępowania krajowego oraz podniesionych kwestii prawa UE.⁴⁴⁸ **Rozprawa**

⁴³⁶ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 14.

⁴³⁷ Artykuł 94 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuł 199 Regulaminu postępowania przed Sądem.

⁴³⁸ Artykuły 37 ust. 3 i 94 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuł 199 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴³⁹ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 18; artykuły 105–114 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuły 237–238 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴⁴⁰ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 14–19.

⁴⁴¹ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, [Judicial statistics 2023: confirmation of the structural increase in litigation before the Court of Justice](#), 22 marca 2024 r., s. 2.

⁴⁴² Artykuły 105–114 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuły 237–238 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴⁴³ Na przykład wyrok w trybie przyspieszonym może zostać wydany w ciągu pięciu miesięcy od wniesienia sprawy do Sądu; Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, [Annual Report 2022: The Year in Review](#), 2023, s. 36, 56.

⁴⁴⁴ Artykuł 23 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej; tytuł III, rozdziały 2 i 3 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 34–36; Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, [Curia: Procedures](#), strona internetowa (dostęp 19 listopada 2024 r.). Zob. np. w 2023 r. Trybunał wydał wyroki w trybie pilnym prejudycjalnym w terminie 3,5 oraz 5 miesięcy od otrzymania wniosków od sądów krajowych; Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, [Curia: Statistics concerning the judicial activity of the Court of Justice - 2023](#), strona internetowa (dostęp 17 lutego 2025 r.).

⁴⁴⁵ Artykuł 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴⁴⁶ Artykuł 96 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuły 199–205 i 213–224 Regulaminu postępowania przed Sądem UE; Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 35.

⁴⁴⁷ Artykuł 20 Protokołu nr 3 w sprawie Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej; artykuł 221 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴⁴⁸ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 36.

jest obligatoryjna w przypadku zastosowania procedury przyspieszonej lub pilnej.⁴⁴⁹ Uczestnicy mogą otrzymać pytania od Trybunału z wyprzedzeniem i zostać poproszeni o skoncentrowanie się na określonych zagadnieniach podczas wystąpień ustnych.⁴⁵⁰ Rozprawa służy wyjaśnieniu i rozwinięciu stanowisk przedstawionych na piśmie, a nie ich powtarzaniu.⁴⁵¹ Prawnicy powinni skupić się na kluczowych kwestiach i być przygotowani do odpowiadania na pytania sędziów.⁴⁵² Zapewniane jest tłumaczenie symultaniczne, umożliwiające skuteczną komunikację w wielojęzycznym środowisku Trybunału.⁴⁵³ Jeżeli strona nie jest w stanie w całości lub częściowo pokryć kosztów postępowania, może ubiegać się o pomoc prawną.⁴⁵⁴

Po wydaniu orzeczenia przez TSUE **postępowanie krajowe zostaje podjęte na nowo**, przy czym było ono zawieszone na czas trwania procedury prejudycjalnej.⁴⁵⁵ Wyrok TSUE jest wiążący dla sądu odsyłającego oraz wszystkich innych sądów krajowych rozpoznających daną sprawę.⁴⁵⁶ Sąd odsyłający jest również zobowiązany do poinformowania TSUE o działaniach podjętych w następstwie wydanego rozstrzygnięcia w postępowaniu głównym.⁴⁵⁷

FMS i inni przeciwko Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság, TSUE, sprawy połączone C-924/19 i C-925/19 PPU, wyrok z 14 maja 2020 r.⁴⁵⁸

Stan faktyczny sprawy: Sprawa dotyczyła obywateli Afganistanu i Iranu, w tym niemowlęcia, którzy przybyli na Węgry i złożyli wnioski o azyl w strefie tranzytowej Röszke. Twierdzili, że przed wjazdem na Węgry przebywali w Bułgarii i Serbii. Ich wnioski o azyl zostały uznane za niedopuszczalne, a wobec nich wydano decyzje powrotowe do Serbii. Serbia odmówiła jednak ich ponownego przyjęcia, w związku z czym władze węgierskie zmieniły decyzje powrotowe, wskazując jako państwa docelowe kraje pochodzenia – odpowiednio Afganistan i Iran. Wnioskodawcom nakazano dalszy pobyt w strefie tranzytowej, której obwód był zamknięty, a przemieszczanie się ograniczone i monitorowane. Zakwestionowali oni te decyzje oraz legalność ich detencji w strefie tranzytowej.

Postępowanie przed TSUE: Sąd węgierski skierował do Trybunału pytania prejudycjalne dotyczące wykładni dyrektywy 2008/115 (dyrektywa powrotowa), dyrektywy 2013/32 (dyrektywa w sprawie wspólnych procedur) oraz dyrektywy 2013/33 (dyrektywa w sprawie ustanowienia norm przyjmowania), ustanawiających standardy przyjmowania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową. Pytania dotyczyły: po pierwsze, przesłanki niedopuszczalności opartej na koncepcji bezpiecznego państwa tranzytu; po drugie, procedury i skutków stwierdzenia niezgodności decyzji o niedopuszczalności z prawem UE;

⁴⁴⁹ Artykuły 105 ust. 2 i 113 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuł 237 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴⁵⁰ Artykuły 105 ust. 3 i 113 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; artykuły 210 i 237 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴⁵¹ Igor Taccani, "The Role of the CJEU in immigration law", wystąpienie podczas warsztatu międzynarodowego RELEASE, Luksemburg, 1 kwietnia 2025 r.

⁴⁵² Rada Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (CCBE), [The European Court of Human Rights Questions & Answers for Lawyers](#), 2023, s. 29.

⁴⁵³ EU Academy, Preliminary reference procedure introduction specificities for lawyers - VIDEO. <https://academy.europa.eu/mod/hvp/view.php?id=42112>, 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

⁴⁵⁴ Tytuł III, rozdział 4 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości; tytuł III, rozdział 15 Regulaminu postępowania przed Sądem UE.

⁴⁵⁵ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings (2019/C 380/01), ust. 25.

⁴⁵⁶ *Georgi Ivanov Elchinov przeciwko Natsionalna zdravnoosiguritelna kasa*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-173/09, wyrok z 5 października 2010 r.

⁴⁵⁷ Artykuły 23 i 50b Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej; artykuł 231 Regulaminu postępowania przed Sądem UE; EU Academy, [The reference for a preliminary ruling: a dialogue on European law with the European Court of Justice at the initiative of national judges - VIDEO](#), 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

⁴⁵⁸ *FMS i inni przeciwko Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság oraz Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawy połączone C-924/19 i C-925/19 PPU, wyrok z 14 maja 2020 r.

po trzecie i czwarte, kwalifikacji strefy tranzytowej jako miejsca detencji w kontekście postępowania azylowego; po piąte, skuteczności środka zaskarżenia wobec decyzji powrotowej zmieniającej państwo docelowe. Sąd krajowy wniosł również o zastosowanie pilnej procedury prejudycjalnej ze względu na pogarszający się stan psychiczny i fizyczny dziecka przebywającego w strefie tranzytowej. TSUE uwzględnił wniosek i skierował sprawę do rozpoznania przez Wielką Izbę, wskazując, że zwłoka w wydaniu orzeczenia mogłaby przedłużyć detencję i spowodować poważną, potencjalnie nieodwracalną szkodę dla rozwoju dziecka.

W wyroku z 14 maja 2020 r. Wielka Izba uznała, że obowiązek stałego przebywania przez obywatela państwa trzeciego w strefie tranzytowej, której obwód jest ograniczony i zamknięty, w której przemieszczanie się jest ograniczone i monitorowane, oraz której dana osoba nie może dobrowolnie i zgodnie z prawem opuścić w żadnym kierunku, stanowi pozbawienie wolności, czyli detencję w rozumieniu wskazanych dyrektyw. Trybunał podkreślił, że detencja musi być zgodna z prawem UE, w szczególności: (i) musi być poprzedzona uzasadnioną decyzją; (ii) musi być konieczna, proporcjonalna i ograniczona w czasie; (iii) sądy krajowe muszą mieć kompetencję do kontroli jej legalności oraz do zarządzenia zwolnienia lub zastosowania środków alternatywnych w przypadku stwierdzenia jej niezgodności z prawem. TSUE wyjaśnił również, że zmienione decyzje powrotowe stanowią nowe decyzje powrotowe w kontekście prawa do skutecznego środka odwoławczego.

Wpływ orzeczenia: W reakcji na wyrok TSUE władze węgierskie początkowo publicznie zakwestionowały jego konsekwencje. W krótkim czasie zamknięto jednak strefy tranzytowe i przeniesiono osoby ubiegające się o azyl do otwartych ośrodków recepcyjnych lub do zamkniętych placówek wprowadzonych w nowym systemie azylowym od 26 maja 2020 r., określanym jako tzw. procedura ambasadowa.⁴⁵⁹

Actio popularis przed TSUE umożliwia podmiotowi trzeciemu wniesienie sprawy w imieniu szerszej grupy lub w interesie publicznym. Może to być użyteczne narzędzie strategicznej litygacji w sprawach z zakresu praw człowieka tam, gdzie to jest dopuszczalne. *Actio popularis* może pomóc w przewyżczeniu dwóch często występujących wyzwań. Po pierwsze, wszczęcie postępowania przed TSUE nie wymaga istnienia indywidualnego roszczenia. Podmiot trzeci może wnieść sprawę, wykazując, że określone działanie lub zmiana polityki spowoduje szkodę albo naruszy wartość chronioną w interesie publicznym.⁴⁶⁰ Po drugie, umożliwia to organizacjom społecznym podejmowanie działań o charakterze prewencyjnym w celu ochrony niezależności sądownictwa, pozwalając na zakwestionowanie działania zanim jego negatywne skutki w pełni się zmaterializują. TSUE może rozpoznać zarzuty podniesione w ramach *actio popularis*, jeżeli sąd krajowy występujący z pytaniem prejudycjalnym funkcjonuje w porządku prawnym, który dopuszcza tego rodzaju środki prawne.⁴⁶¹ Choć obecnie jedynie nieliczne państwa członkowskie UE, takie jak Malta, Portugalia czy Węgry, dopuszczają wnoszenie spraw w trybie *actio popularis*, instytucja ta stanowi dodatkową, potencjalną ścieżkę strategicznej litygacji tam, gdzie jest dostępna.

⁴⁵⁹ Europejska Rada ds. Uchodźców i Wypędzonych (ECRE), Węgierski Komitet Helsiński (HHC), [Access to the territory and push backs Hungary](#), strona internetowa (dostęp 3 lutego 2026 r.). Zob. również Government Decree 361/2024. (XI. 28.) on the applicability of the transitional rules of the asylum procedure.

⁴⁶⁰ Więcej informacji na temat funkcjonowania skarg typu *actio popularis*: Helsiński Komitet Praw Człowieka, [Use of actio popularis in Cases of Discrimination](#), listopad 2016 r.

⁴⁶¹ Zob. np. *Repubblika przeciwko Il-Prim Ministru*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-896/19, wyrok z 20 kwietnia 2021 r., w którym Trybunał dopuścił skargę typu *actio popularis* wniesioną przez maltańską organizację pozarządową *Repubblika*, dotyczącą niezależności sądownictwa na Malcie.

b. Postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego

Sprawy dotyczące ochrony praw człowieka mogą również trafić do TSUE w drodze postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, wszczynanego przez Komisję Europejską lub przez inne państwo członkowskie w odpowiedzi na domniemane naruszenie zobowiązań wynikających z prawa UE przez dane państwo. Celem tych postępowań jest zapewnienie pełnego przestrzegania przez państwa członkowskie ich obowiązków wynikających z prawa Unii.⁴⁶² Większość postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom wszczynana jest przez Komisję w jej roli strażniczki traktatów⁴⁶³ i dotyczy najczęściej nieprawidłowej transpozycji aktów prawa UE.⁴⁶⁴ Osoby prywatne nie mogą bezpośrednio wszcząć takiego postępowania, mogą jednak złożyć skargę do Komisji w ramach oficjalnej procedury skargowej.⁴⁶⁵ Komisja zachowuje szeroki zakres swobody w zakresie oceny, czy zbadać sprawę, wszcząć postępowanie oraz czy ostatecznie skierować ją do TSUE.⁴⁶⁶

TSUE posiada wyłączną właściwość w zakresie postępowań o uchybienie zobowiązaniom, które obejmują dwa etapy: etap poprzedzający wniesienie skargi do Trybunału oraz etap sądowy.⁴⁶⁷ Etap przedsądowy umożliwia państwu członkowskiemu wyjaśnienie kwestii faktycznych lub prawnych, uzasadnienie swojego działania lub ustawodawstwa bądź usunięcie naruszenia w celu uniknięcia sporu sądowego.⁴⁶⁸ Jeżeli sprawa przejdzie do etapu sądowego, TSUE ocenia, czy doszło do uchybienia.⁴⁶⁹ Na tym etapie ciężar dowodu spoczywa na skarżącym – zazwyczaj Komisji – która musi wykazać zasadność każdego zarzutu,⁴⁷⁰ podczas gdy zainteresowane państwo członkowskie ma obowiązek lojalnej współpracy.⁴⁷¹ W razie potrzeby Trybunał może zarządzić środki tymczasowe, które są prawnie wiążące dla państwa członkowskiego, w celu zapobieżenia poważnej i nieodwracalnej szkodzi.⁴⁷² Środki te mają na celu zapewnienie pełnej skuteczności przyszłego wyroku Trybunału.⁴⁷³

⁴⁶² Artykuł 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej; artykuły 288 ust. 3 oraz 291 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴⁶³ Artykuły 258 i 259 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴⁶⁴ Komisja Europejska, [Type of infringement cases open at year-end per Member State and the UK](#), strona internetowa (dostęp 12 maja 2025 r.).

⁴⁶⁵ Komisja Europejska, [Report a breach of EU law by an EU country](#), strona internetowa (dostęp 12 maja 2025 r.).

⁴⁶⁶ Zob. także np. Komisja Europejska, [How to make a complaint at EU level](#), strona internetowa (dostęp 18 listopada 2024 r.). Komisja rozpatruje skargi zgodnie z procedurą określoną w: European Commission, Communication from the Commission 'EU law: Better results through better application', 2017/C 18/02, 2017.

⁴⁶⁷ Komisja Europejska, Communication from the Commission, 'EU Law: Better Results through Better Application', 2017/C 18/02, 2017, załącznik.

⁴⁶⁸ EU Academy, „[Different types of procedures at the CJEU and the general court – VIDEO](#)”, 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

⁴⁶⁹ Komisja Europejska, Communication from the Commission, 'EU Law: Better Results through Better Application', 2017/C 18/02, 2017, załącznik.

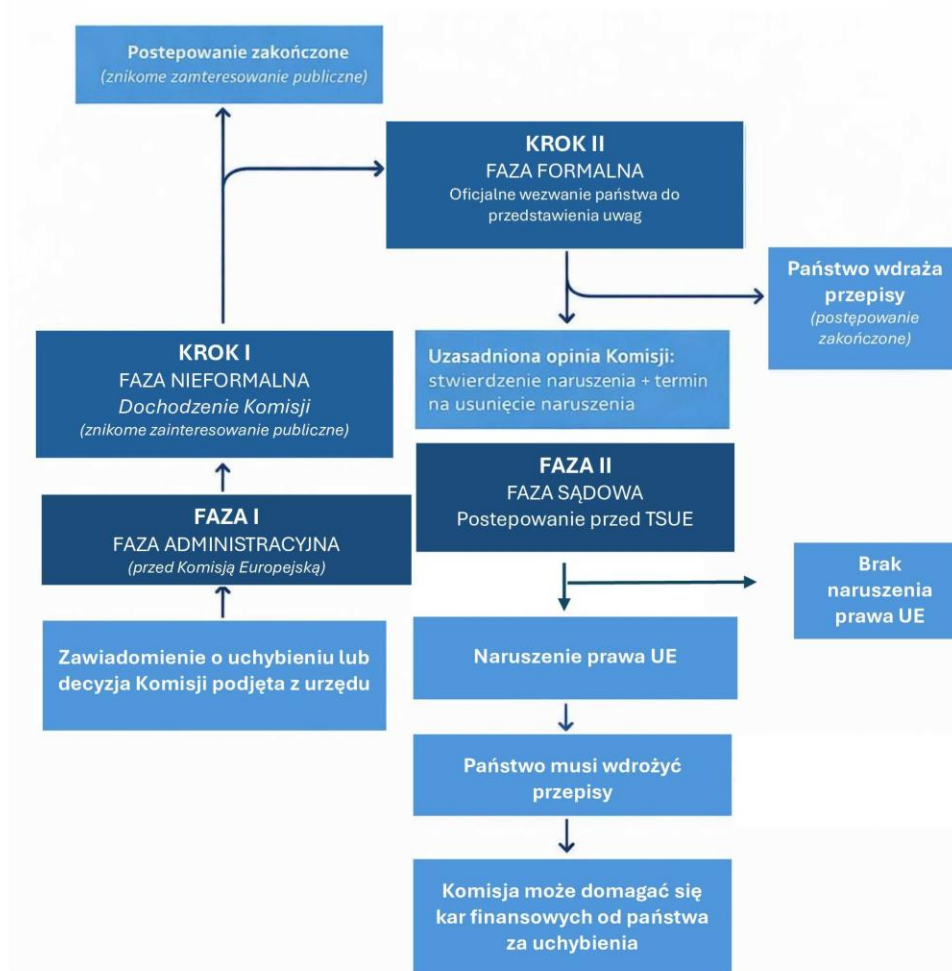
⁴⁷⁰ *Komisja przeciwko Irlandii*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-494/01, wyrok z 26 kwietnia 2005 r., ust. 41.

⁴⁷¹ EU Academy, „[Different types of procedures at the CJEU and the general court – VIDEO](#)”, 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

⁴⁷² Artykuł 279 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; artykuł 160 ust. 2 i 7 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości.

⁴⁷³ Olivier De Schutter, [Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union](#), Open Society Foundations, 2017, s. 16–17.

POSTĘPOWANIA W SPRAWIE UCHYBIENIA ZOBOWIĄZANIOM PAŃSTWA CZŁONKOWSKIEGO



Rysunek 3. Przegląd postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego⁴⁷⁴

Wyrok wydany w postępowaniu o uchybienie zobowiązaniom ma charakter deklaratoryjny. Oznacza to, że nie powoduje automatycznie uznania krajowych aktów za bezprawne, nieważne ani nie wyłącza ich stosowania.⁴⁷⁵ Stwierdzenie przez Trybunał naruszenia zobowiązań państwa członkowskiego wynikających z prawa UE może jednak ułatwić dochodzenie odpowiedzialności odszkodowawczej za szkody powstałe w wyniku tego naruszenia.⁴⁷⁶ Jeżeli państwo członkowskie nie zastosuje się do wyroku i nie podejmie działań naprawczych, Komisja może wystąpić o nałożenie sankcji finansowych, takich jak ryczałt lub okresowa kara pieniężna, aby zapobiec dalszym naruszeniom.⁴⁷⁷ Przy ustalaniu ich wysokości bierze się pod uwagę charakter, czas trwania i wagę naruszenia oraz

⁴⁷⁴ Źródło ilustracji (w języku angielskim): Simona Florescu, Validity Foundation i inni, [Strategic Litigation Guidebook](#), projekt Litigate, s. 45.

⁴⁷⁵ *Komisja przeciwko Włochom*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-362/90, wyrok z 31 marca 1992 r., ust. 10.

⁴⁷⁶ *Brasserie du Pêcheur SA przeciwko Bundesrepublik Deutschland oraz The Queen przeciwko Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd i inni*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-46/93, wyrok z 5 marca 1996 r., ust. 90–96.

⁴⁷⁷ Artykuły 260 ust. 2 i 3 oraz 279 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

zdolność państwa do zapłaty.⁴⁷⁸ Komisja może również zarządzić nałożenie kar finansowych w przypadku braku zgłoszenia tytułem notyfikacji środków transponujących dyrektywę – bez konieczności przeprowadzania wcześniejszego postępowania o uchybienie.⁴⁷⁹

Złożenie skargi do Komisji Europejskiej nie gwarantuje wszczęcia postępowania, a sprawy tego rodzaju często dotyczą naruszeń o charakterze systemowym.⁴⁸⁰ Niemniej podejmowanie działań w celu przekonania Komisji do wszczęcia postępowania przeciwko państwu członkowskiemu może stanowić użyteczną, alternatywną ścieżkę dla organizacji społecznych i innych podmiotów. Badania nad egzekwowaniem prawa UE przez Komisję wskazują, że aktywne zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego zwiększa prawdopodobieństwo podjęcia przez nią działań w celu zapewnienia zgodności z prawem UE.⁴⁸¹ Ma to szczególne znaczenie w sytuacjach poważnych i utrwalonych problemów z przestrzeganiem prawa.⁴⁸²

Z perspektywy strategicznych postępowań w sprawach praw człowieka procedura o uchybienie zobowiązaniom może być przydatna na kilka sposobów. Po pierwsze, Komisja może wszcząć takie postępowanie, gdy sąd krajowy ostatniej instancji nie kieruje pytania prejudycjalnego do TSUE, mimo ciążącego na nim obowiązku.⁴⁸³ Może to stanowić naruszenie art. 267 TFUE i zostać zakwestionowane w ramach postępowania o uchybienie.⁴⁸⁴ Po drugie, procedura ta może służyć kwestionowaniu systemowych naruszeń prawa UE przez państwa członkowskie. Co istotne, w przeciwieństwie do procedury pytań prejudycjalnych, postępowanie o uchybienie może opierać się wyłącznie na Karcie praw podstawowych UE jako podstawie prawnej działania.⁴⁸⁵ W wielu sprawach powoływano się także na art. 4 ust. 3 TFUE ustanawiający zasadę lojalnej współpracy.⁴⁸⁶ Przepis ten stanowi: „Zgodnie z zasadą lojalnej współpracy Unia i Państwa Członkowskie wzajemnie się szanują i udzielają sobie wzajemnego wsparcia w wykonywaniu zadań wynikających z Traktatów.”⁴⁸⁷

⁴⁷⁸ *Komisja przeciwko Grecji*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-387/97, wyrok z 4 lipca 2000 r., ust. 85–92.

⁴⁷⁹ EU Academy, „[Different types of procedures at the CJEU and the general court – VIDEO](#)”, 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

⁴⁸⁰ Komisja Europejska, Komunikat Komisji „EU Law: Better Results through Better Application”, 2017/C 18/02, 2017.

⁴⁸¹ Asya Zhelyazkova i Reini Schrama, „When Does the EU Commission Listen to Experts? Analysing the Effect of External Compliance Assessments on Supranational Enforcement in the EU”, *Journal of European Public Policy* (2023) 31(9): 2663–2691.

⁴⁸² Asya Zhelyazkova i Reini Schrama, „When Does the EU Commission Listen to Experts? Analysing the Effect of External Compliance Assessments on Supranational Enforcement in the EU”, *Journal of European Public Policy* (2023) 31(9): 2663–2691.

⁴⁸³ Zob. np. *Komisja przeciwko Francji*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-416/17, wyrok z 4 października 2018 r.

⁴⁸⁴ Zob. np. *Komisja przeciwko Francji*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-416/17, wyrok z 4 października 2018 r.; *Komisja przeciwko Hiszpanii*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-154/08, wyrok z 12 listopada 2009 r.

⁴⁸⁵ Zob. np. *Komisja przeciwko Węgrom*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-66/18, wyrok z 6 października 2020 r., oraz por. *Komisja przeciwko Węgrom*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-235/17, wyrok z 21 maja 2019 r.

⁴⁸⁶ Zob. np. *Komisja przeciwko Słowenii*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-316/19, wyrok z 17 grudnia 2020 r.

⁴⁸⁷ Artykuł 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej.

POSTĘPOWANIA W SPRAWIE UCHYBIENIA ZOBOWIĄZANIOM PAŃSTWA CZŁONKOWSKIEGO



LEGENDA

LFN – Letter of Formal Notice (wezwanie do usunięcia uchybienia)

RO – Reasoned Opinion (uzasadniona opinia)

TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Art. 258 TSUE – pierwszy wyrok

Art. 260 ust. 2 TSUE – ponowne skierowanie sprawy do TSUE w razie niewykonania wyroku, możliwość nałożenia ryczałtu lub kary pieniężnej

Art. 260 ust. 3 TSUE – pierwszy wyrok, nałożenie kary pieniężnej za brak terminowej transpozycji dyrektywy

Rysunek 4. Etapy postępowania o uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego – w skrócie⁴⁸⁸

c. Postępowania bezpośrednie przed TSUE

TSUE rozpoznaje również skargi bezpośrednie, które mogą być wykorzystywane wyłącznie do zaskarżania prawnie wiążących aktów instytucji i organów UE. Skargi bezpośrednie obejmują: skargi o stwierdzenie nieważności aktu UE, skargi na bezczynność oraz skargi o odszkodowanie. Możliwości wnoszenia takich skarg przez osoby fizyczne i prawne są jednak bardzo ograniczone.

Aby osoba fizyczna mogła wnieść skargę o stwierdzenie nieważności, musi wykazać, że jest adresatem zaskarżonego aktu albo że akt ten dotyczy jej „bezpośrednio i indywidualnie”, bądź że akt regulacyjny dotyczy jej bezpośrednio i nie wymaga środków wykonawczych.⁴⁸⁹ Wykazanie, że dany akt dotyczy skarżącego „bezpośrednio i indywidualnie”, jest szczególnie trudne, ponieważ musi on udowodnić, że akt ten oddziałuje na niego ze względu na cechy, które w sposób szczególny odróżniają go od innych osób, lub ze względu na okoliczności wyróżniające go spośród wszystkich pozostałych podmiotów, a tym samym wyróżniające go indywidualnie jak adresata aktu.⁴⁹⁰ Jeżeli TSUE uzna skargę o stwierdzenie nieważności za zasadną, na przykład z powodu niezgodności aktu z prawem pierwotnym UE, stwierdza jego nieważność ze skutkiem od chwili przyjęcia.⁴⁹¹ Taka nieważność ma skutek *erga omnes*, co oznacza, że wiąże nie tylko strony postępowania, lecz także wszystkie instytucje UE, administracje i sądy krajowe oraz

⁴⁸⁸ Komisja Europejska, [Stages of the EU infringement procedure in a nutshell](#), strona internetowa (dostęp 2 lutego 2026 r.).

⁴⁸⁹ Artykuł 263 ust. 4 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴⁹⁰ *Plaumann & Co. przeciwko Komisji*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa 25/62, wyrok z 15 lipca 1963 r.

⁴⁹¹ *Ex tunc effect*, zob. *Komisja przeciwko Radzie*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa 22/70, wyrok z 31 marca 1971 r.

wszystkie osoby prawne i fizyczne.⁴⁹² Jeżeli nie jest jasne, czy spełnione są przesłanki legitymacji procesowej, bardziej strategiczne może być wniesienie sprawy przed sąd krajowy oraz wystąpienie z wnioskiem o skierowanie pytania prejudycjalnego dotyczącego ważności danego aktu UE.⁴⁹³

Skargi na bezczynność, wnoszone przez osobę fizyczną lub prawną, dotyczą sytuacji, w których doszło do zaniechania wydania aktu skierowanego do niej, innego niż zalecenie lub opinia.⁴⁹⁴ Aby odnieść sukces, skarżący musi wykazać istnienie jasnego i precyzyjnego obowiązku prawnego działania po stronie danej instytucji, organu lub jednostki organizacyjnej Unii, który może być egzekwowany przed sądem.⁴⁹⁵ Skarga dotyczy braku podjęcia wymaganej decyzji lub zajęcia stanowiska, a nie przyjęcia konkretnego środka wobec skarżącego. Największą trudność stanowi wykazanie, że obowiązek działania był wystarczająco jednoznaczny i precyzyjny, aby mógł być przedmiotem kontroli sądowej.⁴⁹⁶

Osoby fizyczne i prawne, których interesy zostały naruszone wskutek działania lub zaniechania UE lub jej pracowników, mogą wnieść skargę o odszkodowanie, domagając się naprawienia szkody wyrządzonej przez instytucje, organy, jednostki organizacyjne lub pracowników UE przy wykonywaniu ich obowiązków.⁴⁹⁷ Aby skarga była skuteczna, należy wykazać trzy elementy: po pierwsze, bezprawne działanie instytucji lub jej funkcjonariuszy; po drugie, rzeczywistą i pewną szkodę; po trzecie, związek przyczynowy między działaniem a powstałą szkodą.⁴⁹⁸ Najbardziej wymagającą przesłanką jest wykazanie bezprawności działania, polegającej na dostatecznie poważnym naruszeniu prawa UE, którego celem jest ochrona praw jednostek.⁴⁹⁹ Naruszenie to musi oznaczać, że instytucja w sposób oczywisty i poważny przekroczyła granice przysługującego jej uznania.⁵⁰⁰ Im szerszy zakres uznania przysługuje instytucji, tym trudniej wykazać jej odpowiedzialność.

Właściwość do rozpoznawania skarg bezpośrednich wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne przysługuje Sądowi UE, przy czym od jego orzeczeń możliwe jest wniesienie odwołania w kwestiach prawnych do TSUE.⁵⁰¹

d. Interwencje osób trzecich

Strony postępowania, państwa członkowskie, Komisja Europejska oraz podmiot, który wydał zaskarżony akt, mogą przystąpić do sprawy po tym, jak sąd krajowy skieruje **pytanie prejudycjalne do TSUE**.⁵⁰² W związku z tym podmioty trzecie uczestniczące w postępowaniu krajowym mogą ubiegać się o dopuszczenie do udziału w postępowaniu przed TSUE. Alternatywnie możliwe są formy mniej sformalizowane, takie jak dołączenie

⁴⁹² Koen Lenaerts, Ignace Maselis, Kathleen Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford University Press, Zjednoczone Królestwo, 2014, s. 414–415.

⁴⁹³ Zob. np. Civil Liberties Union for Europe, [Relying on the EU Charter of Fundamental Rights for Human Rights Litigation: A Handbook for Civil Society Organisations and Rights Defenders](#), s. 31–32.

⁴⁹⁴ Artykuł 265 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴⁹⁵ *Ryanair przeciwko Komisji*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-615/11 P, wyrok z 16 maja 2013 r.

⁴⁹⁶ EU Academy, [„Different types of procedures at the CJEU and the general court – VIDEO”](#), 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

⁴⁹⁷ Artykuł 268 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁴⁹⁸ EU Academy, [„Different types of procedures at the CJEU and the general court – VIDEO”](#), 2024 (dostęp 26 lipca 2024 r.).

⁴⁹⁹ Armin Cuyvers, „Judicial Protection under EU Law: Direct Actions”, w: *East African Community Law: Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects*, Brill, 2017, s. 259.

⁵⁰⁰ *Brasserie du Pêcheur SA przeciwko Bundesrepublik Deutschland oraz The Queen przeciwko Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd i inni*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawy połączone C-46 i C-48/93, wyrok z 5 marca 1996 r.

⁵⁰¹ Parlament Europejski, [Kompetencje Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej](#), strona internetowa (dostęp 25 listopada 2024 r.).

⁵⁰² Artykuł 23 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Zob. np. *The Queen, na wniosek: MA, BT, DA przeciwko Secretary of State for the Home Department*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-648/11, wyrok z 6 czerwca 2013 r.

uwag do formalnych pism procesowych, co może pomóc w zwróceniu uwagi Trybunału na kluczowe postanowienia Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.⁵⁰³ Podmioty mogące wykazać interes prawny w rozstrzygnięciu sprawy mogą również przystąpić do postępowania w ramach **skargi bezpośredniej** przed TSUE.⁵⁰⁴ Obowiązują jednak ograniczenia w sporach z udziałem instytucji UE lub państw członkowskich.⁵⁰⁵ Z tego względu strategicznie uzasadnione może być zwrócenie się do właściwej instytucji UE lub państwa członkowskiego z prośbą o przystąpienie przez nie do postępowania zgodnie z zasadami proceduralnymi TSUE.⁵⁰⁶

2.2.2. Komisja Europejska

Komisja Europejska jest odpowiedzialna za egzekwowanie i zapewnianie prawidłowego stosowania prawa UE.⁵⁰⁷ Monitoruje ona przestrzeganie prawa Unii, opierając się między innymi na informacjach przekazywanych przez przedsiębiorstwa oraz organizacje społeczne w celu identyfikowania potencjalnych naruszeń przez państwa członkowskie.⁵⁰⁸

Skargi do Komisji Europejskiej dotyczące naruszeń prawa UE mogą być składane przez osoby fizyczne i organizacje w sytuacji, gdy państwo członkowskie nie wywiązuje się ze swoich zobowiązań prawnych, gdy jego ustawy, przepisy wykonawcze lub działania (bądź zaniechania) są niezgodne z wymogami prawa UE oraz gdy możliwe jest przedstawienie dowodów na poparcie tych twierdzeń.⁵⁰⁹ Złożenie skargi może skłonić Komisję do podjęcia działań i wywarcia presji na władze krajowe poprzez wszczęcie postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego.⁵¹⁰ Celem takiego postępowania nie jest jednak rozstrzyganie indywidualnych spraw, lecz doprowadzenie do zapewnienia zgodności działań państwa członkowskiego z prawem UE.⁵¹¹ Każdy może bezpłatnie wnieść skargę do Komisji.⁵¹² Skarżący nie muszą wykazywać interesu prawnego ani udowadniać, że zostali bezpośrednio dotknięci naruszeniem.⁵¹³ Skargi muszą być składane na piśmie i mogą być sporządzone w dowolnym języku urzędowym UE.⁵¹⁴ W celu ułatwienia procedury Komisja udostępnia standardowy [formularz skargi](#). Oprócz skarg Komisja może otrzymywać informacje o potencjalnych naruszeniach z różnych źródeł, w tym z petycji kierowanych do Komisji Petycji Parlamentu Europejskiego oraz ze skarg do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich.⁵¹⁵

⁵⁰³ Civil Liberties Union for Europe, *Relying on the EU Charter of Fundamental Rights for Human Rights Litigation: A Handbook for Civil Society Organisations and Rights Defenders*, s. 32–34.

⁵⁰⁴ Artykuł 40 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

⁵⁰⁵ Artykuły 142–145 Regulaminu postępowania przed Sądem UE; artykuły 142–145 oraz 129–132 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości.

⁵⁰⁶ Civil Liberties Union for Europe, *Relying on the EU Charter of Fundamental Rights for Human Rights Litigation: A Handbook for Civil Society Organisations and Rights Defenders*, s. 32–34.

⁵⁰⁷ Artykuł 17 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej.

⁵⁰⁸ Komisja Europejska, Komunikat Komisji „Prawo Unii: lepsze wyniki dzięki lepszemu stosowaniu” (2017/C 18/02), 2017, s. 2.

⁵⁰⁹ Komisja Europejska, [Jak zgłosić naruszenie prawa unijnego przez kraj UE](#), strona internetowa (dostęp 19 maja 2025 r.).

⁵¹⁰ Olivier De Schutter, *Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union*, Open Society Foundations, 2017, s. 16–17.

⁵¹¹ CEE Bankwatch Network, *Citizens' guide to European complaint mechanisms*, 2006, s. 18 (dostęp 9 sierpnia 2024 r.); Komisja Europejska, [Jak zgłosić naruszenie prawa unijnego przez kraj UE](#), strona internetowa (dostęp 19 maja 2025 r.).

⁵¹² Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, Aktualizacja zasad postępowania w stosunkach ze skarżącymi w przedmiocie stosowania prawa unijnego, COM(2012) 154 final, 2 kwietnia 2012 r., ust. 2.

⁵¹³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie relacji ze skarżącym w zakresie naruszeń prawa wspólnotowego, COM(2002) 0141 final, załącznik, ust. 2.

⁵¹⁴ Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, Aktualizacja zasad postępowania w stosunkach ze skarżącymi w przedmiocie stosowania prawa unijnego, COM(2012) 154 final, 2 kwietnia 2012 r., ust. 5.

⁵¹⁵ Olivier De Schutter, *Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union*, Open Society Foundations, 2017, s. 11.

Po złożeniu skargi skarżący otrzymuje potwierdzenie jej przyjęcia w ciągu 15 dni roboczych.⁵¹⁶ Komisja dokonuje oceny skargi i dąży do podjęcia decyzji w ciągu 12 miesięcy, czy wszcząć formalne postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom wobec danego państwa członkowskiego.⁵¹⁷ Nawet w przypadku stwierdzenia naruszenia prawa UE Komisja może zdecydować o niewszczynaniu postępowania.⁵¹⁸ Jeżeli jednak je wszczyna, często rozpoczyna od nieformalnego dialogu z państwem, zanim przejdzie do etapu formalnego, obejmującego notyfikację oraz wymianę pism, co daje państwu członkowskiemu możliwość usunięcia naruszenia przed ewentualną eskalacją sprawy.⁵¹⁹ Komisja informuje skarżących na piśmie o każdym etapie działań podjętych w odpowiedzi na ich skargę.⁵²⁰ W przypadku złożenia wielu skarg dotyczących tej samej kwestii indywidualne odpowiedzi mogą zostać zastąpione ogłoszeniem w Dzienniku Urzędowym lub na portalu Europa.⁵²¹ Tożsamość skarżącego pozostaje poufna, chyba że wyrazi on zgodę na jej ujawnienie.⁵²² Jeżeli państwo członkowskie nie zastosuje się do wymogów w toku postępowania, Komisja może skierować sprawę do TSUE.⁵²³

Zgodnie z praktyką Komisji szczególny priorytet nadaje się naruszeniom ujawniającym systemowe słabości, podważającym funkcjonowanie ram instytucjonalnych UE lub ograniczającym zdolność sądów krajowych do zapewnienia pierwszeństwa prawa UE.⁵²⁴ Priorytetowo traktowane są również sprawy, w których prawo krajowe nie zapewnia skutecznych środków ochrony prawnej w przypadku naruszeń prawa UE lub utrudnia sądom zapewnienie poszanowania zasady państwa prawnego, zgodnie z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.⁵²⁵ Wysoki priorytet nadaje się także przypadkom uporczywego niewłaściwego stosowania prawa UE przez państwo członkowskie.⁵²⁶

2.2.3. Parlament Europejski

a. Komisje śledcze

Parlament Europejski ma uprawnienie do powoływania tymczasowych komisji śledczych w celu zbadania domniemanych „zarzutów naruszenia lub niewłaściwego administrowania w stosowaniu prawa”.⁵²⁷ Choć postępowania te nie stanowią same w sobie litygacji, mogą być wykorzystywane równolegle z litygacją strategiczną lub w jej wsparciu. Dochodzenia takie mogą dotyczyć działań instytucji lub organów Unii, administracji publicznej jednego z państw członkowskich albo osób upoważnionych przez prawo Unii do jego stosowania.⁵²⁸

⁵¹⁶ Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, Aktualizacja zasad postępowania w stosunkach ze skarżącymi w przedmiocie stosowania prawa unijnego, COM(2012) 154 final, 2 kwietnia 2012 r., ust. 4.

⁵¹⁷ Komisja Europejska, [Jak zgłosić naruszenie prawa unijnego przez kraj UE](#), strona internetowa (dostęp 19 maja 2025 r.).

⁵¹⁸ Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, Aktualizacja zasad postępowania w stosunkach ze skarżącymi w przedmiocie stosowania prawa unijnego, COM(2012) 154 final, 2 kwietnia 2012 r., Wprowadzenie. Zob. np. *Komisja przeciwko Grecji*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-329/88, wyrok z 6 grudnia 1989 r.; *Komisja przeciwko Grecji*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sprawa C-200/88.

⁵¹⁹ Olivier De Schutter, *Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union*, Open Society Foundations, 2017, s. 16–17.

⁵²⁰ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie relacji ze skarżącym w zakresie naruszeń prawa wspólnotowego, COM(2002) 0141 final, załącznik, ust. 7.

⁵²¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie relacji ze skarżącym w zakresie naruszeń prawa wspólnotowego, COM(2002) 0141 final, załącznik, ust. 7.

⁵²² Komisja Europejska, [Jak zgłosić naruszenie prawa unijnego przez kraj UE](#), strona internetowa (dostęp 9 sierpnia 2024 r.).

⁵²³ Komisja Europejska, [Infringement procedure](#), strona internetowa (dostęp 19 maja 2025 r.). Zob. wyżej rozdział 2.2.1.b dotyczący postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom.

⁵²⁴ Komisja Europejska, Komunikat Komisji „Prawo Unii: lepsze wyniki dzięki lepszemu stosowaniu” (2017/C 18/02), 2017, s. 8.

⁵²⁵ Komisja Europejska, Komunikat Komisji „Prawo Unii: lepsze wyniki dzięki lepszemu stosowaniu” (2017/C 18/02), 2017, s. 5.

⁵²⁶ Komisja Europejska, Komunikat Komisji „Prawo Unii: lepsze wyniki dzięki lepszemu stosowaniu” (2017/C 18/02), 2017, s. 6.

⁵²⁷ Artykuł 226 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; Parlament Europejski, [Committees: Introduction](#), strona internetowa (dostęp 23 września 2024 r.).

⁵²⁸ Artykuł 215 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 1.

„Naruszenie” oznacza pogwałcenie prawa UE, natomiast „niewłaściwe administrowanie” obejmuje szeroki zakres sytuacji, takich jak nieprawidłowości administracyjne, zaniechania, nadużycie władzy, niesprawiedliwe traktowanie, dysfunkcje lub niekompetencję, dyskryminację, możliwe do uniknięcia opóźnienia, odmowę udzielenia informacji czy zaniedbania.⁵²⁹ Choć tymczasowe komisje śledcze nie zapewniają bezpośredniego środka prawnego w indywidualnych sprawach, mogą stanowić istotne narzędzie uwidaczniające problemy systemowe oraz prowadzące do reform instytucjonalnych lub zwiększenia odpowiedzialności.

Komisje śledcze są powoływane na wniosek co najmniej jednej czwartej posłów do Parlamentu Europejskiego.⁵³⁰ Nie mogą one badać spraw, które są już przedmiotem postępowania przed sądem krajowym lub unijnym, dopóki postępowanie to nie zostanie zakończone.⁵³¹ Komisja śledcza ma prawo żądać dokumentów i ekspertyz, wzywać świadków, organizować misje informacyjne do państw członkowskich; oraz zwracać się o współpracę do władz i parlamentów krajowych.⁵³² Jej prace muszą zostać zakończone w ciągu 12 miesięcy od jej posiedzenia inauguracyjnego, przy czym Parlament Europejski może przedłużyć ten okres.⁵³³ Po zakończeniu dochodzenia komisja przedstawia Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie ze swoich ustaleń, które jest publikowane.⁵³⁴ Sprawozdanie może zostać poddane debacie w Parlamencie Europejskim i może zawierać zalecenia.⁵³⁵ Przewodniczący Parlamentu Europejskiego monitoruje, czy właściwe instytucje lub organy wdrażają te zalecenia.⁵³⁶

Od 1993 r. Parlament Europejski powołał jedynie siedem komisji śledczych, w tym dwie w kadencji 2019–2024: jedną dotyczącą transportu zwierząt (ANIT) oraz drugą dotyczącą stosowania oprogramowania szpiegującego Pegasus (PEGA). W następstwie wniosków komisji PEGA, wskazujących na naruszenia prawa UE, Parlament Europejski zarekomendował wprowadzenie silniejszych gwarancji ochronnych, bardziej rygorystycznego nadzoru oraz nowych regulacji dotyczących użycia oprogramowania szpiegującego. Choć mandat komisji PEGA wygaś w czerwcu 2023 r., Parlament zobowiązał się do dalszego monitorowania tych kwestii za pomocą innych mechanizmów parlamentarnych.⁵³⁷

b. Komisja Petycji (PETI)

Każdy obywatel UE, rezydent, przedsiębiorstwo, organizacja lub stowarzyszenie mające siedzibę w UE, działając indywidualnie lub wspólnie z innymi, ma prawo złożyć petycję do Parlamentu Europejskiego.⁵³⁸ Choć nie jest to postępowanie sądowe sensu stricto, petycje mogą być wykorzystywane równolegle ze strategiczną litygacją lub jako jej wsparcie. Petycja może przybrać formę skargi, wniosku lub uwagi dotyczącej stosowania prawa UE, bądź apelu o zajęcie przez Parlament stanowiska w określonej kwestii.⁵³⁹ Umożliwia ona Parlamentowi zwrócenie uwagi na naruszenia praw obywateli przez państwa członkowskie, władze lokalne lub instytucje, które bezpośrednio wpływają na składającego petycję.⁵⁴⁰ Petycja musi być sporządzona w jednym z języków urzędowych UE, jasno sformułowana,

⁵²⁹ Parlament Europejski, *Examples of Parliament's impact: 2019 to 2024*, 2024, s. 8.

⁵³⁰ Artykuł 215 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 1.

⁵³¹ Decyzja 95/167/WE w sprawie szczegółowych przepisów regulujących egzekwowanie przez Parlament Europejski jego prawa do prowadzenia dochodzeń, 19 kwietnia 1995 r., art. 2 ust. 3.

⁵³² Artykuł 215 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 10.

⁵³³ Artykuł 215 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 11.

⁵³⁴ Artykuł 215 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 11.

⁵³⁵ Artykuł 215 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 11–12.

⁵³⁶ Artykuł 215 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, X kadencja parlamentarna, lipiec 2024 r., ust. 12–13.

⁵³⁷ Parlament Europejski, *Examples of Parliament's impact: 2019 to 2024*, 2024, s. 8, 14–15.

⁵³⁸ Artykuł 227 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; Artykuł 44 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; Artykuł 232 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 1; Parlament Europejski, *Petitions*, strona internetowa (dostęp 24 września 2024 r.).

⁵³⁹ Parlament Europejski, Petycje – *Eligibility and requirements*, strona internetowa (dostęp 19 maja 2025 r.).

⁵⁴⁰ Parlament Europejski, Petycje – *Eligibility and requirements*, strona internetowa (dostęp 19 maja 2025 r.).

pozbawiona obraźliwych treści oraz zawierać imię i nazwisko, obywatelstwo, stały adres oraz podpis wnoszącego.⁵⁴¹ Podobne petycje mogą być rozpatrywane łącznie.⁵⁴² Po zarejestrowaniu petycje stają się dokumentami publicznymi i nie są objęte poufnością co do tożsamości wnoszącego.⁵⁴³

Komisja Petycji Parlamentu Europejskiego (PETI) może rozpatrywać petycje na różne sposoby: może zwrócić się do Komisji Europejskiej o zbadanie zgodności z prawem UE, przekazać petycję innym komisjom parlamentarnym lub instytucjom UE w celu dalszych działań, bądź zwrócić się o informacje do władz krajowych.⁵⁴⁴ W wyjątkowych przypadkach Komisja może sporządzić sprawozdanie, przedłożyć projekt rezolucji Parlamentowi Europejskiemu, przeprowadzić misje informacyjne lub zaprosić składającego petycję do udziału w posiedzeniu.⁵⁴⁵ Petycja zostaje zamknięta, jeżeli wnoszący nie odpowie na wezwanie do uzupełnienia informacji albo gdy Komisja uzna, że sprawa została dostatecznie rozpatrzona.⁵⁴⁶ Może to nastąpić po udzieleniu środka ochrony lub przekazaniu odpowiednich informacji, albo gdy dalsze działania nie są możliwe. W każdym przypadku wnoszący jest informowany pisemnie o decyzji oraz jej uzasadnieniu.⁵⁴⁷ Jeżeli pojawiają się nowe dowody mogące uzasadniać ponowne rozpatrzenie sprawy, mogą one zostać przedłożone Komisji.⁵⁴⁸

W sprawach dotyczących detencji migracyjnej dzieci PETI może mieć istotne znaczenie.⁵⁴⁹ Choć Komisja Petycji nie posiada kompetencji do egzekwowania przepisów prawa, może stanowić mechanizm zwrócenia uwagi opinii publicznej i decydentów politycznych na określone problemy oraz zwiększenia świadomości na temat niedoskonałości obowiązujących polityk i regulacji.⁵⁵⁰ Po przedstawieniu projektu rezolucji dobrą praktyką jest nawiązywanie kontaktu z posłami do Parlamentu Europejskiego w celu wyjaśnienia problemu i uzyskania poparcia.⁵⁵¹ W celu zwiększenia widoczności sprawy wnoszący mogą również zachęcać inne osoby do formalnego poparcia petycji za pośrednictwem [internetowego portalu petycji](#). Choć nie wpływa to bezpośrednio na rozstrzygnięcie sprawy, może stanowić użyteczny mechanizm wykazania społecznego poparcia dla danej kwestii.⁵⁵²

Przykład: Złożono petycję przeciwko Danii dotyczącą niewłaściwych warunków detencji dzieci w ośrodku Sjaelsmark przeznaczonym dla osób ubiegających się o azyl, których wnioski zostały odrzucone. Wnoszący petycję argumentował, że warunki panujące w ośrodku naruszają zasadę najlepszego interesu dziecka oraz stanowią poważne zagrożenie dla zdrowia psychicznego i fizycznego dzieci. Komisja Petycji PETI uznała petycję za dopuszczalną, jednak stwierdziła, że wnoszący nie przedstawił dowodów istnienia istotnych, strukturalnych uchybień w stosowaniu obowiązujących przepisów. Ponadto władze duńskie zapowiedziały podjęcie działań mających na celu rozwiązanie wskazanych

⁵⁴¹ Artykuł 232 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 6; Parlament Europejski, Petycje – [Eligibility and requirements](#), strona internetowa (dostęp 19 maja 2025 r.).

⁵⁴² Artykuł 226 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 2, 6, 8.

⁵⁴³ Artykuł 226 Regulaminu Parlamentu Europejskiego, ust. 12.

⁵⁴⁴ Artykuł 233 Regulaminu Parlamentu Europejskiego.

⁵⁴⁵ Artykuły 233 i 234 Regulaminu Parlamentu Europejskiego; Parlament Europejski, Petycje – [Treatment and follow-up](#), strona internetowa (dostęp 20 maja 2025 r.).

⁵⁴⁶ Parlament Europejski, Petycje – [Treatment and follow-up](#), strona internetowa (dostęp 20 maja 2025 r.).

⁵⁴⁷ Artykuły 232 i 233 Regulaminu Parlamentu Europejskiego.

⁵⁴⁸ Parlament Europejski, Petycje – [Treatment and follow-up](#), strona internetowa (dostęp 24 września 2024 r.).

⁵⁴⁹ [Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 28 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony dobra dziecka w całej UE na podstawie petycji skierowanych do Parlamentu Europejskiego \(2016/2575\(RSP\)\)](#); Komisja Petycji Parlamentu Europejskiego, [Report under Rule 216 \(7\) on the deliberations of the Committee on Petitions during the year 2016A8-0387/2017](#), 2017.

⁵⁵⁰ [Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 grudnia 2022 r. w sprawie wyniku działalności Komisji Petycji w roku 2021 \(2022/2024\(INI\)\)](#), ust. S.

⁵⁵¹ Artykuł 233 Regulaminu Parlamentu Europejskiego.

⁵⁵² Europejskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami, [How can the European Parliament enforce your rights?](#), strona internetowa (dostęp 20 listopada 2024 r.).

problemów, które po ich wdrożeniu miały doprowadzić do usunięcia nieprawidłowości podniesionych w petycji.⁵⁵³

2.2.4. Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich

Postępowania przed Europejskim Rzecznikiem Praw Obywatelskich, choć nie stanowią litygacji sensu stricto, mogą stanowić ścieżkę wykorzystywaną w powiązaniu z litygacją strategiczną lub jako jej uzupełnienie. Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich bada skargi, które dotyczą przypadków niewłaściwego administrowania w działaniach instytucji, organów lub jednostek organizacyjnych Unii, z wyłączeniem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wykonującego swoje funkcje sądowe.⁵⁵⁴ Rzecznik może również wszczynać postępowania z własnej inicjatywy.⁵⁵⁵ Niewłaściwe administrowanie ma miejsce wówczas, gdy instytucja nie przestrzega „praw podstawowych”, przepisów lub zasad prawa bądź zasad dobrej administracji.⁵⁵⁶ Może ono obejmować nieprawidłowości administracyjne, niesprawiedliwe traktowanie, dyskryminację lub nadużycie władzy, w szczególności w obszarach takich jak zarządzanie funduszami UE, zamówienia publiczne czy polityka rekrutacyjna.⁵⁵⁷ Obejmuje także brak odpowiedzi na wnioski lub nieuzasadnione opóźnienia w udzielaniu dostępu do informacji leżących w interesie publicznym.⁵⁵⁸

Złożenie skargi nie wymaga, aby skarżący był bezpośrednio dotknięty domniemanym przypadkiem niewłaściwego administrowania.⁵⁵⁹ Skargę może wnieść każdy obywatel państwa członkowskiego UE lub osoba w nim zamieszkała, a także przedsiębiorstwa, stowarzyszenia i inne podmioty mające siedzibę na terytorium UE.⁵⁶⁰ Konieczne jest jednak uprzednie podjęcie próby rozwiązania problemu bezpośrednio z właściwą instytucją lub organem UE.⁵⁶¹ Jeżeli działania te nie przyniosą rezultatu, skarga może zostać wniesiona w terminie dwóch lat od momentu, w którym skarżący dowiedział się o danym problemie.⁵⁶²

Około połowa postępowań prowadzonych przez Rzecznika kończy się stwierdzeniem, że instytucja działała prawidłowo i nie doszło do niewłaściwego administrowania.⁵⁶³ W wielu sprawach instytucja rozwiązuje problem w trakcie postępowania poprzez polubowne załatwienie sprawy.⁵⁶⁴ Jeżeli stwierdzone zostanie niewłaściwe administrowanie, Rzecznik kieruje sprawę do właściwej instytucji UE, która ma trzy miesiące na udzielenie odpowiedzi.⁵⁶⁵ W przypadku braku porozumienia Rzecznik może wydać zalecenia, a jeśli nie zostaną one przyjęte, może przedłożyć sprawozdanie specjalne Parlamentowi

⁵⁵³ [Petycja No 0635/2019](#) złożona przez W.A. (Okupowane Terytorium Palestyńskie) w sprawie złych warunków detencji dzieci w ośrodku Sjaelsmark w Danii (dostęp 24 września 2024 r.).

⁵⁵⁴ Artykuł 228 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁵⁵⁵ Artykuł 228 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁵⁵⁶ Artykuł 238 Regulaminu Parlamentu Europejskiego; Unia Europejska, [The European Ombudsman's guide to complaints](#), 2011, s. 7.

⁵⁵⁷ Unia Europejska, [Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich](#), strona internetowa (dostęp 20 maja 2025 r.).

⁵⁵⁸ Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, [Złóż skargę do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich](#), strona internetowa (dostęp 16 września 2024 r.).

⁵⁵⁹ CEE Bankwatch Network, [Citizens' guide to European complaint mechanisms](#), 2006, s. 10.

⁵⁶⁰ Artykuł 228 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

⁵⁶¹ Artykuł 2 ust. 3 Rozporządzenia (UE) 2021/1163 Parlamentu Europejskiego z dnia 24 czerwca 2021 r. określające przepisy i ogólne warunki regulujące wykonywanie funkcji Rzecznika Praw Obywatelskich (Statut Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich) i uchylającego decyzję 94/262/EWWiS.

⁵⁶² Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, [Złóż skargę do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich](#), strona internetowa (dostęp 16 września 2024 r.).

⁵⁶³ Unia Europejska, [The European Ombudsman's guide to complaints](#), 2011, s. 8.

⁵⁶⁴ Unia Europejska, [The European Ombudsman's guide to complaints](#), 2011, s. 8.

⁵⁶⁵ Artykuł 228 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Europejskiemu.⁵⁶⁶ Decyzje Rzecznika nie mają charakteru prawnie wiążącego, jednak poziom ich wykonywania pozostaje konsekwentnie wysoki.⁵⁶⁷

Chociaż mandat Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich obejmuje badanie zarzutów naruszenia praworządności i praw człowieka przez instytucje UE, historycznie wpływało do niego stosunkowo niewiele skarg dotyczących naruszeń praw człowieka. Jak wskazał jeden z byłych Europejskich Rzeczników Praw Obywatelskich, wynika to z tego, że instytucje UE same nie wykonują wobec jednostek uprawnień o charakterze przymusowym.⁵⁶⁸ Niemniej jednak baza orzecznictwa Rzecznika zawiera setki spraw dotyczących praw człowieka, w tym praw dziecka.⁵⁶⁹ Do niedawnych przykładów postępowań związanych z prawami człowieka należy krytyka Komisji za brak poinformowania opinii publicznej o sposobie oceny ryzyka dla praw człowieka w ramach porozumienia migracyjnego między UE a Tunezją.⁵⁷⁰ Inne istotne sprawy dotyczyły sposobu, w jaki Komisja zapewniała poszanowanie praw człowieka w finansowanych ze środków UE ośrodkach zarządzania migracją w Grecji, funkcjonujących w warunkach zbliżonych do detencji,⁵⁷¹ zachowania ekspertów podczas wywiadów z osobami ubiegającymi się o azyl organizowanych przez Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu⁵⁷² oraz rozpatrywania skarg dotyczących domniemanych naruszeń praw człowieka przez Europejską Agencję Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex) w ramach jej mechanizmu skargowego.⁵⁷³

Chociaż Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich nie stanowi bezpośredniego forum do kwestionowania detencji migracyjnej, która jest stosowana przez państwa członkowskie, może on być istotnym mechanizmem dla organizacji społecznych, na przykład w kontekście wdrażania Paktu UE o migracji i azylu.⁵⁷⁴

2.2.5. Mechanizm indywidualnych skarg w ramach Frontexu

Centralnym podmiotem w obszarze „zarządzania migracją” w Unii Europejskiej jest Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex), która wspiera państwa

⁵⁶⁶ Artykuł 4 Rozporządzenia (UE) 2021/1163 Parlamentu Europejskiego z dnia 24 czerwca 2021 r. określające przepisy i ogólne warunki regulujące wykonywanie funkcji Rzecznika Praw Obywatelskich (Statut Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich) i uchylające decyzję 94/262/EWWiS.

⁵⁶⁷ Unia Europejska, *The European Ombudsman's guide to complaints*, 2011, s. 8.

⁵⁶⁸ Paraskevas Nikiforos Diamandouros, *The Ombudsmen as human rights protection mechanisms*, przemówienie, 7 maja 2010 r.

⁵⁶⁹ Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, [Wyniki wyszukiwania: Prawa podstawowe](#), strona internetowa (dostęp 20 listopada 2024 r.).

⁵⁷⁰ W październiku 2024 r. Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich stwierdził, że Komisja Europejska przeprowadziła „analizę ryzyka” w odniesieniu do Tunezji przed podpisaniem memorandum o porozumieniu, obejmującą m.in. „stan praw człowieka, demokracji, praworządności, bezpieczeństwa i konfliktów” w tym kraju, oraz skrytykował Komisję za nieujawnienie wyników tej analizy. Zob. Międzynarodowa Komisja Prawników, [The Price of Complicity: Tunisia-EU Partnership Agreement fuels egregious human rights abuses against refugees, asylum-seekers and migrants](#), grudzień 2024 r.; Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, Sprawa OI/2/2024/MHZ: [Rzecznik Praw Obywatelskich krytykuje fakt, że Komisja nie poinformowała opinii publicznej, w jaki sposób oceniła zagrożenia dla praw człowieka w umowie między UE a Tunezją](#), 23 października 2024 r.; Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, Sprawa OI/2/2024/MHZ: [W jaki sposób Komisja Europejska zamierza zagwarantować poszanowanie praw człowieka w kontekście protokołu ustaleń między UE a Tunezją](#), 21 października 2024 r.

⁵⁷¹ Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, Sprawa OI/3/2022/MHZ: [Decyzja w dochodzeniu strategicznym dotyczącym zapewnienia poszanowania praw podstawowych w finansowanych przez UE ośrodkach zarządzania migracjami w Grecji](#), 7 czerwca 2023 r.

⁵⁷² Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, Sprawa 1139/2018/MDC: [Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu \(EASO\) przyjmuje sugestie Rzecznika dotyczące sposobu reagowania na problemy związane z przesłuchaniami osób ubiegających się o azyl](#), decyzja z 30 września 2019 r.

⁵⁷³ Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, Sprawa OI/5/2020/MHZ: [Decyzja w sprawie funkcjonowania mechanizmu skargowego Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej \(Frontex\) w odniesieniu do domniemanych naruszeń praw podstawowych oraz roli urzędnika ds. praw podstawowych](#), 15 czerwca 2021 r. Więcej na temat mechanizmu skargowego Frontexu zob. w rozdziale 2.2.5 niniejszego Przewodnika.

⁵⁷⁴ Pakt UE o migracji i azylu to zestaw aktów prawnych zatwierdzonych przez Parlament Europejski 10 kwietnia 2024 r. i przyjętych przez Radę 14 maja 2024 r. Akty weszły w życie 11 czerwca 2024 r., natomiast pełne stosowanie rozpocznie się 12 czerwca 2026 r. (z wyjątkiem rozporządzenia ustanawiającego unijne ramy przesiedleń). Zob. Międzynarodowa Komisja Prawników, [EU: Unaccompanied children must not be placed in asylum border procedures](#), 1 grudnia 2025 r., strona internetowa (dostęp 27 stycznia 2026 r.).

członkowskie w zarządzaniu granicami i migracją.⁵⁷⁵ Mechanizmy funkcjonujące w ramach Frontexu, choć nie stanowią litygacji sensu stricto, mogą być wykorzystywane w powiązaniu z litygacją strategiczną lub jako jej uzupełnienie.

Od momentu swojego powstania Frontex był przedmiotem krytyki w związku z różnymi kwestiami, w tym domniemanymi naruszeniami praw człowieka, takimi jak udział w pushbackach na zewnętrznych granicach UE.⁵⁷⁶ Doprowadziło to do zwiększonego, przynajmniej formalnie, nacisku na ochronę praw podstawowych w działalności Agencji.⁵⁷⁷ Istotne jest zatem to, że Agencja dysponuje obecnie wewnętrznym, choć nie zawsze skutecznym, systemem odpowiedzialności, skoncentrowanym wokół urzędnika ds. praw podstawowych Frontexu (FRO) oraz jego biura.⁵⁷⁸ Urzędnik ds. praw podstawowych odpowiada za ocenę zgodności działań Agencji z prawami podstawowymi, udzielanie porad i wsparcia oraz przyczynianie się do promowania praw podstawowych.⁵⁷⁹

Kolejnym mechanizmem odpowiedzialności jest Mechanizm indywidualnych skarg Frontexu (ICM).⁵⁸⁰ Skarga może zostać wniesiona bezpłatnie do Frontexu przez osobę fizyczną lub osobę działającą w jej imieniu, jeżeli uważa ona, że działania lub zaniechania członka personelu Frontexu bezpośrednio naruszyły jej prawa człowieka podczas operacji Frontexu.⁵⁸¹ Skargi muszą być składane na piśmie, za pośrednictwem [formularza skargowego](#) Frontexu, pocztą elektroniczną lub listownie, oraz powinny opisywać, w jaki sposób i gdzie doszło do domniemanego naruszenia.⁵⁸² Za dopuszczalne uznaje się wyłącznie skargi dotyczące konkretnych naruszeń praw podstawowych, należycie uzasadnione.⁵⁸³ Skargi należy wnieść w terminie jednego roku od domniemanego naruszenia.⁵⁸⁴ Nie istnieje wymóg wyczerpania krajowych środków odwoławczych, a złożenie skargi nie wyklucza skorzystania z innych środków prawnych.⁵⁸⁵

Urzędnik ds. praw podstawowych rozpatruje skargi zgodnie z prawem do dobrej administracji.⁵⁸⁶ W trakcie analizy może zaistnieć potrzeba przedstawienia dodatkowych informacji lub dokumentów.⁵⁸⁷ Skargi są traktowane poufnie, chyba że skarżący wyraźnie

⁵⁷⁵ Artykuł 1 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁷⁶ Zob. np. Human Rights Watch, [Frontex Failing to Protect People at EU Borders: Stronger Safeguards Vital as Border Agency Expands](#), 23 czerwca 2021 r.

⁵⁷⁷ Zob. np. Constantin Hruschka, „Frontex and the Duty to Respect and Protect Human Rights”, *Verfassungsblog*, 7 lutego 2020 r.

⁵⁷⁸ Artykuły 109 i 110 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁷⁹ Frontex, [Fundamental rights at Frontex](#), strona internetowa (dostęp 22 listopada 2024 r.).

⁵⁸⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1624 z dnia 14 września 2016 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 i uchylające rozporządzenie (WE) nr 863/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady, rozporządzenie Rady (WE) nr 2007/2004 i decyzję Rady 2005/267/WE.

⁵⁸¹ Artykuł 111 ust. 2 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁸² Frontex, [Your right to complain to Frontex](#), 2023, s. 3.

⁵⁸³ Artykuł 111 ust. 3 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁸⁴ Artykuł 5 ust. 3 lit. f–g Decyzji Zarządu Frontex nr 19/2022 z dnia 16 marca 2022 r. przyjmującej zasady funkcjonowania mechanizmu skarg Agencji.

⁵⁸⁵ Artykuł 3 ust. 2 Decyzji Zarządu Frontex nr 19/2022 z dnia 16 marca 2022 r. przyjmującej zasady funkcjonowania mechanizmu skarg Agencji.

⁵⁸⁶ Artykuł 111 ust. 4 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁸⁷ Artykuł 111 ust. 4 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

zrezygnuje z poufności.⁵⁸⁸ W przypadku uznania skargi za dopuszczalną, skarżący jest informowany o dalszych krokach, w tym o przewidywanych terminach.⁵⁸⁹ W przypadku uznania skargi za niedopuszczalną, skarżący otrzymuje uzasadnioną decyzję wraz z informacją o możliwych alternatywnych ścieżkach działania.⁵⁹⁰ Urzędnik ds. praw podstawowych może ponownie rozpatrzyć skargę uznaną wcześniej za niedopuszczalną, jeżeli przedstawione zostaną nowe dowody.⁵⁹¹ W przypadku gdy skarga dotyczy działań członków zespołu z państwa członkowskiego uczestniczącego w operacji, przekazuje się ją właściwym organom tego państwa do zbadania, a skarżącemu przekazywane są dane kontaktowe organu, który otrzymał sprawę.⁵⁹² W przypadku skarg dotyczących personelu Frontexu Dyrektor Wykonawczy jest odpowiedzialny za zapewnienie podjęcia odpowiednich działań następczych oraz za złożenie sprawozdania urzędnikowi ds. praw podstawowych.⁵⁹³ Czas potrzebny na rozpatrzenie skargi może się różnić w zależności od okoliczności sprawy.⁵⁹⁴

Przegląd skarg oraz sposobu ich rozpatrywania jest przedstawiany w rocznym sprawozdaniu urzędnika ds. praw podstawowych.⁵⁹⁵ Od momentu ustanowienia mechanizmu wniesiono stosunkowo niewielką liczbę skarg, z czego tylko część została uznana za dopuszczalne.⁵⁹⁶ Skargi są najczęściej uznawane za niedopuszczalne, gdy nie dotyczą działań operacyjnych Frontexu lub nie wiążą się z zarzutami naruszenia praw podstawowych.⁵⁹⁷ Mechanizm indywidualnych skarg był krytykowany m.in. za brak wystarczającej niezależności, zbyt wąski zakres oraz fakt, że działania następcze pozostają w gestii Dyrektora Wykonawczego, przy braku jasnych regulacji dotyczących konsekwencji i terminów ich podejmowania.⁵⁹⁸ Choć mechanizm skargowy ma istotne ograniczenia, a Frontex co do zasady nie prowadzi detencji migracyjnej, nie można wykluczyć, że w określonych sytuacjach może on stanowić użyteczne, dodatkowe i wczesne narzędzie reagowania na naruszenia praw dzieci migrantów i uchodźców. Złożenie skargi nie wyklucza przy tym korzystania z innych dostępnych mechanizmów i środków ochrony.

⁵⁸⁸ Frontex, Decyzja Zarządu nr 19/2022 z dnia 16 marca 2022 r. przyjmująca zasady funkcjonowania mechanizmu skarg Agencji, artykuł 20 ust. 2.

⁵⁸⁹ Artykuł 111 ust. 5 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁹⁰ Artykuł 111 ust. 5 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁹¹ Artykuł 111 ust. 5 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁹² Artykuł 111 ust. 5 i 7 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁹³ Artykuł 111 ust. 6 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁹⁴ Frontex, [Your right to complain to Frontex](#), 2023, s. 5.

⁵⁹⁵ Artykuł 111 ust. 9 Rozporządzenia (UE) 2019/1896 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624.

⁵⁹⁶ W 2023 r. jedynie cztery z 64 skarg uznano za dopuszczalne, a dziesięć pozostawało w toku. Zob. Europejska Rada ds. Uchodźców i Wygnańców (ECRE), [Holding Frontex to account: ECRE's proposals for strengthening non-judicial mechanisms for scrutiny of Frontex](#), s. 13; Frontex, [2023: Annual Report of the Fundamental Rights Officer of Frontex](#), 2024, s. 28–30.

⁵⁹⁷ Frontex, [2023: Annual Report of the Fundamental Rights Officer of Frontex](#), 2024, s. 29.

⁵⁹⁸ Europejska Rada ds. Uchodźców i Wygnańców (ECRE), [Holding Frontex to account: ECRE's proposals for strengthening non-judicial mechanisms for scrutiny of Frontex](#), s. 14.

3. Działania następce i rzecznictwo

Litygacja strategiczna nie kończy się wraz z wydaniem orzeczenia przez sąd. Niezależnie od tego, czy sprawa zakończyła się sukcesem, czy nie, działania następce są kluczowe dla zwiększenia szans na osiągnięcie realnego i trwałego wpływu. Litygacja może pomóc w zwróceniu uwagi na naruszenia praw człowieka oraz przyczynić się do reform prawnych lub politycznych, jednak rzadko prowadzi do takich rezultatów samodzielnie. Decydujące znaczenie mają wykonanie orzeczeń, wola polityczna oraz szersza świadomość społeczna.

Niniejszy rozdział opisuje, w jaki sposób działania następce, rzecznictwo oraz komunikacja mogą wspierać litygację strategiczną w realizacji jej celów. Omawia również, w jaki sposób litygacja może stanowić element szerszej strategii przeciwdziałania problemom strukturalnym oraz jak współpraca między prawnikami, organizacjami społecznymi i innymi podmiotami może zwiększyć skuteczność i wpływ działań prawnych.

Litygacja często pozwala osiągnąć część zakładanych celów, jednocześnie nie realizując innych. Dlatego już na wstępie niezbędne jest jasne określenie celów, aby zapobiec nierealistycznym oczekiwaniom.⁵⁹⁹ Litygacja może mieć ambitny i szeroki charakter, czasami przynosząc efekty wykraczające poza pierwotne założenia i oczekiwania. Litygacja powinna być prowadzona w sposób pragmatyczny, z uwzględnieniem jej ograniczeń jako narzędzia zmiany. Sama w sobie może przynieść jedynie określone rezultaty, a wiele czynników wpływających na jej skuteczność pozostaje poza kontrolą prawników i rzeczników. Dlatego konieczne jest uwzględnianie tego, jak działania sądowe oddziałują na szerszy kontekst polityczny i społeczny. Litygacja nie powinna być prowadzona w izolacji ani traktowana jako nadrzędna wobec innych form rzecznictwa i aktywizmu. Należy postrzegać ją jako jeden z elementów szerszej strategii zmiany – odrębny, ale uzupełniający inne działania, takie jak inicjatywy oddolne, lobbying, budowanie koalicji czy kampanie podnoszące świadomość społeczną. Jest ona ważnym, lecz ograniczonym narzędziem w procesie rozwiązywania utrwalonych problemów z zakresu praw człowieka – nie zastępuje innych strategii, lecz je wspiera.

Skuteczność litygacji strategicznej w wywoływaniu trwałych i szerszych zmian w dużej mierze zależy od działań towarzyszących i następnych, w tym od aktywności rzecznich, komunikacyjnych i monitorujących. Odpowiednia komunikacja oraz mobilizacja opinii publicznej przed, w trakcie i po zakończeniu postępowania sprzyjają budowaniu szerszego poparcia dla zmiany. Litygacja ma znacznie większe szanse przynieść zamierzony efekt, gdy stanowi część podejścia typu „litygacja +”. Jeżeli postępowanie prowadzone jest przez prawników, powinni oni dążyć do współpracy z podmiotami posiadającymi doświadczenie w zakresie rzecznictwa i komunikacji – takimi jak organizacje społeczne czy inni właściwi interesariusze. Nawiązanie współpracy na wczesnym etapie może mieć kluczowe znaczenie nie tylko dla konkretnej sprawy, lecz także dla szerszych działań prawnych i politycznych wykraczających poza dany przypadek.

Tego rodzaju współdziałanie umożliwia przejście od indywidualnych skarg do działań o charakterze zbiorowym, przesuwając punkt ciężkości z pojedynczego roszczenia na rozwiązywanie problemów systemowych.⁶⁰⁰ Może to zmniejszyć obciążenie spoczywające na indywidualnych skarżących, a jednocześnie otworzyć drogę do wypracowania rozwiązań o szerszym, systemowym charakterze. Ponadto ułatwia włączanie wsparcia podmiotów trzecich w postępowania sądowe, co może wzmocnić sprawę i zwiększyć jej oddziaływanie.⁶⁰¹

⁵⁹⁹ Międzynarodowa Komisja Prawników (ICJ), *Justice Under Pressure: Strategic Litigation of Judicial Independence in Europe*, styczeń 2025 r., s. 60.

⁶⁰⁰ Międzynarodowa Komisja Prawników (ICJ), *Justice Under Pressure: Strategic Litigation of Judicial Independence in Europe*, styczeń 2025 r., s. 60.

⁶⁰¹ Zob. rozdział 2.1.1.d.

3.1. Komunikacja i działania rzecznicze

Działania rzecznicze mogą przyjmować różne formy. Obejmują one zarówno bezpośredni dialog z decydentami na poziomie krajowym i unijnym, jak i kampanie służące zwiększaniu świadomości społecznej na temat określonych problemów. W praktyce wykorzystuje się m.in. listy otwarte, kampanie mailingowe i działania w mediach społecznościowych, a także organizację debat, okrągłych stołów czy spotkań eksperckich. Ważnym narzędziem pozostają również komunikaty prasowe, które pozwalają nagłośnić sprawę i zwrócić na nią uwagę opinii publicznej. Budowanie sieci współpracy między prawnikami z różnych państw członkowskich UE sprzyja wymianie doświadczeń, praktycznych wskazówek i refleksji strategicznych dotyczących prowadzenia spraw. Taka współpraca wzmacnia działania rzecznicze na poziomie międzynarodowym, rozwija solidarność ponad granicami i zwiększa skuteczność podejmowanych działań prawnych.⁶⁰²

Jednocześnie w komunikacji z opinią publiczną lub innymi odbiorcami niebędącymi ekspertami organizacje społeczne często stosują podejścia, które – jak pokazują badania – okazują się nieskuteczne w zmianie opinii i postaw. Na przykład prezentowanie wyłącznie statystyk dotyczących nierówności w edukacji, dostępie do mieszkań czy ochronie zdrowia może nie przekonać osób sceptycznych wobec istnienia dyskryminacji strukturalnej. Aby skutecznie wpływać na opinię publiczną, konieczne jest podejście strategiczne. Poniżej przedstawiono kroki, które mogą okazać się skuteczne w przekonywaniu odbiorców:⁶⁰³

1. **Pokaż odbiorcom, dlaczego dana kwestia powinna ich obchodzić.** Można to osiągnąć, łącząc problem bezpośrednio z czymś namacalnym w ich codziennym życiu. Na przykład zasada praworządności jest potrzebna po to, aby politycy przestrzegali reguł i zapewniali finansowanie usług, z których ludzie realnie korzystają.
2. **Wyjaśnij „kto”, „dlaczego” i „na czym polega” problem.** Przedstawienie kontekstu sprawy oraz wskazanie, komu i z jakich powodów stawia się zarzuty, pozwala odbiorcom lepiej zrozumieć sytuację, poczuć empatię oraz spojrzeć na problem z perspektywy skarżącego, pełnomocnika lub organizacji społecznej.
3. **Pokaż, że istnieje rozwiązanie,** ale nie przedstawiaj go w języku techniczno-politycznym, gdy komunikujesz się z odbiorcami niebędącymi ekspertami. Zamiast tego skoncentruj się na tym, w jaki sposób proponowane rozwiązanie pozwala przezwyciężyć problem.
4. W miarę możliwości i adekwatnie do sytuacji **uwzględnij wezwanie do działania oraz przypomnienie wcześniejszych sukcesów.** Jest to istotne, ponieważ pomaga mobilizować odbiorców oraz przeciwdziałać cynizmowi i poczuciu bezradności.

3.2. Działania następcze oraz wykonanie wyroków i decyzji

Wygranie sprawy lub jej zakończenie w drodze ugody jest jedynie pierwszym krokiem w kierunku szerszej zmiany społecznej lub politycznej, do której dąży litygacja strategiczna. Wykonanie wyroków i decyzji od dawna stanowi jedno z największych wyzwań w tego rodzaju działaniach, zwłaszcza gdy orzeczenia wydają sądy międzynarodowe lub inne mechanizmy międzynarodowe, które często nie dysponują silnymi instrumentami egzekwowania swoich rozstrzygnięć. Szczególne trudności mogą pojawiać się w obszarach wrażliwych politycznie, takich jak migracja i traktowanie migrantów w Europie. W wielu sytuacjach kluczową przeszkodą jest brak woli politycznej po stronie właściwych władz, zwłaszcza gdy wykonanie orzeczenia wymaga istotnych reform prawnych lub politycznych. W przeciwieństwie do rozstrzygnięć odnoszących się wyłącznie do indywidualnych

⁶⁰² Międzynarodowa Komisja Prawników (ICJ), *Justice Under Pressure: Strategic Litigation of Judicial Independence in Europe*, styczeń 2025 r., s. 71.

⁶⁰³ Zob. szerzej oraz bardziej szczegółowe przykłady w: Civil Liberties Union for Europe, *Relying on the EU Charter of Fundamental Rights for Human Rights Litigation: A Handbook for Civil Society Organisations and Rights Defenders*, s. 38–42.

przypadków, orzeczenia nakazujące zmiany systemowe – na przykład w zakresie bezprawnych praktyk detencyjnych, dostępu do procedur azylowych czy naruszeń zasady *non-refoulement* – są często najtrudniejsze do wdrożenia, ponieważ mogą kolidować z utrwaloną polityką państwa lub jego interesami politycznymi. Działania następcze mają zatem kluczowe znaczenie dla zwiększenia szans na skuteczne wykonanie orzeczeń oraz dla nagłaśniania przypadków ich niewykonania.

Zapewnienie skutecznych środków naprawczych jest istotnym elementem etapu wykonawczego. Sądy i organy traktatowe często wydają decyzje o charakterze deklaratoryjnym, pozostawiając państwu znaczną swobodę w wyborze sposobu ich realizacji. Tam, gdzie to możliwe, pełnomocnicy powinni wyraźnie domagać się konkretnych i wykonalnych środków naprawczych, zgodnych z międzynarodowymi standardami praw człowieka.⁶⁰⁴ Mogą one obejmować środki restytucyjne, takie jak ponowne otwarcie procedur azylowych wobec osób, których wnioski zostały niesłusznie oddalone, lub zwolnienie osób bezprawnie pozbawionych wolności. Gwarancje niepowtarzalności naruszeń mogą natomiast wymagać zmian legislacyjnych lub politycznych, na przykład uchylenia restrykcyjnych przepisów migracyjnych sprzecznych ze standardami praw człowieka.

Na poziomie Unii Europejskiej działania rzecznicze mogą być kierowane do Komisji Europejskiej zarówno w formie formalnych skarg, jak i poprzez nieformalne działania rzecznicze. Komisja może prowadzić dialog z państwami członkowskimi w celu zachęcenia ich do wykonania orzeczeń. Nadzoruje ona również wykonanie wyroków Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz dysponuje uprawnieniami do nakładania kar finansowych na państwa członkowskie, które nie stosują się do tych wyroków.⁶⁰⁵ Może również wstrzymać wypłatę ważnych środków unijnych dla państw członkowskich, które nie wykonują orzeczeń.⁶⁰⁶ Jest to potencjalnie skuteczny sposób wywierania nacisku na ich realizację.

Międzynarodowe mechanizmy, takie jak Komitet Praw Człowieka (HRC) czy Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW), nadzorują wykonywanie odpowiednich konwencji. Organy te mogą wydawać zalecenia lub uwagi końcowe wywierające presję polityczną na państwa niewywiązujące się ze zobowiązań. Niektóre mechanizmy traktatowe przewidują formalne procedury następcze, a okresowe sprawozdania państw składane przed komitetami ONZ umożliwiają monitorowanie wykonania decyzji w sprawach indywidualnych.⁶⁰⁷ W przypadku Komitetów ICESCR, CRC, CRPD, CED oraz CEDAW państwa są zobowiązane – w terminie sześciu miesięcy od przekazania decyzji lub ugody w sprawie indywidualnej, bądź w terminie wskazanym przez Komitet – do

⁶⁰⁴ Zgromadzenie Ogólne ONZ, [Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law](#), Rezolucja 60/147, przyjęta 16 grudnia 2005 r., ust. 1–3; Komitet Praw Człowieka, [General Comment No. 31, The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant](#), CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 29 marca 2004 r.

⁶⁰⁵ Zob. rozdział 2.2.2.

⁶⁰⁶ Na podstawie rozporządzenia w sprawie warunkowości (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2020/2092 z dnia 16 grudnia 2020 r. w sprawie ogólnego systemu warunkowości służącego ochronie budżetu Unii), które uzależnia wypłatę środków UE od poszanowania zasady praworządności.

⁶⁰⁷ Zob. OHCHR, [Reporting procedure Human Rights Committee](#), [Reporting guidelines Committee on the Elimination of Discrimination against Women](#), [Reporting guidelines Committee against Torture](#), [Reporting guidelines Committee on the Rights of the Child](#), [Reporting guidelines Committee on the Elimination of Racial Discrimination](#), [Reporting guidelines Committee on the Rights of Persons with Disabilities](#), [Reporting guidelines Committee on Economic, Social and Cultural Rights](#), [Reporting guidelines Committee on Enforced Disappearances](#), strony internetowe (dostęp 27 stycznia 2026 r.).

przedstawienia pisemnej odpowiedzi zawierającej informacje o podjętych działaniach.⁶⁰⁸ Komitet może zażądać dodatkowych informacji, jeżeli uzna to za konieczne.⁶⁰⁹ Wszystkie informacje otrzymane przez Komitet są przekazywane autorowi skargi, który może się do nich odnieść.⁶¹⁰ W ramach wszystkich organów traktatowych właściwy Komitet, grupa robocza lub sprawozdawca ds. skarg mogą podejmować działania i wydawać zalecenia, aby doprowadzić do wykonania decyzji, zaleceń lub ugód.⁶¹¹

Wykonanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka jest nadzorowane przez Komitet Ministrów Rady Europy. Komitet Ministrów może przyjmować rezolucje tymczasowe, wywierać presję polityczną, a w wyjątkowych okolicznościach wszczynać postępowanie w sprawie naruszenia obowiązku wykonania wyroku.⁶¹² W przypadku niezadowalającego wykonania nadzór może zostać zintensyfikowany poprzez częstsze przeglądy, żądanie zaktualizowanych planów działań oraz publiczne wezwanie przedstawicieli państwa do wyjaśnień.⁶¹³ Na podstawie Reguły 9 Komitet Ministrów może otrzymywać komunikaty od organizacji pozarządowych i krajowych instytucji praw człowieka dotyczące wykonania wyroków ETPC.⁶¹⁴ Może także uwzględniać podobne zawiadomienia od skarżących oraz międzynarodowych organizacji międzyrządowych uprawnionych do interwencji przed Trybunałem.⁶¹⁵ Korzystanie z procedury Reguły 9 umożliwia organizacjom społecznym i prawnikom zwracanie uwagi na przypadki niewykonania orzeczeń oraz domaganie się skuteczniejszych środków wykonawczych.⁶¹⁶

Sieć organizacji pozarządowych monitorujących wykonanie wyroków ETPC sprzyja wspólnym działaniom i strategicznemu monitorowaniu, ukierunkowanemu na rozliczanie państw z ich zobowiązań.⁶¹⁷ W bardziej złożonych sprawach Komitet Ministrów może przyjmować rezolucje tymczasowe wyrażające zaniepokojenie lub krytykę, a także – w razie potrzeby – wszcząć postępowanie w sprawie naruszenia obowiązku wykonania wyroku.⁶¹⁸ W wyjątkowych przypadkach może również skierować sprawę ponownie do

⁶⁰⁸ Reguła 21 ust. 1 Regulaminu Komitetu ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do Protokołu fakultatywnego; Reguła 28 ust. 1 Regulaminu do Protokołu fakultatywnego nr 3 do Konwencji o prawach dziecka; Reguła 76 ust. 1 Regulaminu Komitetu Praw Osób z Niepełnosprawnościami; Reguła 81 ust. 1 Regulaminu Komitetu ds. Wymuszonych Zaginięć; Reguła 73 ust. 1 Regulaminu Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet.

⁶⁰⁹ Reguła 21 ust. 2 Regulaminu Komitetu ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do Protokołu fakultatywnego; Reguła 28 ust. 2 Regulaminu do Protokołu fakultatywnego nr 3 do Konwencji o prawach dziecka; Reguła 76 ust. 2 Regulaminu Komitetu Praw Osób z Niepełnosprawnościami; Reguła 81 ust. 2 Regulaminu Komitetu ds. Wymuszonych Zaginięć; Reguła 73 ust. 2 Regulaminu Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet.

⁶¹⁰ Reguła 21 ust. 3 Regulaminu Komitetu ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do Protokołu fakultatywnego; Reguła 28 ust. 3 Regulaminu do Protokołu fakultatywnego nr 3 do Konwencji o prawach dziecka; Reguła 76 ust. 3 Regulaminu Komitetu Praw Osób z Niepełnosprawnościami; Reguła 81 ust. 3 Regulaminu Komitetu ds. Wymuszonych Zaginięć.

⁶¹¹ Reguła 21 Regulaminu Komitetu ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do Protokołu fakultatywnego; Reguła 28 Regulaminu do Protokołu fakultatywnego nr 3 do Konwencji o prawach dziecka; Reguła 106 Regulaminu Komitetu Praw Człowieka; Reguła 76 Regulaminu Komitetu Praw Osób z Niepełnosprawnościami; Reguła 81 Regulaminu Komitetu ds. Wymuszonych Zaginięć; Reguła 115 Regulaminu Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej; Reguła 120 Regulaminu Komitetu przeciwko Torturom; Reguła 73 Regulaminu Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet.

⁶¹² Artykuł 46 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

⁶¹³ Reguły 6–9 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzoru nad wykonaniem wyroków oraz warunków ugód; zob. Komitet Ministrów, [iGuide to procedures and working methods of the Committee of Ministers](#), 1 września 2024 r.

⁶¹⁴ Reguła 9 ust. 2 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzoru nad wykonaniem wyroków oraz warunków ugód. Zob. art. 46 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

⁶¹⁵ Reguła 9 ust. 1, 3 i 4 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzoru nad wykonaniem wyroków oraz warunków ugód. Zob. art. 46 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

⁶¹⁶ Przegląd Reguły 9 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzoru nad wykonaniem wyroków oraz warunków ugód: Rada Europy, Departament Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, „[Communications by NHRIs/CSOs](#)”, strona internetowa (dostęp 18 lutego 2025 r.).

⁶¹⁷ European Implementation Network (EIN) wspiera organizacje pozarządowe i inne podmioty w skutecznym monitorowaniu wykonania wyroków, w szczególności w Strasburgu.

⁶¹⁸ Art. 46 ust. 4 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka; Reguły 10 i 11 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzoru nad wykonaniem wyroków oraz warunków ugód.

Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w celu ustalenia, czy państwo nie wywiązało się z obowiązku wykonania wyroku.⁶¹⁹ Państwa mogą również ponosić konsekwencje polityczne i reputacyjne, w tym utratę prestiżu lub – w wyjątkowych sytuacjach – ograniczenia w uczestnictwie w organizacjach międzynarodowych.⁶²⁰

Od 2023 r. reforma systemu Europejskiej Karty Społecznej wprowadziła nowy cykl sprawozdawczy.⁶²¹ Państwa, które nie przyjęły procedury skarg zbiorowych, składają co dwa lata sprawozdanie dotyczące jednej z dwóch grup postanowień Karty, zapewniając pełne pokrycie w okresie czteroletnim. Państwa, które przyjęły procedurę skarg, raportują jedną grupę postanowień co cztery lata, obejmując wszystkie przyjęte postanowienia w ośmioletnim cyklu.⁶²² W celu lepszego ukierunkowania sprawozdawczości ECSR i Komitet Rządowy przygotowują tzw. „pytania ukierunkowane”. W przypadkach, gdy Komitet Ministrów wydaje zalecenia po stwierdzeniu przez ECSR niezgodności z Kartą w ramach skargi zbiorowej, państwa są zobowiązane do przedstawienia jednego sprawozdania następczego po dwóch latach. Ocena tego sprawozdania przez ECSR jest przekazywana Komitetowi Ministrów, który może zamknąć sprawę, odnowić zalecenie lub przekazać ją ponownie Komitetowi Rządowemu. Reforma przewiduje również możliwość sporządzania sprawozdań *ad hoc* dotyczących kwestii pilnych lub o szerokim znaczeniu.

Znajdź [tabele sprawozdawczą](#) na stronie internetowej Rady Europy i odwiedź stronę z [profilami państw](#), aby uzyskać więcej informacji.

Wreszcie mechanizmy takie jak Powszechny Okresowy Przegląd (UPR) umożliwiają państwom oraz społeczeństwu obywatelskiemu zwracanie uwagi na przypadki niewywiązywania się ze zobowiązań podczas cyklicznych przeglądów sytuacji praw człowieka w danym państwie.⁶²³ Na przykład niewykonanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka może zostać wskazane w zgłoszeniach składanych w ramach UPR, co może skłonić inne państwa do wyrażenia zaniepokojenia oraz do wezwania danego państwa do zapewnienia zgodności z prawem międzynarodowym. Korzystanie z tych mechanizmów może zwiększyć presję polityczną i prawną na państwa, aby realizowały swoje międzynarodowe zobowiązania.

Stały monitoring ze strony organizacji społecznych i innych podmiotów jest niezbędny, aby utrwalić osiągnięte rezultaty i zapobiec regresowi. Szczególnie ważna jest współpraca z partnerami zdolnymi do przekazywania aktualnych informacji, monitorowania zmian oraz kontynuowania działań rzeczniczych.

Działania następcze i rzecznictwo są kluczowe dla przekształcenia rezultatów postępowań sądowych w realną i trwałą zmianę. Litygacja strategiczna jest najbardziej skuteczna wtedy, gdy stanowi element szerszej strategii obejmującej budowanie sojuszy, komunikację społeczną, rzecznictwo polityczne oraz systematyczne monitorowanie. Jej skuteczność nie zależy wyłącznie od rozstrzygnięć sądowych, lecz od skoordynowanych działań, które im towarzyszą i następują po nich.

⁶¹⁹ Do tej pory postępowanie w sprawie naruszenia zostało zastosowane jedynie w dwóch sprawach: *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi*, Europejski Trybunał Praw Człowieka, skarga nr 15172/13, 29 maja 2019 r.; *Kavala przeciwko Turcji*, Europejski Trybunał Praw Człowieka, skarga nr 28749/18, 11 lipca 2022 r.

⁶²⁰ Zob. np. Zgromadzenie Parlamentarne, [Consequences of the Russian Federation's aggression against Ukraine](#), Opinia 300 (2022), 15 marca 2022 r., ust. 7.

⁶²¹ Komitet Ministrów, Implementation of the Report on Improving the ESC system - Operational proposals for the reform of the ESC system, CM(2022)114-final, 27 września 2022 r.

⁶²² Rada Europy, [Reporting system of the European Social Charter](#), strona internetowa (dostęp 17 czerwca 2025 r.).

⁶²³ OHCHR, [Universal Periodic Review](#), strona internetowa (dostęp 27 stycznia 2025 r.).

Członkowie Komisji
luty 2026

Prezes:

Prof. Carlos Ayala, Wenezuela

Wiceprezesi:

Sędzia Radmila Dragicevic-Dicic, Serbia

Sędzia Sir Nicolas Bratza, Wielka Brytania

Komitet Wykonawczy:

Przewodnicząca: Roberta Clarke, Barbados

Nahla Haidar El Addal, Liban

Mazen Darwish, Syria

Sędzia Qinisile Mabuza, Eswatini

Mikiko Otani, Japonia

Prof. Marco Sassoli, Włochy/Szwajcaria

Wilder Tayler, Urugwaj

Afryka

Sędzia Azhar Cachalia, Afryka

Sędzia Moses Chinho, Afryka

Jamesina King, Afryka

Sędzia Charles Mkandawire, Afryka

Sędzia Aruna Narain, Afryka

Sędzia Lillian Tibatemwa-Ekirikubinza, Afryka

Sędzia Sanji Monageng, Afryka

Sędzia Willy Mutunga, Afryka

Lawrence Mute, Afryka

Azja i Europa

Sędzia Ajit Prakash Shah, Azja

Sędzia Kalyan Shrestha, Azja

Ambiga Sreenevasan, Azja

Imrana Jalal, Azja

Miyeon Kim, Azja

Chinara Aidarbekova, Europa

Sędzia Martine Comte, Europa

Gulnora Ishankhanova, Europa

Asne Julsrud, Europa

Sędzia Tamara Morschakova, Europa

Sędzia Egbert Myjer, Europa

Dr Jarna Petman, Europa

Sędzia Stefan Trechsel

Prof. Fionnuala Ní Aoláin

Patricia Schulz, Europa

Anne Ramberg, Europa

Prof. Laurence Burgorgue-Larsen, Europa

Bliski Wschód i Afryka Północna MENA

Hadeel Abdel Aziz, MENA

Marzen Darwish, MENA

Gamal Eid, MENA

Sędzia Kalthoum Kennou, MENA

Sędzia Fatsah Ouguerouz, MENA

Michael Sfar, MENA

Sędzia Marwan Tashani, MENA

Mona Rishmawi, MENA

Ameryki

Reed Brody, Ameryki

Catalina Botero, Ameryki

Prof. José Luis Caballero Ochoa, Ameryki

Prof. Juan Mendez, Ameryki

Prof. Mónica Pinto, Ameryki

Prof. Victor Rodriguez Rescia, Ameryki

Alejandro Salinas Rivera, Ameryki

Prof. Rodrigo Uprimny Yepes, Ameryki

Claudia Paz y Paz, Ameryki

Roberta Clarke, Ameryki

Beth Van Schaack, Ameryki

Eduardo Ferrer MacGregor, Ameryki

Prof. Kyong-Wahn Ahn, Azja

Sędzia Adolfo Azcuna, Azja

Dr Elizabeth Biok, Azja

Hina Jilani, Azja



International
Commission
of Jurists

Międzynarodowa
Komisja Prawników
Rue des Buis 3
P.O. Box 1740
1211 Genewa 1
Szwajcaria
tel.: +41 22 979 38 00
www.icj.org